

Kari Elisabeth Steen

**«Det handler ikke bare om å gi
kjærlighet og utstyre de med en
matpakke!»**

**- en studie om hvordan fosterforeldre opplever det å være
oppdragstakere i barnevernet; i spennet mellom statlig og
kommunalt barnevern.**

Sammendrag

Denne studien ser nærmere på fosterforeldres fortellinger og erfaringer med rekrutterings- og opplæringsprosessene før de ble fosterhjem, den oppfølging og veiledning de får etter at de har blitt fosterforeldre, og opplevelsen av å være oppdragstakere i en tjeneste som består av to forvaltningsnivåer.

Teoretisk grunnlag for å belyse problemstillingene i denne studien er systemteori ved Urie Bronfenbrenners (1917-2005) økologiske utviklingsteori. Det vitenskapelige grunnsynet i studien er fenomenologi, representert ved Edmund Husserl (1859-1938).

For å belyse studiens tema har jeg gjennomført en spørreundersøkelse blant fosterforeldre. Undersøkelsen er basert på spørreskjemaer som kartlegger bakgrunnsinformasjon og har åpne spørsmål der fosterforeldrene forteller om sine erfaringer. Fosterforeldrenes uttalelser blir gjennom studiens analyse knyttet opp mot empiri og faglitteratur, med mål om å se hvilke implikasjoner fosterforeldrenes erfaringer kan gi til fagfeltet og videre forskning.

Et av funnene i denne studien er at det fremkommer tre hovedbegrunnelser for å bli fosterforeldre; nettverksplasseringer der ønsket er å hjelpe et barn de allerede kjenner, barnløshet og ønske om et barn til i familien, og fosterforeldre som ønsker å bidra overfor barn som har behov for et hjem. I forbindelse med opplæring og vurderingsprosesser er hovedinntrykket i studien at fosterforeldrene er fornøyde. For noen kan det imidlertid oppleves forvirrende å forholde seg til en tjeneste bestående av to forvaltningsnivåer. Både i forberedelsesfasen og videre i forbindelse med oppfølging og veiledning skiller nettverksfosterforeldrene seg noe fra nøytrale fosterforeldre, både når det gjelder hva de deltar på og hvordan de reflekterer over sin situasjon som fosterforeldre. Det kommer også frem av studien at ansvarsfordelingen i forhold til fosterforeldrene praktiseres ulikt av stat og kommune, og også fra kommune til kommune. Dette gjelder i særlig grad veiledning. Fosterforeldrenes fortellinger viser til ulike erfaringer både med den praktiske gjennomføringen i prosessene de har deltatt i, og mer personlige egenskaper hos dem fosterforeldrene møter i barnevernet.

Abstract

This study looks at foster parents' stories and experiences regarding recruitment and training processes before they became foster homes. The study also conducts to the supervision and guidance received after becoming foster parents, and the experience of being contractors in a service that consists of two levels of management.

The scientific fundament to elucidate the experiences of the foster parents is phenomenology, represented by Edmund Husserl (1859-1938). And the theoretical framework for this study is the system theory of Urie Bronfenbrenner (1917-2005) ecological development theory.

To illustrate the topic of this study, I conducted a survey among foster parents. The survey is based on questionnaires that map the background information, and open questions where foster parents express their experiences. The statements of the foster parents are through this analysis related to empirical data and literature. The goal with this is to see what implications of foster parents' experiences can bring to the field for further research.

One discovery of the study is that it appears to be three main reasons for becoming foster parents. First is a wish to assist a child they already know, secondly infertility and a desire for a child, and thirdly foster parents who want to help children in need for a home. In connection with training and assessment processes the general impression, in this study, is the fact that the foster parents are satisfied. But, for some the experiences of cooperation with two levels of management seem confusing. Both in the process of preparations and connected to supervision and these matters guidance differ. However, foster parents recruited from the child's network from neutral foster parents. Both in terms of what they participate in and how they reflect on their situation as foster parents. Another discovery of the study is that the responsibilities of the foster parents are practiced differently by the government, and from different municipalities. This particularly is connected to guidance situations. Foster parents' narratives referring to experiences with both the practical and the more personal qualities of the interaction between foster parents and the childwelfare

Forord

En arbeidsom og spennende prosess er snart ved sin ende og det er mange som burde takkes. For meg har det vært godt å føle at man har en ”heiagjeng” på sidelinjen gjennom både kolleger og venner. Men noen har selvfølgelig vært mer involverte enn andre.

Først takk til barna jeg har møtt som barnevernarbeider, dere har gitt meg kunnskap og nysgjerrighet. Takk til fosterforeldrene som tok seg tid til å svare på mine spørsmål. Deres utsagn og historier har gitt meg store inntrykk, enkelte innspill ble så personlige at de ikke gjengis, eller de omskrives. Tro ikke at innspillene ikke har påvirket meg under arbeidet med studien, men de ble så direkte at for å ivareta anonymiteten har jeg foretatt noen endringer.

Takk til min veileder, Anne Jansen. Etter de første forelesningene med deg i psykologi på bachelorstudiet i barnevern ble jeg enda sikrere på mitt valg av nye utfordringer og nytt fagfelt. Du gjorde teoriene spennende og krydret med noen ”Tommy og Tigern”-striper. Som veileder har du vært en trygg støttespiller. Kombinasjonen av solid teoretiker, engasjert foreleser og humor var fin for meg.

Takk til medstudenter for samarbeid, diskusjoner og hyggelige stunder. For meg ble det tre intense år som deltidsstudent, men det har vært en fin kombinasjon mellom jobb og studier for min del. En spesiell takk til Eli, artig å være masterstudent sammen med barneparkvenninnen sin. I studieperioden har det også kommet nye venner i livet mitt, særegen takk til Trine. For oss blir nok aldri nettene lange nok, men vi kommer neppe til bunns i alle diskusjoner og drøftinger uansett.

Sist men ikke minst, en stor takk til Marte, Mona og Trygve, for tålmodighet og støtte. Uten at dere tok dere ekstra av hus og hjem - og mine stive skuldre, hadde det ikke vært mulig for meg å gjennomføre masterprosjektet.

Stabekk, 14. mai 2013

Kari Elisabeth Steen

Innholdsfortegnelse:

<i>Sammendrag</i>	<i>i</i>
<i>Abstract</i>	<i>ii</i>
<i>Forord</i>	<i>iii</i>
1. Innledning	1
1.1 Formålet med studien	1
1.2 Bakgrunn for valg av tema	2
1.3 Temaets aktualitet og problemstilling	3
1.4 Oppgavens innhold og struktur	4
2. Fosterforeldreoppdraget	5
2.1 Fosterhjem	5
2.2 Barnevernets ansvarsfordeling vedrørende fosterhjem	6
2.3 Generelle krav til fosterforeldre	7
2.4 Fosterforeldres rettigheter	8
2.5 Forberedelsesfase, opplæring og vurderingsprosess	8
PRIDE-kurs	8
2.6 Utvelgelse av fosterforeldre	9
2.7 Veiledning og oppfølging	9
3. Relevant forskning og teoretiske perspektiv	10
3.1 Kunnskapsstatus	10
3.2 Teoretisk grunnlag	14
3.2.1 Fenomenologi.....	14
3.2.2 Et systemisk perspektiv	16
3.2.3 Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell	17
4. Metode og fremgangsmåte	19
4.1 Metodisk tilnærming	19
4.1.1 Valg av metode.....	19
4.1.2 Presentasjon av metode	20
4.1.3 Internett som forskningsarena og e-post som verktøy	21
4.2 Godkjenning og utvalg i datainnsamling	23
4.2.1 Godkjenning av studien.....	23
4.2.2 Informantene og utvalgsriterier	23
4.2.3 Rekruttering av informanter	24
4.3 Gjennomføring av undersøkelsen	25
4.3.1 Samarbeidspartnere	25

4.3.2 Spørreskjemaet	26
4.3.3 Informasjonsbrevet.....	27
4.3.4 Forløpet i undersøkelsen	27
4.3.5 Bearbeiding av data.....	28
4.4 Hvem var de som svarte?.....	29
4.5 Etiske refleksjoner.....	31
4.6 Konfidensialitet, anonymisering og samtykke.....	31
4.7 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.....	32
Min posisjon som forsker - pålitelighet og gyldighet	32
4.8 Metoderefleksjoner	33
5. Resultater og drøfting.....	34
5.1 Vi ble fosterhjem fordi...	35
Hva motiverer mennesker til å bli fosterforeldre?	35
I) Å hjelpe et barn vi kjenner	36
II) Vi har ikke barn, eller vi ønsker et barn til.....	37
III) Vi ønsker å bidra.....	38
5.1.1 Motivasjon og begrunnelser	39
5.2 Passer dette for oss?	40
Hvilke erfaringer har fosterforeldre etter opplæring og vurderingsprosesser med barnevernet?	40
5.2.1 Vurderingsprosess med statlig barnevern	42
5.2.2 Vurderingsprosess med kommunalt barnevern	43
5.2.3 Nødvendig med to prosesser?	44
5.3 Så kom hverdagen!	45
Hvordan opplever fosterforeldre oppfølging og veiledning?	45
5.3.1 Oppfølging	45
Samarbeidspartner, eller noe annet?.....	47
Hva har fosterforeldrene ønske om av oppfølging?.....	48
Hvordan omtaler fosterforeldrene oppfølgingen de får?	50
Har begrunnelse eller fosterhjemstype betydning for ønsker om oppfølging?	52
5.3.2 Veiledning	53
Menge og tema... blir veiledningsbehovet dekket?.....	53
Veiledning - fra hvem og i hvilken form?.....	55
5.4 Å forholde seg til både statlig og kommunalt barnevern	58
5.4.1 Har fosterforeldrene tillit til etatene?	61
5.4.2 Hvem mener fosterforeldrene bør ha ansvar for å følge dem opp?.....	62

<i>6. Oppsummering og implikasjoner for videre forskning.....</i>	<i>63</i>
<i>7. Avslutning.....</i>	<i>65</i>
<i>Litteraturliste .....</i>	<i>68</i>
<i>Vedlegg 1 – Godkjenning fra NSD av 21. september 2012.....</i>	<i>72</i>
<i>Vedlegg 2 – Spørreskjema.....</i>	<i>74</i>
<i>Vedlegg 3 – Informasjonsbrev .....</i>	<i>78</i>
<i>Vedlegg 4 – E-post fra barneverntjenesten til fosterforeldrene.....</i>	<i>80</i>
<i>Vedlegg 5 – Svar fra spørreskjemaene .....</i>	<i>81</i>

1. Innledning

Temaet for denne studien er; *Hvordan opplever fosterforeldre det å være oppdragstakere i barnevernet, i spennet mellom statlig og kommunalt barnevern. Tittelen «Det handler ikke bare om å gi kjærlighet og utstyre de med en matpakke!!» (7.2.10)* er hentet fra et sitat fra ett av svarskjemaene i undersøkelsen. I 2007 hadde Bufetat en rekrutteringskampanje for å få flere fosterforeldre under overskriften ”Har du mulighet for å smøre en ekstra matpakke?”. Dette viste seg å vekke engasjement. Både fosterforeldre og ansatte i fagfeltet reagerte og mente blant annet at kampanjeteksten bagatelliserer fosterhjemsomsorgen. Det å være fosterforeldre handler om så mye mer enn en matpakke, matpakken er kanskje den enkleste delen av oppgaven.

I denne studien setter jeg fosterforeldres erfaringer og opplevelser i søkelyset. Bakgrunnen for valget av temaet er at jeg ser fosterforeldreoppgaven som en helt særskilt og spesiell funksjon. Fosterhjem er det mest brukte og sentrale omsorgstiltaket i barnevernet (Midjo 1997, 133), samtidig som det er et av de mest sammensatte og kompliserte arbeidsområdene (Bunkholdt 2010, 13). Fosterforeldrene utfører en viktig oppgave ved å påta seg daglig omsorg for et fosterbarn. Ofte kjenner de ikke barnet fra før, og det kan være en av samfunnets mest utsatte og sårbare sjeler. Fosterforeldrenes opplevelse av opplæring og ivaretagelse fra barnevernet mener jeg er sentral i forhold til hvordan de ser på seg selv, hvordan de utfører sitt oppdrag, og om de makter å bli stående i utfordringene ved å yte omsorg for fosterbarn. Ved å sette søkelys på fosterforeldrenes erfaringer kan det gis viktige innspill til etatene fosterforeldrene samarbeider med og utfører sine oppdrag for, og for utviklingen innen fosterhjemsomsorg.

1.1 Formålet med studien

Fosterhjemsomsorg er et komplekst og sammensatt felt, ikke bare når det gjelder fosterbarnets problematikk, men også fosterhjemmets posisjon som offentlig hjem med relasjoner til barnevernet og nødvendige hjelpeinstanser. Blant annet Barnevernpanelet, en arbeidsgruppe som ble opprettet i 2010 av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (heretter BLD) anbefaler spesialisering av fosterhjemsomsorgen og at fosterforeldre bør få formell kompetanse. Det er behov for både opplæring, veiledning og støtte til fosterforeldrene, slik at de kan ivareta fosterbarnas omfattende problematikk, og de utfordrende oppgavene enkelte fosterforeldre påtar seg (Backe-Hansen 2009, 10; Bunkholdt 2010, 29; BLD 2013 P.106 L, 71). Denne studien handler om fosterforeldres perspektiver når det gjelder opplevelser og

erfaringer knyttet til motivasjon, opplæring og oppfølging. Videre omhandler studien hvordan det oppleves å måtte forholde seg til en tjeneste bestående av to forvaltningsnivåer; statlig og kommunalt barnevern. Studien baseres på en undersøkelse gjennomført ved hjelp av spørreskjemaer. Spørreskjemaene er ment å kartlegge bakgrunnsinformasjon og har åpne spørsmål der informantene forteller om sine erfaringer som fosterforeldre.

Fosterforeldre har en særskilt oppdragssituasjon som gir få rettigheter, og de står i en posisjon mellom mange fagmiljøer som har ulikt ansvar for fosterbarnet og dem som omsorgsgivere. Samarbeid mellom fosterforeldrene og barnevernets etater anser jeg som vesentlig når det gjelder fosterforeldrenes utøvelse av omsorgsoppgavene, og deres styrke og stabilitet som omsorgspersoner for fosterbarn. Etatenes evne til å samarbeide får betydning for fosterforeldrenes fungering, og for å ha et enhetlig, stabilt og oversiktlig barnevern.

Formålet med studien er å få innsikt i fosterforeldrenes erfaringer med opplæringsprosessene og den oppfølgingen de får etter at de har blitt fosterforeldre. I tillegg ønsker jeg å belyse fosterforeldres opplevelse av det delte ansvaret statlig og kommunalt barnevern har. Jeg gjør dette ved å se på fosterforeldrenes begrunnelser for å bli fosterforeldre, og de erfaringene de har med opplæring, vurderingsprosesser og oppfølging. Ordningen med ansvarsområder og samarbeidsform innen barnevernet er omdiskutert, men hva sier fosterforeldrene når de ser tilbake på prosessen med å bli fosterhjem, og hverdagen i samarbeid med barnevernet?

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Gjennom utdanningen for å bli barnevernpedagog ble jeg tildelt praksisplass innen fosterhjemsarbeid. Jeg møtte et fagfelt som var ukjent, og som ga mersmak. Fosterforeldrenes spesielle oppgaver og hvordan dette påvirker deres liv, fant jeg utfordrende og spennende. Det at jeg etter fullført utdanning valgte å jobbe innen fosterhjemsomsorg henger sammen med engasjementet som ble vekket i praksisperioden. Deltakelse på PRIDE-kurs ga innsyn i Fosterhjemstjenestens opplæring av fosterforeldre, og økte engasjementet mitt for fosterforeldrenes posisjon i forhold til barnevernet ytterligere. Med en stadig pågående debatt om organisering og ansvarsfordeling av statlig og kommunalt barnevern ble jeg opptatt av hva fosterforeldrene selv tenker om opplæringen og støtten de får fra barnevernet.

Ansvarsfordelingen mellom stat og kommune er, som jeg vil komme tilbake til i kapittel 2, definert i lovverket. En slik fordeling kan føre til et sikkert system som ivaretar individualitet, og gir mulighet for ulike vurderinger og refleksjoner. Samtidig krever det tett samarbeid mellom etatene. Eksempelvis kan forskjellig ståsted og prioritering gjør samarbeid utfordrende. Min interesse retter seg mot fosterforeldres opplevelse av å stå i posisjonen mellom statlig og kommunalt barnevern.

1.3 Temaets aktualitet og problemstilling

Jeg ønsket å finne ut, og skape mer kunnskap og forståelse for, hvordan fosterforeldre opplever det å være oppdragstakere i barnevernet; i spennet mellom statlig og kommunalt barnevern. Omsorgsoppgavene fosterforeldre påtar seg er viktige, og hensiktsmessig opplæring og støtte kan bidra til å styrke fosterforeldrene. Gode fosterhjem og dyktige fosterforeldre er viktig for fosterbarnet, biologisk familie, barnevernet og andre samarbeidspartnere. Blant annet kan gode fosterhjem bidra til gode oppvekstbetingelser og færre flyttinger for omsorgsplasserte barn (BLD 2013 P.106 L, 71). Flere forskningsmiljøer er opptatt av fosterhjemsomsorg, eksempelvis deltar NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) i et nordisk forskningsprosjekt: *Fosterhjem for barns behov*, der en kunnskapsstatus om barn og unge i fosterhjem er en del av prosjektet. Denne rapporten viser til at det er behov for mer forsknings- og utviklingsarbeid i fagfeltet rundt rekruttering, matching og veiledning av fosterforeldre (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 70 og 76).

Med en utvikling der institusjoner legges ned og bruk av fosterhjem som omsorgsbasis for barnevernbarn øker, skjer det en profesjonalisering av fosterforeldrene. Vekt på opplæring og veiledning øker og jeg undrer meg over hvordan dette oppleves av fosterforeldrene og hva profesjonaliseringen *gjør* med fosterfamiliene. Det pågår en diskusjon om ansvarsfordelingen rundt fosterhjemmene, som handler om hva de ulike etatene skal bistå fosterforeldrene med. Barnevernpanelet (BLD 2011a) foreslår i sin rapport økt satsning på opplæring og oppfølging av fosterforeldre, og at fosterhjemstjenestene gradvis overføres til kommunene.

Fosterforeldrenes posisjon mellom statlig og kommunalt barnevern er en av rammebetingelsene som kan påvirke trygghet og stabilitet i familiene. Kan det være slik at samarbeid med både kommunalt og statlig barnevern fører til tilleggsvansker for fosterforeldrene? Vet fosterforeldrene hvem de skal henvende seg til med ulike spørsmål? Opplever fosterforeldrene å bli hørt? – og får de den hjelp de har behov for?

Godt arbeid med opplæring, forberedelser og veiledning, og kvalitetsmessig oppfølging, er vesentlige elementer for at det oppnås stabile og trygge fosterhjem. Dette er det rettet oppmerksomhet mot i flere forskningsrapporter og forarbeidene til endringer i barnevernloven (LOV 1992-07-17 nr 100: Lov om barneverntjenester, bvl). Det å høre fosterforeldres erfaringer og råd mener jeg kan gi viktig informasjon for å videreutvikle arbeidet rundt fosterhjemsomsorg. Dette er bakgrunnen for valget om å sette søkelys på fosterforeldrenes forståelser. Jeg anser fosterhjemsomsorg som et viktig tema og opplever det som vesentlig å belyse både temaet fosterhjemsomsorg og fosterforeldrenes erfaringer.

Forskningsspørsmål og problemstilling for denne studien er dermed:

Hvordan opplever fosterforeldrene opplæringsprosess og oppdragssituasjonen i barnevernet?

- *Hvilke begrunnelser gir fosterforeldre som motivasjon for å bli fosterhjem?*
- *Hvilke erfaringer har fosterforeldre etter opplæring og vurderingsprosesser med barnevernet?*
- *Hvordan opplever fosterforeldrene oppfølging og veiledning?*
- *Opplever fosterforeldrene barnevernets organisering med en tjeneste bestående av to forvaltningsnivåer som hensiktsmessig?*

1.4 Oppgavens innhold og struktur

Oppgaven består av syv kapitler. I kapittel to redegjøres for fosterforeldreoppdragets rammebetingelser og organisering. Kapittel tre presenterer kunnskapsstatus og teoretisk grunnlag for studien. Kapittel fire omhandler metodisk fremgangsmåte for studien, med redegjørelse for arbeidet med undersøkelsen, etiske og metodiske valg.

I kapittel fem presenteres og diskuteres funn i undersøkelsen. Kapitlet tar for seg fosterforeldrenes erfaringer fra de ulike fasene motivasjon, opplæring og vurdering før de ble fosterhjem. Videre settes søkelys på meninger og opplevelser fosterforeldrene forteller om rundt oppfølging og veiledning, samt barnevernets organisering. Drøftinger av funnene blir presentert under overskriftene; 5.1 *Vi ble fosterhjem fordi...* Hva motiverer mennesker til å bli fosterforeldre? Der ulike begrunnelser fosterforeldrene forteller om blir utdypet. 5.2 *Passer dette for oss?* Hvilke erfaringer har fosterforeldre etter opplæring og vurderingsprosesser med barnevernet? Med et nærmere blikk på forberedelsesfasen. 5.3 *Så kom hverdagen!* Hvordan opplever fosterforeldrene oppfølging og veiledning? Og 5.4 *Å forholde seg til både statlig og kommunalt barnevern.* Kapittel seks oppsummerer hovedfunnene og peker på implikasjoner resultatene fra denne studien kan ha for videre forskning og praksis. Kapittel syv er en avslutning med egne refleksjoner.

2. Fosterforeldreoppdraget

I det følgende blir fosterhjemsomsorg beskrevet gjennom definering av ulike begreper og fagord som knyttes til fosterhjemsomsorgen og blir benyttet i studien. I tillegg blir ulike forhold som påvirker fosterforeldrenes spesielle rolle og oppgave også redegjort for.

2.1 Fosterhjem

Med fosterhjem forstås et privat hjem som på oppdrag for barneverntjenesten utøver daglig omsorg for barn. Ordningen er det mest brukte omsorgstilbudet innen barnevernet (Bunkholdt 2010, 14). I januar 2012 bodde 9700 barn og ungdommer i Norge i fosterhjem.¹ Fosterhjem er både en barndomsvariant, en familievariant og et system for omsorg, samtidig som det er et barneverntiltak (Ulvik 2007, 13-20). Barnevernloven § 4-22 definerer fosterhjem som; a) ”private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak etter § 4-4, eller i samband med omsorgsovertakelse etter § 4-12 eller § 4-8 annet og tredje ledd” og b) ”private hjem som skal godkjennes i henhold til § 4-7”.

Varigheten på oppdrag som fosterhjem varierer, og ofte er det ikke mulig å forutsi hvor lenge fosterbarn har behov for å bo i fosterhjem. Formålet kan være en midlertidig plassering i en akutt situasjon, eller en langvarig plassering med tanke på oppvekst i fosterhjemmet (Kjellevold 1997, 106). Tidsperspektivet kan i så måte være en utfordring. Barnevernets forventning til fosterforeldrene er ofte at de skal ta barnet inn i sin familie som et livslangt engasjement. Samtidig vet både fosterforeldre og barnevernet at fosterhjemsavtalen kan sies opp med tre måneders varsel.

Fosterhjem er betegnelse på flere ulike barneverntiltak, knyttet til forventet kompetanse og oppdragstyper. Fosterforeldrene er oftest oppdragstakere for kommunal barneverntjeneste. Ifølge Bufetat har 84% av fosterhjemmene kommunal avtale (Synovate 2011, 6). De øvrige fosterforeldrene har oppdrag for statlige institusjoner eller private organisasjoner, disse familiene omtales gjerne som beredskapshjem, ungdomsfamilier eller familiehjem. Statlige fosterhjem har andre vilkår enn kommunale fosterhjem og omfattes ikke av denne studien. Alle fosterforeldrene som har deltatt i undersøkelsen har oppdrag som kommunale fosterhjem. Det er ikke lagt vekt på om fosterhjemmene er forsterket eller ikke. Kommunens fosterhjem

---

¹ <http://www.ssb.no/barneverng/> (07.04.2013)

har to ulike utgangspunkt for sine oppdrag; nettverksplasseringer og nøytrale fosterhjem. Et nøytralt fosterhjem er et fosterhjem der familien ikke har kjennskap til fosterbarnet før fosterhjemsplasseringen. Når fosterhjem rekrutteres i barnets slekt eller nettverk omtales dette som slekts- eller nettverksfosterhjem. I denne studien benyttes begrepet nettverksfosterhjem.

Å være fosterhjem er en spesiell familieform og en særskilt måte å være foreldre på. ”Å være fosterforeldre betyr å samarbeide med personer og instanser på mange ulike nivåer” (Backe-Hansen 1993, 77). Fosterforeldrene skal være omsorgspersoner for barn som har en fortid i en annen familie. ”Fosterfamilier skal komme fra ulike samfunnslag og representere ulikheter i materielle livsvilkår, kultur og trosspørsmål” (Haus 2005, 255). Den overordnede familiemodellen omtales ofte som kjernefamilien (Midjo 1997,16; Ulvik 2007, 14). I et stadig mer flerkulturelt samfunn, med migrasjon og med muligheter for assistert befruktning og adopsjon, samt mer aksept for likekjønnsfamilier, har det blitt større aksept for alternative familieformer (Bunkholdt 2010, 57). Den utviklingen som foregår endrer både holdninger, rammer til og rammer for familieliv. Foreldrerollen kan sees på og utøves ulikt, likevel er mange tradisjonelle forventninger og krav vanskelige å endre (Ulvik 2007, 23). I norsk kultur er det fortsatt slik at kjernefamilien har en ideologisk forrang (ibid, 16), og fosterfamilier blir sett på som et utradisjonelt omsorgsarrangement. Som familievariant kan fosterfamilien sees på som både familie, omsorgsarrangement og barneverntiltak (ibid, 259).

2.2 Barnevernets ansvarsfordeling vedrørende fosterhjem

Ansvar for fosterhjemmene er delt mellom stat og kommune. Fosterhjemsomsorgen blir regulert av oppgave- og ansvarsfordeling etter Barnevernlovens kapittel 2, Ansvarsfordeling og administrasjon og Rundskriv BLD Q-06/2007, Oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter. Fordelingen av oppgaver mellom statlig og kommunalt barnevern defineres henholdsvis i Barnevernloven § 2-3 og § 2-1, forskrift om fosterhjem (BLD FOR-2003-12-18-1659), retningslinjer for fosterhjem (BLD Q-1072 B 2004) og rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem (BLD Q-1102 B 2006).

Statlig barnevern har ansvar for rekruttering, opplæring og generell veiledning av fosterforeldre. Statlig barnevern tilbyr også ulike kurstilbud for fosterforeldrene. Veiledning til fosterfamilier utover den veiledning som gis fra kommunen, kan gis både fra statlige og private institusjoner når utfordringer og problematikk krever det. Sammenfattet kan man si at statlig barnevern har ansvar for fosterforeldrene vedrørende fosterforeldrerollen.

Kommunalt barnevern har ansvar for de oppgavene som beskrives i barnevernlovens § 2-1 og som ikke inngår i statens ansvarsområder. Når det kommunale barnevernet har behov for fosterhjem til et barn søkes Bufetat om bistand (BLD Q-1102 B 2006). Fosterhjemstjenesten, presenterer aktuelle fosterhjem fra sin *fosterhjemsbank*, der aktuelle familier er registrert. I et samarbeid mellom de to etatene starter en matchingprosess, et arbeid som handler om å finne den rette fosterfamilie til det enkelte barn (Backe-Hansen 1993, 20). Barnevernet i kommunen fosterhjemmet ligger (fosterhjemskommune), er ansvarlige for godkjenning av fosterhjemmet (bvl §4-22). Fosterhjemskommunen har også ansvar for å føre tilsyn i fosterhjemmet. Barnets hjemkommune (omsorgskommune) er oppdragsgiver og saksbehandler for fosterbarnet og fosterforeldrene. Det er omsorgskommunen som fører kontroll med barnets situasjon og har ansvar for avgjørelser vedrørende fosterbarnet, samt oppfølging av biologiske foreldre. Etter at et fosterbarn flytter inn i fosterhjemmet har omsorgskommunen ansvaret for den videre oppfølging og individuell veiledning av fosterforeldrene. Arbeidet foregår parallelt, og i samarbeid med Fosterhjemstjenestens oppfølgings- og veiledningstilbud til fosterhjemmene.

Den todelte strukturen i barnevernet vedrørende fosterforeldre er omdiskutert. Høringsnotat som ble utsendt av BLD høsten 2012 og BLDs proposisjon 106 L av april 2013 med endringsforslag til Barnevernloven foreslår endringer som vil omfatte fosterforeldrene. En forandring som er foreslått, og vil få særlig betydning for fosterforeldrene og denne studien, er forskyvning av ansvar for veiledning av fosterhjem fra statlig til kommunalt barnevern.

2.3 Generelle krav til fosterforeldre

Fosterforeldre skal ha særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem (BLD FOR 2003-12-18 nr 1659) § 3, og BLD Q-1072 B 2004 kapittel 5). Det er ønskelig at fosterforeldre har gjennomført PRIDE-kurs, men ikke et krav. Fosterforeldre trenger ikke å ha formell kompetanse knyttet til barn, fordi den spesifikke kunnskapen om et konkret barn må etableres når fosterbarn flytter inn i hjemmet. Barneverntjenesten skal alltid vurdere om barnet kan plasseres i sitt nettverk. De alminnelige reglene for fosterhjems plassering gjelder også for nettverks plasseringer (BLD Q-0835 2000). Biologisk tilhørighet skal ikke redusere forventninger eller krav når valg av fosterhjem gjøres. Nettverks plasseringer skal møtes med de samme kravene til samarbeid med barnevernet som nøytrale fosterhjem. Hensynet til barnets beste veier tyngre enn vurderinger av det biologiske prinsipp.

2.4 Fosterforeldres rettigheter

Fosterforeldrenes rettigheter fremgår av retningslinjer for fosterhjem (BLD Q-1072 B 2004). Fosterforeldrenes arbeidsrettslige stilling og deres sosiale rettigheter ansees som at de er oppdragstakere som utfører tjenester i sitt private hjem og derfor er frilansere i henhold til folketrygdlovens § 1-9 (LOV-1997-02-28-19 nr 19. Lov om folketrygd). Fosterforeldrene signerer ved inngåelse av oppdrag med kommunen en fosterhjemsavtale som gjelder for den type plassering fosterforeldrene skal ha.

Fosterforeldre har få partsrettigheter. Å ha partsrettigheter handler om rettighet vedrørende saksgang, en posisjon som er sterkere enn medbestemmelsesrett eller uttalerett.

Partsrettigheter har betydning for hvem som har prosessuell handleevne i barnevernssaker. I proposisjon 106 L (BLD 2013) er dette foreslått endret, slik at fosterforeldre blant annet kan delta i saksgang om tilbakeføring eller endring av samværsordning.

2.5 Forberedelsesfase, opplæring og vurderingsprosess

Forberedelsesfasen for fosterhjem er vanligvis delt mellom statlig og kommunalt barnevern. Unntak er oftest når fosterhjem rekrutteres i barnets nettverk, da er ikke alltid statlig barnevern involvert i vurderingsfasen. PRIDE-kurs er en del av opplæringsprosessen fosterforeldre får. Nettverksfosterhjem motiveres til å gå PRIDE, eller en forkortet variant av kurset som er beregnet for slekt og nettverk. Nøytrale fosterhjem går vanligvis PRIDE-kurs.

PRIDE-kurs

Utredning og forberedelse av fosterforeldre gjøres gjennom PRIDE-kurs, som 75% av dagens fosterfamilier har gjennomført.² PRIDE er forkortelse for ”Parent Resources for Information, Development and Education”. Kurset er en evidensbasert metode som er utviklet i USA, der metoden har vært benyttet siden 1992. I Norge startet man med PRIDE-utdanning i 1997 og kursene arrangeres av Bufetat ved Fosterhjemstjenesten. PRIDE er et utvelgelses- og opplæringsprogram som bygger på et styrke- og ressursperspektiv (Haus 2005, 248), basert på tilknytningsteori og sosial læringsteori (ibid, 253). Kurset tar sikte på å informere og styrke fosterforeldrenes kunnskap og kompetanse i møte med fosterbarn, og opplæringsintensjonen er å profesjonalisere fosterforeldrene (ibid, 264). PRIDE-kursene er en viktig del når det gjelder forberedelse av fosterforeldre, og deres beslutning om å bli fosterhjem.

---

² www.fosterhjem.no/Aktuelt (06.01.2013)

Etter gjennomført kurs utarbeides en skriftlig rapport fra statlig barnevern, dette er en generell vurdering av fosterforeldrene som fosterhjem. Den neste fasen er at kommunalt barnevern starter sin vurderingsprosess, som gjerne omtales som matching. Matching benyttes som begrep for arbeidet med å finne den rette fosterfamilie til det enkelte barn. Hensikten med denne prosessen er både at kommunal barneverntjeneste blir kjent med fosterfamilien og å finne riktig familie for barnet; matching av fosterbarn og fosterfamilie. Før et fosterbarn plasseres i fosterhjemmet blir fosterfamilien godkjent av kommunalt barnevern for det enkelte barn (BLD FOR 2003-12-18 nr 1659 § 5 1. og 3. ledd og BLD Q-1072 B 2004).

2.6 Utvelgelse av fosterforeldre

Barnets beste og barnets behov skal være styrende for valg av fosterhjem, jfr. Barnevernloven § 4-1 og fosterhjemsforskriftens § 4 annet ledd. Vesentlige momenter i en kartlegging av fosterforeldre er deres motivasjon, bakgrunn, helse, økonomi, vandel og kunnskap om barn. Valg av plasseringssted omhandles i barnevernloven § 4-15, det legges vekt på at det skal tas hensyn til barnets egenart og behov for omsorg, kontinuitet, religion, etnisitet og kultur (BLD Q-1072 B 2004, kapittel 6). Videre skal det tas hensyn til forventet varighet for plasseringen og oppfølging av samværsordning. Alle vurderinger skal ta utgangspunkt i prinsippet om *barnets beste*. I prosessen med matching er tilknytningsteori et viktig fundament for vurderingene. Formål ved plasseringen og barnets behov for samvær og kontakt med biologisk familie skal vurderes.

Ved vurdering av plassering i nettverk, er hensynet til konfliktnivå i familie og nettverk viktig, samtidig må det vurderes om det er fare for å videreføre barnets opplevelser og erfaringer fra omsorgssvikten. Nettverksfosterhjemmets evne til både å se, og tørre å ta tak i barnets problemer, samt å ivareta begge foreldrene og ikke bli partiske, er hensyn som må vurderes. Videre kan det være viktig at vedtatt samværsordning vil kunne følges. Nettverksfosterhjem skal de møte samme forventninger til samarbeid, veiledning og oppfølging fra barneverntjenesten som nøytrale fosterhjem.

2.7 Veiledning og oppfølging

”Barneverntjenesten skal gi fosterforeldrene nødvendig råd og veiledning i forbindelse med plasseringen av det enkelte barn så lenge plasseringen varer.” (BLD Q-1072 B 2004, 6). Råd og veiledning gis av omsorgskommunen, ved behov kan bistand ytes fra Bufetat eller andre veiledningstilbud. Barneverntjenesten skal sørge for nødvendig oppfølging og veiledning

både når det gjelder fosterbarnet, fosterforeldrene og eventuelle biologiske barn i hjemmet. Som hovedregel skal det gjennomføres minst fire fosterhjemsbesøk i året, ofte flere besøk i oppstart av en plassering, eller ved økologiske overganger. Hensikten er å sikre at barnet får god omsorg og at nødvendige tiltak iverksettes og følges.

3. Relevant forskning og teoretiske perspektiv

I denne studien legges det vekt på fosterforeldrenes egne erfaringer og opplevelser. Med utgangspunkt i deres innspill sees disse i lys av gjeldende regelverk, teori og forskning om fosterhjem. I dette kapitlet vil forskning og kunnskapsstatus som er relevant for denne studien presenteres. Videre redegjøres det for de teoretiske perspektiv som ligger til grunn for studiens utforming, analyse og tolkninger.

3.1 Kunnskapsstatus

I det følgende vil jeg presentere relevant forskning og noe av det som er skrevet om dette feltet tidligere. Det finnes relativt lite litteratur og forskning om fosterhjemsomsorg i Norge (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 76). Denne studien begrenses til fosterhjemsomsorg i Norge, derfor er det kunnskapsstatusen i Norge jeg har forholdt meg til. Flere forskningsmiljøer er, med noe ulike utgangspunkt, opptatt av fosterhjemsomsorg. I denne studien er fosterforeldrenes perspektiv det sentrale, men også forskning på ansvarsfordeling og samarbeidsforholdet mellom statlig og kommunalt barnevern drøftes. Først presenteres forskning som tar utgangspunkt i fosterforeldres erfaringer om samarbeid med barnevernet. Deretter følger forskning om barnevernets organisering, og utredninger til forslag om endringer av barnevernloven.

Blant studiene som tar utgangspunkt i fosterforeldrenes erfaringer er NOVAs rapport 13/06 ”Helgerud er en oase!” (Ianke og Thorød 2006), som er en evaluering av et veiledningstilbud fosterforeldre hadde den gang. Resultatene av evalueringen var gode, Helgerud ble opplevd som et unikt tilbud. Fosterforeldrene i tiltaket hadde stor tilfredshet når det gjaldt treffsikkerhet på veiledning, tilgjengelighet gjennom vakttelefon og tett oppfølging det første året av en plassering. Konklusjonen var at fosterforeldrene var ”overveldende fornøyde, med svært få unntak”. Helgerud ressurscenter eksisterer ikke lenger. Oppgavene senteret hadde tilligger nå Fosterhjemstjenesten og kommunalt barnevern.

Oppfølging og veiledning for fosterforeldre er sentralt tema for flere forskere. I en artikkel i Norges barnevern 04/2010 har Johnsen delt veiledning i to ulike former; ett der barnet er tema, og ett der det handler om fosterforeldrenes opplevelser. Fosterforeldrenes relasjon til veilederen ansees som viktig i veiledningens funksjon. Johnsen fant at fosterforeldre med ekstern veileder er mer tilfreds enn de som forholder seg utelukkende til saksbehandler. I bladet Fosterhjemskontakt Nr. 1/13 presenterte Østvik en studie om veiledning av fosterforeldre. Den studien handler om veilederrollens flertydighet og fosterforeldrenes autonomi. Østvik ser på begrepene kunnskap og relasjoner i veiledningsforholdet. Barnevernets dobbeltrolle med maktperspektiv og anvendelse av kunnskap er sentralt. Østviks studie fant at veiledningen ikke ivaretar fosterforeldrenes behov på en god nok måte.

NOVA deltar som nevnt i et nordisk forskningsprosjekt "Fosterhjem for barns behov"³, som omfatter flere delprosjekter. Ett av prosjektene er "Barn og unge i fosterhjem", som blant annet omfatter en kunnskapsstatus om rekruttering, matching og veiledning av fosterhjem (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010). Det kommer frem at PRIDE-kursene gir gode resultater, men at det kan være behov for videre evaluering. Videre forskning anbefales når det gjelder slektsplasseringer, relasjoner til biologisk familie, stabilitet i fosterhjems plasseringer, og rekruttering, matching og veiledning av fosterforeldre (ibid, 73-76). På oppdrag fra Bufdir (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet) er NOVA også i gang med en evaluering av PRIDE som skal ferdigstilles høsten 2013.⁴

PRIDE-kursene ble i 2007 evaluert av Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet; "Stolt av PRIDE" (Havik, Jakobsen og Moldestad 2007). Resultatene viser at fosterforeldrene er fornøyde med kurset og ser opplæringen som "nyttig". Forslag til endringer var mer oppmerksomhet på den spesielle omsorgsoppgaven det er å ha fosterbarn forankret i tilknytningsteori. Videre kom det forslag om at det i større grad bør settes søkelys på fosterforeldrenes biologiske barn. I denne studien benyttes undersøkelsen i den delen av kapittel 5 som handler om opplæring og vurderingsprosesser.

En rapport som baserer seg på fosterforeldrenes perspektiv er Haviks kartleggingsstudie for Barnevernets utviklingssenter på vestlandet, "Slik fosterforeldre ser det" (2007). Hensikten med studien var å få frem kunnskap om fosterforeldres mening om hvordan barnevernet

---

³ <http://www.nova.no/id/20688.0> (28.03.2013)

⁴ <http://www.nova.no/id/26245.0> (28.03.2013)

ivaretar dem og fosterbarnet. Det ble her belyst hvordan det oppleves å være fosterfamilie og hva som erfares som viktig i samarbeidsrelasjoner. Blant hovedfunnene var at fosterforeldrene opplevde relasjonen til saksbehandler som god, og at det å bli ansett som samarbeidspartner er viktig. En samlet vurdering av fosterhjemsoppdraget er at fosterforeldrene mente at ”det har vært verdt det”, og bare et fåtall har vurdert å si opp fosterhjemsoppdraget.

En nyere undersøkelse blant fosterforeldre er Bufdirs ”Undersøkelse blant fosterforeldre” (Synovate 2010). Hensikten med undersøkelsen var å rekruttere flere fosterhjem ved å kartlegge holdninger og erfaringer blant fosterforeldre. Undersøkelsen belyser noen av de samme temaene som denne studien belyser. På noen områder er resultatene sammenfallene, på andre kommer det frem nyanser. Blant hovedfunnene i Bufdirs undersøkelse kom det frem at fosterforeldrene har et ønske om å hjelpe barn ”til en bedre fremtid”, at de fleste fosterforeldrene har et godt forhold til barnevernet, de angret ikke på at de ble fosterforeldre og de anbefaler andre å bli fosterhjem.

Barnevernets organisering med flere forvaltningsnivåer har også vært gjenstand for forskning. Gautun har for FAFO (Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning) gjennomført studiene ”Det nye barnevernbyråkratiet” (rapport 2009:4), og ”Det nye barnevernbyråkratiet II” (rapport 2010:27), som handler om samarbeidet mellom kommune og stat innen barnevernet. Den første studien avdekker at det er uklare ansvarsforhold i barnevernet, og at dette skaper problemer i samarbeidet mellom kommunalt og statlig barnevern. Oppfølgingsstudien påpeker at det er behov for avklaring av henholdsvis statens og kommunens ansvar. Det fremkommer at samarbeid mellom statlig og kommunalt barnevern kan oppleves som utfordrende av de ansatte i etatene. Disse studiene innbefatter ikke fosterforeldres meninger, men problemstillingene som drøftes vedrører og samstemmer med denne studien.

Forvaltningsnivåene i barnevernet ble også vurdert i Riksrevisjonens undersøkelse av det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler i 2011/12 (Riksrevisjonen dokument 3:15). Målet var å finne ut om de kommunale barneverntjenestene sikrer at barn med behov for hjelp får det. Et av revisjonens hovedfunn var at oppfølging av barn i fosterhjem ikke er god nok, fordi de som har behov for barnevernets tjenester er avhengige av to etater som kan ha ulike faglige og økonomiske prioriteringer.

BLD har opprettet ulike prosjekter for å se på barnevernets organisering og arbeid. I 2011 kom ”Barnevernpanelets rapport” (BLD 2011a) som ga råd og anbefalinger som innspill til BLDs proposisjon til barnevernloven. Det er pekt på strukturelle utfordringer fordi organiseringen av barnevernet innbyr til konflikter mellom stat og kommune. I rapporten foreslås at fosterhjemstjenestene gradvis overføres til kommunene. Det anbefales at fosterforeldre gis rett til opplæring og oppfølging, som bør være systematisk og obligatorisk, og at de gis formell kompetanse. Det fremheves at fosterforeldre må ivaretas faglig, kollegialt og økonomisk for å sikre at de blir stående i oppdraget som fosterforeldre.

I 2011 kom en rapport fra en arbeidsgruppe som var oppnevnt av BLD for å se på tiltak for å styrke arbeidet med kommunale fosterhjem, ”rapport 1. september 2011” (BLD 2011b). Mandatet var å vurdere tiltak og virkemidler til oppfølging av arbeidet med kommunale fosterhjem. Blant anbefalingene var at alle fosterforeldre må få tilbud om PRIDE-kurs eller tilsvarende programmer. Det ble foreslått å styrke tilrettelegging og kapasitet slik at gruppeveiledning tilbys fosterforeldre i to år etter plassering, og at alle tilbys individuell veiledning som er rettet mot barnets behov. Arbeidsgruppen anbefaler å vurdere konsekvensene av å gi fosterforeldre partsrettigheter, samt å utvikle modeller for håndtering av konflikter mellom fosterforeldre og barnevern. Bedre ivaretagelse av fosterfamiliers egne barn, samt styrking av tiltak for avlastning og ferie, ble også foreslått.

I 2012 kom Norges offentlige utredning (NOU) 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Om fosterhjemssomsorg hadde utvalget flere forslag som kan påvirke fosterforeldres oppdrag, blant annet gjennom partsrettigheter til fosterforeldre ved rettsbehandlinger, ønske om økt stabilitet i fosterhjemsplasseringer og intensivering av innsatsen det første året barnet bor i fosterhjemmet. Utredningen introduserer prinsippet om *utviklingsstøttende tilknytning*, et prinsipp som kan få stor betydning for fosterforeldres posisjon i et fremtidsperspektiv.

BLDs proposisjon 106 L, til Stortinget med forslag til endringer i barnevernloven kom i april 2013. Sentralt i proposisjonen er forslaget om nedtoning av det biologiske prinsipp i barnevernet. *Det biologiske prinsipp* handler om at barn i utgangspunktet skal vokse opp hos sine biologiske foreldre og blir ofte en vurdering opp mot prinsippet om *barnets beste*, som er en overordnet grunnverdi i barnevernets arbeid. Ved en eventuell innføring av et foreslått prinsipp om *utviklingsstøttende tilknytning*, skal det legges vekt på at tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonene skal være utviklingsfremmende. Proposisjonen fremmer at det

overordnede prinsippet i ny barnevernlov skal være barnets beste, men at prinsippet skal baseres på ulike faglige prinsipper; tilknytnings- og relasjonskvalitet og biologiske bånd, i tillegg til mildeste inngrep og barnets medvirkning. Dette vil ha betydning for fosterforeldre i deres relasjon til fosterbarnet. På flere punkter kommer det i proposisjonen frem at det eksisterer uklarheter i fordelingen av oppgaver mellom statlig og kommunalt barnevern, og det foreslås å opprette et fagråd på nasjonalt nivå for å håndtere uenigheter. Et annet forslag er at staten skal avvikle enkelte oppgaver som ikke er lovpålagte, og som hører inn under kommunenes ansvarsområde. All oppfølging og veiledning for fosterforeldre vil kommunalt ansvar dersom dette tas til følge.

3.2 Teoretisk grunnlag

Studien legger vekt på fosterforeldrenes erfaringer og opplevelser. Derfor var det naturlig med et fenomenologisk grunnsyn, representert ved Edmund Husserl (1859-1938), som regnes som grunnleggeren av fenomenologien. Fosterforeldrenes fortellinger blir knyttet inn i et teoretisk terreng både med sosialteoretiske og psykologiske perspektiver. Som teoretisk fundament i studien benyttes systemisk perspektiv, ved Urie Bronfenbrenners (1917-2005) økologiske utviklingsteori.

3.2.1 Fenomenologi

Fenomenologi er læren om ”det som viser seg”, hvordan ting eller begivenheter oppleves og oppfattes av sansene. Fenomenologiske studier er opptatt av alle meningsfylte former for erfaring mennesker har, så som hvordan vi oppfatter, føler og tenker (Svenaesus 2003, 50). Å ha fenomenologisk tilnærming i forskningssammenheng innebærer å utforske og beskrive mennesker gjennom deres forståelse av, og erfaring med et fenomen. Fenomenologi som vitenskapsretning er en metode for å beskrive og analysere bevisstheten gjennom studier av menneskers erfaringsverden (Moran 2000, 4). Fenomenologiens søkelys på mening, det å forstå fenomener gjennom subjektiv og levde erfaring gjør teorien anvendelig i denne studien.

Formålet innen fenomenologisk tankegang er å beskrive menneskelig erfaring, og opplevelsen av et fenomen i enkeltmenneskets hverdag. Fenomenologiske refleksjoner setter verden i *parentes*, det fokuseres på de subjektive erfaringene uten at det ytre påvirker. Hensikten er å se ting slik de åpenbarer seg for oss. For Husserl var det sentrale innen all filosofi spørsmålet om hvordan objektivitet blir konstituert i og for bevissthet. Han ønsket søkelys på den levde erfaringen, gjennom subjektive kunnskaper. ”Å bedrive fenomenologi er ”å gå tilbake til

fenomenene slik de viser seg for oss ut ifra seg selv”” (Husserl sitert fra Svenaeus 2003, 48). Teorien bygger på at vi lever i en strøm av opplevelser, av varierende betydning. Som en taus bakgrunn skapt gjennom opplevelser og erfaringer skapt gjennom samhandling med andre (Svaneus 2003, 50). Dette omtalte Husserl som *livsverden* (ibid.). Livsverden kan forstås som en horisont for erfaringer, oppfatninger og forståelser (Moran 2000, 12). Personlig etablert kunnskap får varierende betydning for det enkelte mennesket, og det legges vekt på forbindelsen mellom livet, kulturen, vitenskapen og bevisstheten (ibid. 13). Husserls tanker handler om hvilken rolle fenomener utgjør i hverdagslivet og hvordan en person opplever en utfordring. Fenomenologi omtales som ”læren om væren” (Svaneus 2003, 44).

Fenomenologisk analyse kan gi innblikk i et enkelt menneskes opplevelser, eller to ulike personers separate erfaringer i en samhandling. Man kan da få innblikk i variasjonsbredden når det gjelder et begrep. Det handler om å se på hendelser før de kobles til forforståelse og blir del av personens erfaringer (Svaneus 2003, 59). Etableringen av erfaringer må sees i sammenheng med konteksten og diskursen. Hverdagsliv, fagmiljø og den sosiale sammenheng erfaringer etableres i påvirker disse prosessene. Konteksten for utviklingen av en konkret erfaring kan påvirke erfaringens totalitet (Sampson 2008, 38). En fenomenologisk analyse bryter med årsakstenkning, materialistiske og idealistiske teorier, ved at man går tilbake til det som oppleves av personen. Husserl ville tilbake til den levde, subjektive, erfaringen (Svaneus 2003, 48). Da ser man bort fra alle teorier og forutinntatte holdninger. Slik kan man se de subjektive erfaringer uten at det ytre påvirker, man ser ting slik de åpenbarer seg for oss. Mening eksisterer ikke isolert, men er et resultat av vår væren. Den subjektive verden gjenspeiles i erfaringer. Slik verden ser ut for meg gjenspeiler mine erfaringer. Du og jeg vil se det ulikt, ”jeg erfarer verden helt unikt”.

Denne studien handler om det å forstå fosterforeldrenes oppfatning av fenomener, handlinger eller ytringer. Dette gir studien en fenomenologisk tilnærming. Fosterforeldrene har fortalt om sine erfaringer, og analys materialet har dermed en subjektiv verdi. I fenomenologisk perspektiv vil fosterforeldrenes erfaringer sees i lys av hvordan hverdagslivets fenomener forstås og erfares av den enkelte. Gjennom fenomenologisk tilnærming, med beskrivelser av opplevelser, gis det mulighet til å få frem fosterforeldrenes erfaringer. Hver enkelt fosterforelder har sin særegne opplevelse, samtidig vil det kunne komme frem likheter og ulikheter i studien som helhet. I denne studien medfører et fenomenologisk perspektiv at virkeligheten skal beskrives slik fosterforeldrene opplever den, uten å fortolke hva som ligger

bak virkelighetsbeskrivelsen, eller utenforliggende faktorer. Tidligere erfaringer og meninger påvirker den enkelte fosterforeldres forventninger og holdninger. Det er sant for dem.

Virkeligheten er de erfaringene og meningene fosterforeldrene oppfatter og beskriver, samtidig som utsagnene må sees i lys av den konteksten de er skapt i. Jeg har forsøkt å forstå fosterforeldrenes erfaringer gjennom deres beskrivelser, med den hensikt å få innblikk i hvordan de opplever sin egen hverdag. Ved å få kunnskap om fosterforeldrenes tanker og refleksjoner rundt studiens analyse spørsmål settes søkelys på deres situasjon. Fenomenologisk tilnærming har jeg ivaretatt i analysen og drøftingen av resultatene, blant annet ved å benytte mange sitater fra informantene, og dermed la deres stemmer komme tydelig frem.

3.2.2 Et systemisk perspektiv

Systemtenkning er en måte å forstå komplekse og sammensatte miljøer og organisasjoner på, gjennom å se dynamiske prosesser som foregår og hvordan de fletter seg sammen. Systemisk tenkning er prosessen å forstå hvordan ting påvirker hverandre innenfor en helhet, og er et hermeneutisk vitenskapssyn. Den enkelte aktør påvirker og påvirkes av systemet.

Systemteoretisk analyse er å se sammenhenger mellom de ulike delene i en helhet; prosessen med å forstå hvordan ting påvirker hverandre. Dette kan sees som en hermeneutisk prosess (Gadamer 1999, 154) ved at man ser på situasjoner og sammenhengers helhet og ulike deler samtidig, i tillegg til å se på interaksjonen mellom delene. Systemisk tenkning er en metateori som baserer seg på ulike sosialfaglige perspektiver, og kan benyttes i tillegg til mekanisk tenkning. Det er essensielt å se på egenskaper og relasjoner, fordi kunnskap etableres ved å studere den kontekst et problem opptrer i.

Et sentralt systemisk perspektiv er Bronfenbrenners økologiske utviklingsteori, en dynamisk modell som fokuserer på situasjoners påvirkninger og menneskets atferd (Gulbrandsen 2006, 51). Teorien er et helhetsperspektiv på samfunnet og relasjoner som berører personer indirekte, der alle arenaer og diskurser en person inngår i blir vektlagt. Viktig i teorien er de mikronivåer man gjennom aktiviteter deltar i, roller man eksponeres for, og mellommenneskelige relasjoner (ibid, 54). Bronfenbrenners teori kan bidra til å se menneskers vekselvirkning med og tilpasning til miljøet (Bø 2004, 176). Modellen kan benyttes for å forstå holdninger, sårbarhet, tilbaketrekking og oppførsel, som lett kan være konsekvenser av ulike systemers påvirkning.

Utgangspunktet for denne studien er fosterforeldrenes erfaringer og opplevelser. Disse erfaringene og opplevelsene blir konstruert som et resultat av gjensidig påvirkning mellom enkeltindivider og omgivelsene. Slik formes det et sosialt system som påvirkes av endringer som skjer både innad i systemet og som følge av ytre faktorer. Bronfenbrenners teori kan bidra til å forstå ytre påvirkninger rundt fosterforeldrene, og den vil gi forståelse for hvordan fosterforeldrenes opplevelser påvirkes av beslutninger og holdninger utenfor dem selv.

3.2.3 Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Bronfenbrenner forklarte selv modellen som et sett russiske Babushkadukker, der systemene er i kontakt med hverandre og påvirker hverandre gjensidig (Bronfenbrenner 2005, 50). Han tok utgangspunkt i at alt henger sammen, og at ett system utgjør kjernen i det andre. De ulike systemene er gjensidig avhengig av hverandre, når det skjer endringer i et system kan det føre til endringer i de andre systemene og deltakere i disse systemene. Ingen av systemene er statiske, men i stadig endring. Systemene kalte han mikro, meso, ekso og makro, og i denne rekkefølgen er systemene delt inn fra innerst til ytterst (Bronfenbrenner 1979).

Mikrosystemene som er de arenaene hovedpersonen er tilstede i, eksempelvis familie, arbeid, skole, fritidsaktiviteter og andre miljøer der personen er i kontakt med andre. Med andre ord de miljøer der man har direkte kontakt, ansikt til ansikt. "A micro system is a pattern of activities, roles, and interpersonal relations experienced by the developing person in a given setting with particular physical and material characteristics." (Bronfenbrenner 1979, 22). I denne studien er eksempelvis fosterfamilien et mikrosystem.

Mesosystemet er den kontakten som oppstår mellom mikrosystemene. Forholdet mellom to eller flere miljøer, en relasjon som selv danner et system, eksempelvis kontakt mellom fosterhjem og veiledningsorganer. Mesosystemet kan ha avgjørende betydning for utvikling av mikromiljøene. "A mesosystem comprises the interrelations among two or more settings in which the developing person actively participates (such as, for a child, the relations among home, school, and neighborhood peer group; for an adult, among family, work, and social life)." (Bronfenbrenner 1979, 25). Mesosystemene til fosterforeldrene er de arenaer og samarbeidsrelasjoner de deltar i.

Eksosystemet er sammenhenger og prosesser mellom to eller flere miljø uavhengig av om hovedpersonen er deltaker i systemet, eller ikke. Eksosystemet er et sted der hovedpersonen ikke deltar, men hvor det likevel tas beslutninger som påvirker andre arenaer der hovedpersonen deltar; en indirekte virkning. ”An exosystem refers to one or more settings that do not involve the developing person as an active participant, but in which events occur that affect, or are affected by, what happens in the setting containing the developing person.” (Bronfenbrenner 1979, 25). Samarbeidet mellom statlig og kommunalt barnevern, der fosterforeldrene ikke deltar selv, er eksempel på eksosystem for fosterfamilien.

Makrosystemet er samfunnet og kulturen vi lever i, eksempelvis de kulturelle diskursene vi påvirkes av. Endringer i makrosystemet kan eksempelvis skje gjennom politiske vedtak. ”The macrosystem refers to consistencies, in the form and content of lower- order systems (micro-, meso-, and exo-) that exist, or could exist, at the level of the subculture or the culture as a whole, along with any belief systems or ideology underlying such consistencies.” (Bronfenbrenner 1979, 26). De regler og den praksis som vedrører fosterforeldrene er makrosystem, eksempelvis diskusjonen som pågår rundt det biologiske prinsipp og utviklingsstøttende tilknytning i NOU 2012:5 og proposisjon 106 L (BLD 2013).

Bronfenbrenner videreutviklet selv teorien, og definerte etter hvert *tidssystemet* i tillegg til de øvrige fire systemene. Dette handler om de utviklingsprosesser personer opplever gjennom livet, altså det som settes inn i en historisk sammenheng i et generasjonsperspektiv. Menneskers vekselvirkning med, og tilpasning til, miljøet er sentralt i Bronfenbrenners teori. Han var blant annet opptatt av *økologiske overganger*, og brukte det som begrep for å forstå sårbarhet, tilbaketrekning og utagering som følge av kriser og omstillinger som er større enn det individet har kapasitet til å takle på egen hånd (Aagre 2003, 38). “An ecological transition occurs whenever a person’s position in the ecological environment is altered as the result of a change in role, setting, or both.” (Bronfenbrenner, 1979, 26). En økologisk overgang skjer hver gang en person beveger seg fra et mikrosystem til et annet. Det er et skille mellom enkle daglige overganger og større mer inngripende overganger, eksempelvis innflytting av et barn i et fosterhjem. Felles for overgangene er at de representerer bevegelse i det økologiske rom, et skifte i rolle og miljø som krever mestrings- og tilpasningskrav. Økologiske overganger skjer gjennom hele livet, når man inntar nye roller og omgivelser med endret innhold og mening.

I denne studien benyttes Bronfenbrenners teori for å analysere fosterforeldrenes utsagn i et teoretisk perspektiv. Modellen gir oversikt over fosterforeldrenes ståsted og de miljøene som påvirker deres situasjon som fosterhjem. Fosterforeldrenes system rundt fosterbarnet vil være påvirket av de systemene barneverntjenesten utgjør i forhold til både dem og fosterbarnet. Fosterforeldrene er således hovedpersonene når modellen brukes, eksempelvis vil fosterforeldrene og ansatte i barnevernet være deltakere både i separate og hverandres systemer. De vil være delaktige i og påvirke hverandres posisjoner og systemer. Med fosterforeldre som hovedpersoner blir både fosterbarnet og eventuelle biologiske barn del av mikrosystemet fosterfamilien, mens barneverntjenesten vil delta i flere systemer, påvirket av hvilken type kontakt det er mellom barnevernet og fosterhjemmet. Ved å benytte Bronfenbrenners teori med systemer og nivåer tydeliggjøres fosterforeldrenes komplekse posisjon mellom mange ulike faginstanser, fosterbarnets miljøer og fosterfamiliens egne relasjoner. Teoriens vekt på økologiske overganger har relevans når det gjelder hva som skjer både med fosterforeldrene, deres øvrige familie og fosterbarnet når de ulike skiftene i miljø og utvikling foregår. Som en helhetlig og dynamisk modell kan Bronfenbrenners utviklingsteori brukes for å få oversikt over fosterforeldrenes sosiale landskap og hverdagsliv. I denne studien vil samhandlingen mellom barnevernet og fosterhjemmet være sentral, og også hvordan denne samhandlingen påvirker fosterforeldrenes erfaringer og opplevelser.

4. Metode og fremgangsmåte

4.1 Metodisk tilnærming

Denne studien er basert på data som jeg har innhentet fra 16 spørreskjemaer som fosterforeldre har besvart. Spørreskjemaet er utarbeidet av meg selv, og er basert på mine undringer og refleksjoner. I det følgende redegjøres for fremgangsmåten for undersøkelsen og de metodiske valgene som er foretatt i forbindelse med denne studien.

4.1.1 Valg av metode

Metode kan, i vid forstand, betraktes som veien til målet (Kvale og Brinkmann 2009, 82). Målet mitt var å få kunnskap om fosterforeldres opplevelser og erfaringer knyttet til det å bli vurdert, og til opplæring, oppfølging og samarbeid med statlig og kommunalt barnevern. Jeg ønsket å få innblikk i hvordan fosterforeldre opplever sin egen situasjon. For å få denne kunnskapen, måtte jeg få innspill fra fosterforeldre.

Valg av fremgangsmåte og design for undersøkelser må skreddersys når det gjelder tema og informanter. Det skilles mellom to forskningsstrategier. En kvantitativ undersøkelse gir mulighet for å oppnå kontakt med mange respondenter og stor geografisk spredning (Ringdal 2007, 92), mens en kvalitativ undersøkelse får opplevelser og erfaringer godt frem (Kvale og Brinkmann 2009, 137). Kvantitative metoder ønsker å kvantifisere eller telle, mens kvalitative metoder går i dybden (Fossåskaret 1997, 18). Opplegg og metode for en undersøkelse behøver ikke å være ”rene”, eller gjensidig utelukkende. Konkrete forskningsprosjekt kan være hybrider som baserer seg på elementer fra flere design (Ringdal 2007, 177). I enkelte undersøkelser kan kombinasjon av kvalitative og kvantitative elementer føre til et utfyllende resultat (Holme og Solvang 1998, 73). Det avgjørende er hvilken løsning som gir best mulighet til å belyse og skape forståelse om temaet. Jeg har derfor valgt å benytte en hybridløsning for denne undersøkelsen.

4.1.2 Presentasjon av metode

Studien baserer seg i hovedsak på kvalitativ forskningsmetode, jeg er interessert i det som kalles ”meningsdimensjonen ved sosiale fenomener” og samhandling mellom personer (Fossåskaret 1997, 13-14). Men, for å ta hensyn til fosterforeldrenes hverdag, samtidig som det ga mulighet for å nå flere fosterforeldre, valgte jeg å benytte en fremgangsmåte som kan betegnes som kvantitativ metode til informasjonsinnhenting. En type kvantitativ undersøkelse er surveyundersøkelse, som baserer seg på et representativt utvalg, og spørsmål som er utarbeidet på forhånd (Ringdal 2007, 168). I surveyundersøkelser brukes såkalte lukkede spørsmål, noe denne undersøkelsen ikke gjør. Til tross for den kvantitative metoden som brukes til innhenting er spørreskjemaene basert på metoder fra dybdeintervjuer som er en kvalitativ metode. Et dybdeintervju er en undersøkelse med åpne spørsmål der informanten kan fortelle fritt (Tjora 2010, 91). Mitt ønske var å få fosterforeldres meninger og erfaringer, typer temaer som ofte undersøkes gjennom kvalitative metoder. Et dybdeintervju baseres i fenomenologisk perspektiv, som dekket ønskene for denne undersøkelsen; jeg ønsket å få kunnskap om fosterforeldrenes opplevelser og hvordan de reflekterer over disse (ibid.).

Ved kvalitative undersøkelser benyttes ofte intervjuguider til innhenting av informasjon, mens kvantitative undersøkelser gjerne bruker spørreskjemaer. I denne studien bruker jeg begrepet spørreskjema, det kunne antagelig like gjerne blitt omtalt som intervjuskjema. En utfordring ved bruk av spørreskjema er at det ikke er mulig å kontrollere om spørsmålene blir forstått, man har ikke mulighet til å fange opp feiltolkninger og misforståelser. Det å måle erfaringer

og meninger kan være vanskelig uansett metode da ”holdninger er psykologiske tilstander som bare er indirekte målbare” (Repstad 1998, 181). Jeg anså spørreskjema som hensiktsmessig for denne undersøkelsen, da det øker forståelse av sosiale prosesser og sammenhenger i et systemperspektiv, samtidig som det åpner for personlige innspill. Det ga mulighet for at den enkelte fosterforelders meninger kunne komme frem i et aktørperspektiv (Holme og Solvang 1998, 76).

Fosterforeldre er gjennom sitt engasjement som fosterhjem et offentlig hjem. Oppdraget kan medføre mye møtevirksomhet og døgkontinuerlige arbeidsoppgaver. Fosterbarn har ofte omfattende problematikk og krever mye av sine omsorgsgivere. Innhenting av data måtte ta hensyn til den spesielle hverdagen mange fosterforeldre har. Jeg ønsket å få bredde og variasjon i utvalget for undersøkelsen, derfor måtte jeg ha kontakt med fosterforeldre med både store og mindre belastninger. Dette medførte at metode for undersøkelsen måtte gjøre deltakelse ukomplisert og lite tidkrevende for fosterforeldrene. Av hensyn til fosterfamilienes hverdag ønsket jeg å gjøre henvendelsene på en slik måte at deltakelse i undersøkelsen fikk lavest mulig terskel. Jeg valgte derfor å benytte e-post som kommunikasjonskanal. E-posten ble formidlet av Bærum barneverntjeneste, informasjonsbrev og spørreskjema fulgte som vedlegg. Dette ble en måte å gi mange fosterforeldre anledning til å delta i undersøkelsen.

Fosterforeldrenes veiledningstilbud og nødvendige egenskaper for å inneha oppdraget som fosterhjem gjorde at jeg ikke var bekymret med tanke på at jeg ikke ville kunne registrere non-verbale signaler, som man ville gjort gjennom et personlig møte. På grunn av elektronisk kommunikasjon ville jeg ikke ha anledning til å følge opp fosterforeldrene i etterkant. Alle saksbehandlere i barneverntjenesten, som følger opp fosterforeldre som fikk spørreskjemaet tilsendt, var informert om undersøkelsen i tilfelle det kom spørsmål i forbindelse med studien.

4.1.3 Internett som forskningsarena og e-post som verktøy

Internett er en ung arena for gjennomføring av forskning, som gir en ny og annerledes mulighet for innhenting av data enn de mer tradisjonelle undersøkelsesmetodene. Ulike metoder og programmer er tilgjengelige for Internettforskning, og Internett har blitt et *sted* for gjennomføring av forskning (Tjora 2010, 126). Det er dermed også blitt mer vanlig å sende spørreskjemaer via e-post. Deltakelse i en undersøkelse som baserer seg på bruk av Internett krever at informanten har datamaskin og nødvendig programvare tilgjengelig (Ryen 2002, 251). Det kreves også at informanten har den nødvendige tekniske kompetanse til å besvare.

Fordelene ved å bruke Internett og e-post er mange. Det er en rask og kostnadsbesparende måte å kommunisere på, og det eksisterer ikke geografiske sperrer. Det er heller ikke nødvendig å avtale felles møtetidspunkter (Tjora 2010, 124). Informantene kan i tillegg bruke så lang tid de selv ønsker på å svare. Fosterforeldrene lagre spørreskjemaet på egen pc og fylle ut skjemaet når det passet dem selv, gjerne i flere omganger. Som kommunikasjonsform er e-post vanlig, selv om form og skrivemåte i e-post kan avvike fra tradisjonell korrespondanse (Ryen 2002, 253). E-post er en kommunikasjonsmåte flertallet av målgruppen for denne undersøkelsen benytter regelmessig. For meg som forsker medførte bruk av e-post at jeg fikk kontaktet mange fosterforeldre, og at avstand ikke hadde betydning.

Det var enkelte utfordringer ved å velge Internett som forskningsarena, for eksempel var ikke alle fosterforeldrene registrert med e-postadresse. Disse fosterforeldrene fikk ikke anledning til å delta i undersøkelsen. Jeg var også usikker på hvor mange forespørsler fosterforeldrene får via e-post, og hva den enkeltes holdning til slike henvendelser er. Derfor var det avgjørende å fange fosterforeldrenes oppmerksomhet og interesse allerede når e-posten kom i deres innboks, slik at forespørselen ikke umiddelbart ble slettet. Samtidig ville den enkelte fosterforelders fortrolighet og erfaring i å kommunisere elektronisk påvirke. Det kan også være en utfordring at tekniske forhold kan føre til problemer ved elektronisk kommunikasjon, programvarer kan påvirke på ulike måter, eksempelvis kan et skjema endre utseende ut fra hvilket operativsystem det åpnes i. Ytterligere utfordringer ved e-post undersøkelser kan være om man får tilstrekkelig med data, og om de er gode nok som grunnlag for analyse.

Å få tillit hos fosterforeldrene var vesentlig, slik at de opplevde det som greit å besvare undersøkelsen (Ryen 2002, 253). Uten personlige møter så jeg at nettopp dette kunne være en utfordring. Jeg håpet at det faktum at e-posten ble sendt fra barneverntjenesten, i tillegg til min kompetanse som barnevernpedagog, ga nødvendig tillit til at undersøkelsen ble oppfattet som seriøs av fosterforeldrene. Ved å kommunisere via Internett kan det være en utfordring å etablere tilstrekkelig tillit, men samtidig kan man også tenke seg at de som svarer blir ærligere i sine ytringer når man ikke møtes personlig. Forhold som kan påvirke en undersøkelse gjennom kontakten med informanten, eksempelvis sjenanse eller maktforhold, blir en redusert utfordring når man benytter e-post (ibid.). E-postkommunikasjon er et upersonlig alternativ, noe som for enkelte kan bidra til at personlige forhold og tabuer blir mindre utfordrende enn i et personlig møte. Erfaringer kan, for noen personer og vedrørende spesielle temaer, være

vanskelig å snakke om. Gjennom et upersonlig alternativ som e-post ville jeg kanskje lettere få tilgang til personlige erfaringer og meninger hos fosterforeldrene.

4.2 Godkjenning og utvalg i datainnsamling

4.2.1 Godkjenning av studien

Forskningen måtte søkes godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD)⁵, og søknad ble sendt via Internett 17. september 2012. I brev datert 21. september 2012 mottok jeg tilbakemelding om at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig, og at behandlingen tilfredsstillter kravene (vedlegg 1). NSD hadde én innvending til den opprinnelige planen; de ønsket at barneverntjenesten skulle være avsender for e-posten til fosterforeldrene. I utgangspunktet var planen at e-posten skulle sendes fra min e-post konto på Høgskolen i Oslo og Akershus. Jeg så store fordeler ved at barneverntjenesten var avsender da det kunne tydeliggjøre at barneverntjenesten var positiv til undersøkelsen. Barneverntjenesten var velvillig da jeg informerte om at det var ønskelig at e-posten ble sendt av dem. NSDs innspill førte til at den valgte løsningen ble utsending av undersøkelsen via barneverntjenesten.

4.2.2 Informantene og utvalgsriterier

Informantene i denne undersøkelsen er fosterforeldre tilknyttet Bærum barneverntjeneste. Studien kan likevel ha gyldighet for fosterforeldre i sin alminnelighet. Jeg valgte å begrense utvalget til at ”fosterforeldre” representeres gjennom ”fosterforeldre som har oppdrag for Bærum barneverntjeneste”. Ønsket var å nå frem til et mangfold av ulike fosterhjemfamilier. Samtidig antok jeg at det ville være hensiktsmessig om alle fosterforeldrene møtte tilnærmedesvis like tilbud og forventninger ved at de har oppdrag for samme barneverntjeneste. Bærum barneverntjeneste er et stort barnevernkontor som har fosterhjem med både geografisk spredning og ulike familieformer, gjennom både såkalte *kjernefamilier*, likekjønnede par og enslige fosterforeldre. Det er fosterforeldre av ulike etniske og kulturelle bakgrunner, og en tredjedel av fosterbarna Bærum er omsorgskommune for, bor i fosterhjem som er rekruttert fra barnets familie eller kjente, såkalte nettverksplasseringer. Omsorgsavdelingen i Bærum barneverntjeneste hadde på gjennomføringstidspunktet for undersøkelsen 95 fosterhjem i oppdrag. Av disse familiene hadde barneverntjenesten e-postadresse til 69 fosterhjem, og undersøkelsen ble sendt til alle disse fosterhjemmene.

---

⁵ http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/meldeplikt.html (30 06 2012)

4.2.3 Rekruttering av informanter

Målgruppen var fosterforeldre som har ett eller flere fosterbarn boende i hjemmet, med Bærum kommune som omsorgskommune. Ønsket var å nå fosterforeldre med ulik geografisk lokalitet, både i tettbefolkede og landlige omgivelser, og ulike familieformer. Å få en sammensetning i utvalget som representerer ulike former for fosterfamilier var en av målsetningene. Dette med tanke på familieform, familiemedlemmer og alder. Andre forhold, som eksempelvis; etnisitet, religion, utdanning, yrke, erfaring, varighet på plassering, tidligere plasseringer og biologiske barn ble ikke vurdert som kriterier for deltakelse, men informasjon om dette ble innhentet som informasjon til analysen av undersøkelsen. Altså var eneste kriterium ”fosterforeldre på oppdrag fra Bærum kommune med registrert e-postadresse”. Det faktiske utvalget er tretten fosterhjem. Dette er fosterforeldre som har fosterbarn plassert etter vedtak i henhold til Barnevernloven § 4-4 5.ledd eller § 4-12 og som har e-postadresse registrert hos barneverntjenesten i Bærum.

I forkant av hovedundersøkelsen gjennomførte jeg en pilotundersøkelse, der hensikten var å kontrollere spørreskjemaet. Informantene i pilotundersøkelsen var fosterhjem som ikke inngikk i målgruppen. Det som skiller deltakerne i pilotundersøkelsen fra hovedundersøkelsen er at de har oppdrag for andre kommuner enn Bærum. Fosterforeldrene i pilotundersøkelsen har likevel en relasjon til Fosterhjemstjenesten i Sandvika eller Bærum barneverntjeneste gjennom opplæring eller veiledning.

Informantene i hovedundersøkelsen representerer ikke et homogent materiale vedrørende relasjon til kommunalt eller statlig barnevern. Tre av fosterhjemmene hadde på tidspunktet for undersøkelsen fosterbarn fra flere kommuner boende samtidig, og flere fosterforeldre hadde erfaring gjennom tidligere plasseringer for andre kommuner som de henviser til i svarene sine. Resultatene i studien representerte derfor ikke bare fosterforeldre med oppdrag utelukkende fra Bærum kommune. Dette førte til at pilotundersøkelsen ikke skiller seg ut på måter som bidrar til hensyn utover det som måtte gjøres i hovedundersøkelsen.

Spørreskjemaet ble ikke endret etter pilotundersøkelsen, således har informantene i begge undersøkelsene svart på de samme spørsmålene. Fordi innhentet informasjon ble slik valgte jeg å inkludere informasjon fra pilotundersøkelsen i analyse materialet. Svarene i pilotundersøkelsen ga et utvidet perspektiv og et bredere materiale. Bruken av informasjon fra pilotundersøkelsen er avklart med informantene. Presentasjonen fra undersøkelsen omfatter derfor totalt 16 fosterhjem, 3 fra pilotstudien og 13 fra Bærum barneverntjeneste.

Fosterforeldreoppdraget medfører ofte en hverdag med mye møteaktivitet og omfattende omsorgsoppgaver, derfor ønsket jeg lav terskelen for deltakelse i undersøkelsen. Samtidig håpet jeg at temaet og en direkte interesse for fosterforeldrerollen ville føre til at fosterforeldrene så verdien av å bidra. Dette er grunnen til at e-postkommunikasjon og spørreskjema ble valgt som forskningsmetoder.

4.3 Gjennomføring av undersøkelsen

4.3.1 Samarbeidspartnere

For å få en tidsaktuell og relevant utdyping av temaene, tok jeg kontakt med faggrupper innen barnevern på statlig og kommunalt nivå som til daglig er i kontakt med informantene i undersøkelsen. I statlig barnevern har Bufetat, Fosterhjemstjenesten ansvar for rekruttering, opplæring og veiledning av fosterfamilier. Den kommunale barneverntjenesten er fosterforeldrenes oppdragsgivere, og har kontakten med fosterfamiliene etter at fosterbarnet har flyttet inn i fosterhjemmet. Noe av hensikten med å kontakte begge etatene var å søke informasjon om hva disse selv anså som eventuelle utfordringer. Ved å samarbeide med fagfeltet innen fosterhjemsomsorg kunne jeg også få vite om muligheten for å komme i kontakt med fosterforeldre til undersøkelsen. Kontakt med fagfeltet ble også antatt å kunne bidra til at undersøkelsen ble relevant og interessant. Informasjon fra møtene med etatene blir benyttet som del av empirien i analysen i kapittel 5.

Bærum barneverntjeneste er organisert med en egen omsorgsavdeling som har ansvar for godkjenning og oppfølging av fosterhjem. Dette ga mulighet for kontakt med mange informanter og ulike typer plasseringer, samtidig som fosterforeldrene har tilnærmedesvis like tilbud og betingelser. Bærum barneverntjeneste har gitt faglige innspill og informasjon i tillegg til at de sto for utsending av e-post til fosterforeldrene.

Fosterhjemstjenesten i Sandvika er en del av det statlige barnevernet som Bærum barneverntjeneste forholder seg til, og derfor søkte jeg kontakt med disse.

Fosterhjemstjenesten ga umiddelbart respons, og formidlet relevant informasjon og kunnskap om Fosterhjemstjenestens arbeid.

4.3.2 Spørreskjemaet

Spørreskjemaet ble formet som en intervjuguide, i et selvutfyllingsskjema (vedlegg 2). Bruk av selvutfyllingsskjemaer gir god mulighet for å beskytte informanten (Ringdal 2007, 176). Det gir også frihet, skjemaet kan fylles ut i fellesskap eller når man er alene, det kan legges bort og tas frem igjen. Et selvutfyllingsskjema kan også bidra til ærlighet om vanskelige temaer (Repstad 1998, 177). Undersøkelsen blir en non-verbal kommunikasjon, som medfører at man ikke får handlingsreaksjoner eller mulighet for oppfølgingsspørsmål (Ryen 2002, 253). På den annen side vil informantene ha den tid de ønsker til refleksjon rundt spørsmålene. Det kan være både en fordel og en ulempe med spørreskjema at noen mennesker er mer ”skriftlige” enn ”muntlige”. Ved å benytte åpne spørsmål gis respondentene mulighet til å formulere svarene sine fritt (Repstad 1998, 178).

Ved å benytte spørreskjema antok jeg å motta mindre informasjon fra den enkelte fosterforelder enn ved å gjennomføre muntlige intervjuer. På den annen side hadde jeg mulighet til å få flere deltakere. Et spørreskjema med åpne skriftlige svarkategorier bidrar til en uformell og strukturert sammenheng (Holme og Solvang 1998, 80). Hensikten var å få frem fosterforeldrenes narrativer og erfaringer. Jeg ønsket å få fosterforeldrenes synspunkt på sin rolle, de skulle ikke evaluere sin egen atferd eller sine egne prestasjoner. På grunn av dette måtte jeg være bevisst på å lage et spørreskjema som fikk frem fosterforeldrenes egne refleksjoner. Fordi jeg valgte utsendelse av undersøkelsen via e-post ville jeg ikke ha mulighet til å endre eller justere innholdet underveis. Jeg brukte derfor mye tid på utforming av spørreskjemaet. Under utarbeidelsen av spørreskjemaet var det to hovedelementer å ta hensyn til. Det ene var selve innholdet i skjemaet, *hva* ønsket jeg å formidle? Det andre var formen på skjemaet, *hvordan* ønsket jeg å formidle?

Utforming av spørsmål var vesentlig, selve formuleringen kan avgjøre om undersøkelsen oppleves som følsom eller å inneholde truende temaer (Repstad 1998, 188). Jeg var opptatt av å unngå generelle spørsmål, sammensatte spørsmål og å holde spørsmålsformuleringene på et nivå der det forventes at fosterforeldre har sin kompetanse og komfortsone. Under utarbeidelsen av spørreskjemaet hadde jeg som rettesnor at spørsmålene skulle være forståelige, åpne og ikke ledende. Bruk av begreper og måten å ordlegge seg på var noe jeg vektla. Lengden på skjemaet, og antall spørsmål var også vesentlig. Det måtte være mange nok spørsmål til å gi et materiale for analyse, samtidig skulle fosterforeldrene ikke oppleve at det var for mange spørsmål. Jeg måtte vekke interesse og få mengden overkommelig, slik at

fosterforeldrene ville prioritere å bruke sin tid til å svare på skjemaet. Dette handler om å tilpasse skjemaet til målgruppen. Innledningsvis innhenter skjemaet bakgrunnsinformasjon om fosterforeldrene og deres erfaring. Videre er det åpne spørsmål som søker å få fosterforeldrene til å reflektere og gi erfaringsbaserte fortellinger gjennom temarelaterte variabler rettet mot begrunnelse, vurderingsprosess, veiledning, oppfølging og relasjoner, før det avslutningsvis gis rom for fosterforeldrenes egne innspill til undersøkelsen.

Mer praktiske hensyn vedrørende skjemaets utseende, som layout, skrifttyper og farger ble også vurdert. Jeg ønsket et rent og enkelt skjema som ikke krevde for mye kunnskap når det gjaldt programvare eller bruk. Det var viktig for meg at budskapet ikke skulle forsvinne i design og tekniske utfordringer. Da spørreskjemaet var ferdig utarbeidet, fikk jeg personer med ulikt nivå av datakompetanse til å teste skjemaet. Dette gjorde jeg for å sikre at den tekniske utformingen virket etter hensikten. Skjemaet og innholdet i spørsmålene ble utprøvd gjennom pilotundersøkelsen, der hensikten var å få en forståelse av spørsmålenes relevans og hvorvidt formuleringene var forståelige, og om skjemaet fungerte. Det ble ikke gjort endringer på spørreskjemaet etter pilotundersøkelsen.

4.3.3 Informasjonsbrevet

Som vedlegg til e-posten barneverntjenesten sendte fosterforeldrene hadde jeg utarbeidet et informasjonsbrev (vedlegg 3). Brevet gir den vesentligste informasjonen om studien som jeg mente fosterforeldrene hadde behov for å bli orientert om.

4.3.4 Forløpet i undersøkelsen

Undersøkelsen ble distribuert via e-post fra Bærum barneverntjeneste. Denne var formulert som en invitasjon til å delta i undersøkelsen og ble sendt ut 1. oktober 2012 (vedlegg 4). Svarfrist var 20. oktober 2012. Utsendingen ble adressert til min e-post adresse og fosterforeldrene ble lagt som mottakere av blindkopi. På denne måten ble mottakerne av e-posten anonymisert for hverandre. Etter utsendingen fikk barneverntjenesten åtte tilbakemeldinger om at e-post adressen ikke var gyldig, feil skrevet eller ikke i bruk. Det ble avdekket at e-posten ikke var mottatt av alle fosterforeldrene. Det ble derfor bestemt at barneverntjenesten skulle sende ut undersøkelsen en gang til, dette ble gjort den 18. oktober 2012. Svarfristen ble ikke endret.

Etter utsending av undersøkelsen tok noen fosterforeldre kontakt med meg direkte, andre gjorde det via barneverntjenesten. En henvendelse handlet om manglende kjennskap til staten og kommunens ansvar, på spørsmålet kunne det virke som om vedkommende ikke var kjent med noen form for ansvarsdeling. Vedkommende fikk et utfyllende svar fra meg. Andre tilbakemeldinger var fra fosterforeldre med nettverksplasserte barn, som ikke anså seg for å være i målgruppen for studien. Det ble ikke tatt ytterligere kontakt med disse fosterforeldrene.

Første svarskjema mottok jeg allerede samme dag som undersøkelsen ble sendt ut. Ett svarskjema ble sendt som brev i posten, svarene ble ført inn i datamatriksen ut fra det håndskrevne skjemaet på lik linje med øvrige mottatte skjemaer. Totalt mottok jeg 13 svarskjemaer i hovedundersøkelsen og 3 svar fra pilotundersøkelsen. Antallet svarskjemaer som ble mottatt er innenfor det som kunne forventes for en e-postundersøkelse.

Antagelsen av at det å svare på skjemaet ikke ville føre til behov for oppfølging viste seg å være korrekt. En tilbakemelding via Bærum barneverntjeneste var at en fosterforelder hadde fortalt til sin saksbehandler at det føltes godt å svare på spørreskjemaet. Det hadde gitt vedkommende refleksjoner som opplevdes ”nyttige og positive”. Informanten sa det hadde vært ”en god opplevelse å skrive ned tankene og refleksjonene” sine.

4.3.5 Bearbeiding av data

Da svarskjemaene var mottatt, ble disse lagret og navngitt med et skjemanummer. Slik ble forbindelsen mellom informant og skjema brutt. Alle svarskjemaene ble registrert i en datamatrikse som jeg laget i Excel. Under registreringen endret jeg fosterhjemmets bostedskommune som var en variabel i spørreskjemaet til definisjon by, tettsted eller landlig. Dette for å beskytte informantenes identitet ytterligere. Noen av spørsmålene i skjemaet gir svar som er kvantifiserbare opplysninger, de kan telles, og benyttes for å gi et bakteppe for å forstå andre svar. Dataene fremgår av vedlegg 5. Andre spørsmål, der hensikten er å få frem fosterforeldrenes erfaringer og fortellinger, benyttes ved å gjengis som sitater i teksten.

Datamatriksen ble et utgangspunkt for å studere og analysere svarene; å se etter kombinasjoner og sammenhenger som er gjentakende i svarene (Ringdal 2007, 110-111). Slik kunne jeg sammenligne de ulike svarene til de enkelte spørsmålene, og jeg kunne benytte ”søk funksjon” for å se hvilke ord og begreper som ble brukt. Slik fikk jeg et tydeligere bilde av hva informantene hadde vektlagt. Ifølge Widerberg (2001, 119) må man velge tyngdepunkt

for analyse vedrørende materialets innhold. Jeg ønsket å få frem fosterforeldrenes egne opplevelser og personlige erfaringer. Videre kan fosterforeldrenes opplysninger sees i sammenheng med den informasjon mine samarbeidspartnere ga. Analysen baseres på den innhentede informasjon, knyttet opp mot empiri og faglitteratur. I analysearbeidet var det viktig å ta hensyn til at fosterforeldre forteller om sine erfaringer, med utgangspunkt i en fosterhjemskontekst. Fortellingene vil være påvirket av den faglighet fosterforeldrene har, gjennom sin posisjon som oppdragstakere.

Analyseprosessen var et omfattende sorteringsarbeid. Som Kvale og Brinkmann (2009, 200) skriver; "Hvordan kan intervjuene hjelpe meg til å utvide mine kunnskaper om fenomenene jeg undersøker?" Spørreskjemaene brakte inn mye interessant informasjon og mange spennende utsagn. Ved å se på svarene, separat og i sammenheng med hverandre, lot jeg analysekategoriene komme ut fra hva jeg gjorde av funn. På denne måten ble det materialet som bestemte analysekategoriene, de var ikke bestemt på forhånd. Det kan beskrives som å finne frem til de naturlige meningsenhetene, gjennom å se på tekstens betydningsinnhold, noe som gir analyseprosessen en fenomenologisk tilnærming.

Av hensyn til oppgavens omfang har jeg valgt å utdype enkelte områder i undersøkelsen mer enn andre. Spørsmålene fosterforeldrene ble stilt om motivasjon var ikke tiltenkt en sentral plass i studien. Målet med spørsmålene rundt motivasjon var å få bakgrunnsinformasjon. På grunn av svarene til fosterforeldrene ble det tydelig at begrunnelser var et tema det var interessant å belyse. Opplysninger jeg fikk i møter med Fosterhjemstjenesten og Bærum barneverntjeneste er benyttet som del av empirien for analysen. Men i hovedsak er det innspillene fosterforeldrene ga i intervjukskjemaene, gjennom sine svar og fortellinger, som er empirien for denne studien.

4.4 Hvem var de som svarte?

Spørreundersøkelsen ble besvart av 13 av 69 fosterhjem, en svarprosent på 19%. I hovedundersøkelsen var fire av fosterforeldrene enslig fostermor, mens det var ni par som svarte. Bærum kommune oppga at de hadde ni enslige fosterforeldre, dette medfører en svarprosent på 44% for denne gruppen. For fosterhjem med to fosterforeldre var svarprosenten 15%. I tillegg kommer svarene fra tre fosterhjem i pilotundersøkelsen. Fosterforeldrene hadde i gjennomsnitt brukt ca 72 minutter på å besvare spørsmålene i skjemaet, variasjonen på tiden de hadde brukt var fra 7 minutter til 3 timer.

Informantene i studien representerer totalt 16 fosterhjem, derav 11 par, alle heterofile, og fem enslige kvinnelige fosterforeldre, total 27 personer. Den yngste i studien er 28 år, mens den eldste er 63 år. 11 av fosterfamiliene har egne biologisk barn, mens fem fosterfamilier ikke har erfaring med egne barn. Informantene hadde fra 0,5 til 15 års erfaring som fosterforeldre, gjennomsnittlig erfaringstid var tre år. Syv av fosterforeldrene kjente fosterbarnet fra før, såkalt nettverks plasseringer. 11 av familiene har deltatt på PRIDE- kurs, mens to har deltatt på andre tilsvarende kurs. De tre familiene som ikke har deltatt på fosterhjems kurs har nettverks plasserte fosterbarn. Ytterligere informasjon om fosterfamiliene fremgår i vedlegg 5.

Informantene er en sammensatt gruppe med mange ulikheter, både med tanke på alder, kjønn, bosted og utdanning. Det informantene har felles er at de er fosterforeldre for et barn på oppdrag fra kommunalt barnevern. Et fellestrekk blant fosterforeldrene som peker seg ut er de barnløse; seks av 16 trekker frem ønsket om å ha barn. Et annet er at prosentandelen er høy blant enslige fosterforeldre: 44%, samtlige er kvinner. Dette er en stor forskjell fra deltakerne i Bufetats undersøkelse i 2010, der bare 9% var enslige kvinner og 1% enslige menn (Synovate 2011, 4). Likekjønnede fosterforeldre, og ikke-etnisk norske familier har ikke besvart undersøkelsen. Barneverntjenesten oppgir at undersøkelsen er sendt til både homofile, lesbiske og familier med opprinnelse fra flere ulike land. Fosterforeldre som tilbakemeldte at de ikke ønsket å delta, begrunnet dette med at de ikke anså seg som fosterforeldre fordi fosterbarnet var nettverks plassert. De øvrige fosterforeldrene som ikke besvarte undersøkelsen kjenner jeg ikke til, hverken hvem de er eller hvorfor de ikke ønsket å delta.

Det kan være vanskelig å rekruttere deltakere i e-postundersøkelser, og slike undersøkelser har ofte lav svarfrekvens (Tjora 2010, 125). Tjora hadde i sin brukergruppe ca 800 personer, fra denne gruppen ble det mottatt 13 informanter. Han presiserer at informantene må være engasjerte i temaet for at for at e-post undersøkelse skal fungere (ibid.). Den undersøkelsen NOVA utførte i 2006 vedrørende fosterforeldre ”Helgerud er en oase!” ble sendt til 98 fosterhjem, svar ble mottatt fra 66 av disse, altså 67% deltakelse. Bufdirs undersøkelse blant fosterforeldre i 2010 ble sendt til 3758 fosterhjem med post, og fikk en svarprosent på 50%.

Ut fra informasjonene fra fosterforeldrene, er det tydelig at fosterfamilier er svært ulike i sin sammensetning og form. Ut fra materialet er det ikke mulig å si noen om den *representative fosterfamilie*. Dette stemmer med Ulvik (2007, 19-25) vedrørende dagens familieordninger og

familievarianter. Variasjoner og ulikheter må påregnes i en undersøkelse som denne, jeg anser derfor utvalget som representativt for denne studien.

4.5 Etske refleksjoner

Etiske vurderinger er tatt i alle ledd og nivåer av forskningsprosessen. Det stilles store krav til etisk refleksjon i kvalitative studier gjennom De nasjonale forskningsetiske komiteer⁶. Helt fra utarbeidelse av spørsmål og første henvendelse til informanter, frem til den ferdigstilte rapporten, er etiske retningslinjer relevant. Etiske dilemmaer kjennetegnes ved at alle valg og handlinger kan ha både positive og negative sider. Om de etiske dilemmaene skriver Widerberg (2001, 28); ”De løper som en rød tråd gjennom hele forskningsprosessen...”. Som forsker må man gjøre egne vurderinger og valg fortløpende. Som barnevernpedagog skal jeg, i henhold til yrkesetisk grunnlagsdokument (Fellesorganisasjonen 2010), blant annet fremme likeverd og respekt. Gjennom hele forskningsprosessen, fra oppstart og frem til studien er ferdigstilt er det vesentlig å stanse opp, se, tenke og reflektere. Både når det gjelder samarbeidspartnere, fosterforeldrene og mitt eget arbeid.

Ved bruk av sitater har jeg sett det som vesentlig å ivareta fosterforeldrenes anonymitet. Det er jeg som har valgt ut sitatene som presenteres, og satt dem i sammenheng ut fra min forståelse og det teoretiske perspektivet jeg har valgt som grunnlag for analysen.

Informantene eller andre forskere ville kanskje vektlagt andre ting enn jeg har gjort, og valgt ut andre sitater. I analysen blir valget av sitater og informasjonen påvirket av min oppfattelse av fosterforeldrenes svar, jeg kjenner ikke til fosterforeldrenes hensikt eller mening. Teksten blir tolket slik ordene er formulert av fosterforeldrene, siden jeg ikke har møtt dem, er ikke svarene påvirket av småprat eller kroppsspråk.

4.6 Konfidensialitet, anonymisering og samtykke

Konfidensialitet innebærer at jeg behandler all informasjon på en måte som gjør at data ikke kan kobles til navn eller andre personlige kjennetegn, samt at funn ikke kan gjenkjennes (Kvale og Brinkmann 2009, 90). Anonymisering av informantene er viktig, og praktiseres ved at innsamlede data lagres på en sikker måte. Når studien er ferdig blir dataene makulert.

Gjennom spørreskjemaene i undersøkelsen og det videre arbeidet med studien har jeg vært opptatt av å ivareta informantenes anonymitet. Det har vært viktig gjennom arbeidet med

---

⁶ <http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/> (04.2011)

studien å ikke stille informantene i dårlig lys (Tjora 2010, 143). Ingen andre enn jeg vet hvem som har sendt inn e-post med svarskjema. Etter lagring av skjema og overføring til datamatrikse er alle spor til avsender fjernet. Dette handler om å beskytte den informasjon jeg har mottatt fra informantene. Undersøkelsen oppfordrer til svar som kan oppleves som selvutleverende. Den enkelte fosterforelder vil kjenne igjen sine innspill, men identifiserbare opplysninger er ikke tatt med i sitatene. Konfidensialitet er ivaretatt uten at sitatene mister sin opprinnelige mening og/eller sitt innhold. Etter hvert sitat angis svarskjema/informant med et kodenummer.

Informert samtykke ble vurdert til å ikke være nødvendig. Det at informantene responderer og returnerer svarskjemaet, er her tilstrekkelig samtykke til at svarskjemaet benyttes i studien.

4.7 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet er parametre for å vurdere om forskningen er troverdig, bekreftbar og overførbar. Troverdighet handler om at forskningen utføres på en tillitvekkende måte. Bekreftbarhet knyttes til kvaliteten av tolkningen, og om den forståelse prosjektet fører til støttes av annen forskning. Overførbarhet har referanse til at tolkninger basert på denne studien kan gjelde i andre sammenhenger.

Min posisjon som forsker - pålitelighet og gyldighet

Som forsker avgjør min forforståelse, mitt språk og mine begreper hva jeg *ser*. Som forsker er jeg uløselig knyttet til mine øvrige roller som menneske, herunder moralsk integritet (Kvale og Brinkmann 2009, 248). Min kjennskap til fagfeltet kan være et positivt utgangspunkt, så lenge jeg evner å ha et bevisst forhold til egen posisjon, rolle og mine holdninger. Kunnskap om fosterhjemsomsorg var også nyttig for å stille relevante spørsmål (ibid, 122 og 146). Nærhet til forskningens tema er noe av det som er særegent for kvalitativ forskning (Ringdal 2007, 92). Det å forske i eget fagfelt kan være utfordrende, men i kvalitativ forskning er forskeren alltid en viktig deltaker i kunnskapsproduksjonen (Fossåskaret 1997, 32).

Mine forestillinger og personlige erfaringer har innvirkning på min tolkning og mitt valg av metode og design for studien. Studien vil derfor være preget av hvem jeg er, og er således ikke objektiv i ren vitenskapelig mening. En åpenhet, bevissthet og erkjennelse vedrørende dette er nødvendig i rollen som forsker. Jeg har søkt å være reflektert over min egen posisjon og forforståelse. Jeg har også latt informantenes fortellinger bli tydelige ved å bruke deres svar aktivt gjennom å presentere fosterforeldrenes meninger gjennom bruk av sitater.

Vitenskapelige perspektiver og sosiale teorier kan ikke avgjøre gyldighet eller sannhet. Ingen metoder kan heller vise den hele og fulle sannhet når man snakker om relasjoner og menneskelige erfaringer. Å beskrive meninger og tanker som omtales av mennesker blir som et bilde av virkeligheten der og da. Hvordan virkeligheten ”er” beror på hvem som ”ser” og hvem som ”snakker”. Verdisyn, etikk og erfaringer påvirker også. I denne studien presenteres min tolkning og forståelse av hva fosterforeldrene har gitt av innspill.

Svarskjemaene inneholdt mer informasjon enn det som er brukt i analysen, og andre ville kanskje valgt annerledes enn jeg gjorde. Valg av sitatene jeg presenterer er gjort med tanke på å belyse problemstillingen og for å presentere fosterforeldrenes holdninger gjennom deres egne ord. Jeg var i utgangspunktet nysgjerrig på å få vite mer om fosterforeldrenes erfaringer, men hadde ikke noen forutbestemte ønsker eller oppfatninger om hva materialet skulle gi. Studien representerer hva 16 fosterforeldre har gitt meg av informasjon. Studien gir ikke noe komplett eller fullstendig bilde, men den viser en del av en virkelighet; den viser disse fosterforeldrenes virkelighet.

Validitet kan bestemmes ut fra hvorvidt forskeren og metoden undersøker det det var meningen å undersøke (Kvale og Brinkmann 2009, 246). Underveis i arbeidet har jeg drøftet med veileder, kolleger og andre lesere. Slik har jeg fått tilbakemeldinger og korrigeringer for å imøtekomme deler av gyldighetskravet.

4.8 Metoderefleksjoner

Hvor mange informanter trenger jeg? Hva regnes som tilstrekkelig antall for gjennomføringen av en undersøkelse som denne? Ifølge Kvale og Brinkmann er svaret på dette spørsmålet; ”så mange som det er nødvendig for å finne ut hva du trenger” (Kvale og Brinkmann 2009, 113). Spørreskjemaet ble sendt til 69 fosterhjem, en av ulempene med e-post undersøkelse er at det ofte er relativt lav respons på slike undersøkelser. Likevel antok jeg at fosterforeldrene er opptatt av fagfeltet de har oppdrag innenfor, og derfor ville prioritere å svare. Jeg risikerte å få mange svar og et stort arbeid med sortering og prioritering. Da svarfristen utløp viste det seg imidlertid at utvalget ikke var større enn at jeg kunne bruke alle svarene. Jeg mener at utvalget er stort nok til å belyse problemstillingen for denne studien. Jeg opplever at utvalget ga meg materiale nok til å finne svar på de spørsmålene jeg valgte å se på i analyseprosessen.

Det er stor variasjon i det materialet som er hentet inn i undersøkelsen. Et spørsmål jeg har reflektert over gjennom analysearbeidet er i hvilken grad ulik forståelse av begreper påvirker. Hvordan kan kontekst og forkunnskaper påvirke forståelsen av de forskjellige fosterforeldrenes utsagn? Eksempelvis gjennom hva forstås som *bra* samarbeid? - hva oppfatter de som *problematisk*? - og hva er *godt nok*? Bakgrunn og forhold som kjønn, alder og bosted kan ha påvirket svarene til den enkelte fosterforelder. I noen av svarene fremgår det at begge fosterforeldrene har vært engasjert i å svare på skjemaet. Jeg mener bredden og variasjonen i hvem som svarer er med på å berike materialet, svarene står likevel som den enkeltes opplevelse av virkeligheten.

5. Resultater og drøfting

I det følgende presenteres og drøftes funn fra undersøkelsen, resultatene viser til detaljer som er beskrevet i kapittel 4, metode og i vedlegg 5. Det empiriske materialet blir analysert i lys av de teoretiske perspektivene og annen forskning som er presentert i kapittel 3.

I spørreskjemaet ble fosterforeldrene bedt om å gi opplysninger om seg selv og familien, de ble også spurt om motivasjonsgrunnlag for å bli fosterhjem. Dette er temaer som ligger utenfor problemstillingen for studien, og spørsmålene var ment som bakgrunnsinformasjon til analysen. Svarene på disse spørsmålene ga mye informasjon som gir en forståelsesramme for de øvrige svarene og resultatene. Informasjonen rundt begrunnelser førte til tydelige skiller i motivasjonsgrunnlaget for å bli fosterforeldre. De ulike begrunnelsene kan ha betydning for de øvrige svarene i skjemaet, derfor blir begrunnelser og motivasjon drøftet innledningsvis.

Avslutningsvis i spørreskjemaet ble fosterforeldrene oppfordret til å fortelle hva de opplever som viktigst i forbindelse med fosterforeldrerollen og oppdraget som fosterhjem. Formålet med disse spørsmålene var å sikre at fosterforeldrene skulle få påvirke studien med de temaer de selv opplever som viktige. 14 av de 16 fosterforeldrene hadde innspill. Temaer fosterforeldre var opptatt av var at det er en slitsom rolle, at de føler mangel på status og rettigheter, at de er opptatt av hensynet til egne barn og forholdene rundt fosterbarnets biologiske familie. Innspillene fosterforeldrene kom med er benyttet til å gi et mer utfyllende bilde av fosterforeldrenes opplevelser.

Kapittelet er ordnet under fire overskrifter; - Vi ble fosterhjem fordi... - Passer dette for oss? - Så kom hverdagen! - Å forholde seg til både statlig og kommunalt barnevern.

5.1 Vi ble fosterhjem fordi...

Hva motiverer mennesker til å bli fosterforeldre?

Informasjon fosterforeldrene ga innledningsvis i spørreskjemaet gir et bakgrunnsbilde og kjennskap til de ulike fosterfamiliene (vedlegg 5). Som motiverende årsaker oppga flere ønsket om å hjelpe et barn de kjenner, som ikke har det greit der det bor. Andre hadde ønske om å etablere eller å utvide sin familie. Det å føle at man har overskudd, men ikke ønsker flere biologiske barn, er gjentakende og den mest nevnte årsaken til å bli fosterforeldre i denne undersøkelsen.

Ut fra undersøkelsens omfang og svarene fra fosterforeldrene er det ikke mulig å trekke frem noen ”representative fosterforeldre”, dette samstemmer med Ulvik (2007, 19-25). Havik skrev at de typiske fosterforeldrene anno 2005 var ”en mann og en kvinne fra midten mot slutten av førtiårene” (Havik 2007, 25). Haviks beskrivelse av typiske fosterforeldre stemmer ikke med utvalget som har besvart denne undersøkelsen. Som beskrevet tidligere i kapittel 3 under overskriften ”hvem er informantene”, er fosterforeldrene som har besvart denne undersøkelsen en mer sammensatt gruppe, med tanke på alder og at fire av fosterforeldrene er enslige. Det kan være ulike årsaker til dette, eksempelvis kan det ha sammenheng med endring i familiestrukturer fra 2005 til 2012, hvilke fosterforeldre barnevernet velger å gi oppdrag, og hvilke fosterforeldre som har valgt å besvare undersøkelsen.

I denne studien finner jeg at fosterforeldrene hadde ulike begrunnelser for å bli fosterhjem. Begrunnelsene kom frem i forbindelse med spørsmål i undersøkelsen som handlet om motivasjon og rekruttering. Fosterhjemsomsorg ansees ikke primært som en jobb, men snarere en rolle og et oppdrag. Hva fører til at fosterforeldrene har valgt en slik kompleks og utfordrende oppgave? Et av fosterforeldrepårene begrunner det slik:

Utgangspunktet var idealistisk. ”Gi et hjem til et barn som ikke har et”. Min kone kom i kontakt med et barn som trengte fosterhjem. Da hun fikk vite at prosessen med å skaffe hjem til barnet var i gang diskuterte vi det hjemme. (2.2.B2)

Alltid ønsket å adoptere, etter hvert vokste det frem ønske om å bli fosterhjem. Ønsker å være forelder for et barn som trenger et ekstra sett med foreldre, har ikke behov for å være ”eneste” forelder. (2.2.B1)

Begrunnelsene for at familier ønsker å bli fosterhjem vil antagelig kunne ha betydning for motivasjonen og forventningene fosterforeldrene har til en slik oppgave. Eksempelvis har fosterforeldrene som siteres ovenfor noe ulike begrunnelser for å bli fosterforeldre; vil det kunne påvirke deres forståelse og tolkning av oppdraget? Kulturen i familien, som et mikrosystem, vil påvirke og medfører ulike behov og forventninger. Ikke bare fra fosterhjem til fosterhjem, men også for fosterforeldrene i samme hjem.

Jeg fant tre hovedbegrunnelser når det gjelder motivasjon for å bli fosterhjem: I) Å hjelpe et barn de allerede kjenner, forekommer særlig når det er snakk om nettverksplasseringer. II) Barnløshet og ønske om et barn til i familien. Begrunnelsene for disse fosterforeldrene kan sees som ulike varianter av å etablere familie. III) Fosterforeldre som ønsker å bidra for barn som har behov for et hjem, og å yte av seg selv. På bakgrunn av dette skillet utdypes de ulike hovedbegrunnelsene til fosterforeldrene, begrunnelsene benyttes også i drøftingene senere i kapittelet. Jeg lar noen av fosterforeldrenes svar eksemplifisere begrunnelsene, og ser på noen av særtrekkene ved de tre gruppene.

I) Å hjelpe et barn vi kjenner

Vi ønsket å bli besøkshjem fordi vi hadde en 5 år gammel ”attpåklatt”. Vi hadde kapasitet... Vårt ønske om å være fosterforeldre var knytta til besøksbarnet vårt. Det var et selvsagt valg i forhold til henne (2.2.2)

Jeg bekymret meg mye for barnet da hun bodde hos mor og hos far (tidlig skilt) (2.2.3)

I denne studien er det åtte fosterforeldre som kjente fosterbarnet før de ble fosterhjem, og dermed betegnes som nettverksfosterhjem. Tre av disse fosterforeldrene har erfaring både fra nettverksplassering og nøytral plassering. Hvilken relasjon fosterforeldrene har hatt til fosterbarnet er ulik. To av fosterforeldrene er i slekt med fosterbarnet, mens tre fosterforeldre kjente barnet fra før fordi de selv, eller bekjente, har vært barnets besøks- eller beredskaps-hjem. Ansvarsfølelse, bekymring og et ønske om å skape stabile rammer er gjennomgående begrunnelser for nettverksfosterforeldrene. Flere av fosterforeldrene som oppga denne begrunnelsen skrev at alderen på fosterbarnet i forhold til alder for egne biologiske barn var et viktig hensyn de vurderte. Begrunnelser fosterforeldrene ikke skriver om, men som ansatte i barneverntjenesten nevnte, var slektingers frykt for å miste kontakten med barnet, og at besteforeldre ønsker en ”ny sjanse” og ”å rette opp i gamle feil”. For nettverksfosterforeldre finner Havik (2007, 24) at motivasjonen preges av ansvarsfølelse for det spesielle barnet.

Et annet forhold for nettverksfosterhjemmene som kom frem gjennom denne studien, er at flere nettverksfosterforeldre ikke anser seg selv som fosterhjem. Man kan anta at dette kan påvirke situasjonen til fosterbarnet med både positive og negative konsekvenser. På den ene siden føler kanskje barnet seg mer integrert og hjemme hos fosterforeldrene. På den annen side viser andre studier at nettverksfosterhjemmene generelt er mer ressursvake, har lavere kompetanse og får mindre oppfølging i forhold til fosterhjemsoppdraget (Havik 2007, 24 og Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 20). Andre utfordringer for nettverksfosterforeldre kan være ivaretagelse av samværsordning og lojalitet til barneverntjenestens beslutninger forteller ansatte i kommunal barneverntjeneste.

II) Vi har ikke barn, eller vi ønsker et barn til

Av samme grunn som vi ville adoptere. Vi føler at vi har mye å gi til et barn, trygg oppvekst, stabilt hjem og en egen sønn som også ønsket seg "søsken". (2.2.9)

For de barnløse fosterforeldrene dreier begrunnelsene for å bli fosterhjem seg om et ønske om å skape en familiesituasjon og å yte omsorg for barn, uten at barnet behøver å være av «*eget kjøtt og blod*» (2.2.12), som en av fosterforeldrene skrev. De barnløse fosterforeldrene utgjør seks av de 16 som svarte på undersøkelsen. Alle fosterforeldrene med denne begrunnelsen hadde spesifikke ønsker angående fosterbarn som skulle bo hos dem. De fleste hadde et ønske om at det skulle være et så ungt barn som mulig, og at det skulle være planlagt langtidsplassering for barnet. Havik (2007, 20) fant også i sin undersøkelse at fosterforeldre som ikke hadde egne barn, skilte seg noe fra andre fosterforeldre. De ble oftere fosterforeldre for yngre barn, de har oftere adopterte barn og de overveier oftere å adoptere fosterbarnet; ønsket er å bli en *ordentlig* familie.

Fire av fosterforeldrene som var barnløse, og to fosterforeldre med ett biologisk barn, skrev at de har vurdert adopsjon før de ble fosterhjem, og flere har søkt om utenlandsadopsjon. Her skiller denne studien seg noe fra Bufdirs undersøkelse (Synovate 2011, 58), der kun 5 av 350 svarte at motivasjonen for å bli fosterforeldre var at de sto i adopsjonskø. Undersøkelsen til Bufdir gikk ikke dypere inn i spørsmål om adopsjon, men 14% svarte at de ikke hadde egne barn og 29% at de ønsket et barn til i hjemmet (ibid, 36). Mulig årsaken til forskjellen kan være definisjonen "stå i adopsjonskø". Man kan anta at også disse fosterforeldrene, har orientert seg om de ulike alternativene før de ble fosterforeldre. Ansatte i kommunal barneverntjeneste fortalte at de har registrert en økning i antall adopsjonssøkere som ønsker å være fosterhjem. Årsaken er ikke undersøkt, men det kan muligens ha sammenheng med

økning i ventetiden for utenlands adopsjon. En annen faktor kan være at enslige og likekjønnede par ikke får adoptere, og at det er økt bruk av disse familiene som fosterhjem.

For barnløse er fosterforeldreoppdrag en måte å etablere familie på (Ulvik 2007, 191). Begrunnelsen for å bli fosterforeldre blir i så fall særskilt, det handler om et spesifikt valg som er vurdert opp mot adopsjon, surrogati og reproduksjonsteknologi. Antall adopsjonssøkere som ønsker å være fosterforeldre, spesielt for de små barna, kan muligens øke dersom anbefalingene fra Barnevernpanelets rapport (BLD 2011a, 50) og NOU 2012:5 følges. Der anbefales det å gi økt anledning til adopsjon av fosterbarn og at barnevernet skal kunne opprettholde støtte og veiledning til fosterforeldre som adopterer.

III) Vi ønsker å bidra

Hadde noe å gi og ønsket ikke flere biologiske barn. (2.2.10)

Dette var begrunnelsen færrest fosterforeldre oppga i denne studien. Svarene representerer fem av de 16 fosterforeldrene, fordelt på to nøytrale fosterhjem og tre som har vært både nøytrale fosterhjem og nettverksfosterhjem. Fire av fosterforeldrene har hatt flere fosterhjems plasseringer, disse fosterforeldrene kan betegnes som gjenbruksfosterhjem. Havik (2007, 23) fant i sin undersøkelse at antallet gjenbruksfamilier var 20%.

Tre av fosterforeldrene i denne gruppen oppga ønsket om å bidra som hovedbegrunnelse for å bli fosterforeldre. I tillegg til ønsket om å bidra, forteller disse fem fosterforeldrene at de ønsker å gi et barn et trygt hjem og å gi noe av seg selv. Dette handler både om å være en trygg base og å gi omsorg for et barn. Fosterforeldrene beskriver tanker om at det skulle bli fint å kunne hjelpe noen som trengte det. «*At jeg skulle gjøre noe bra for noen som trengte det og at det skulle bli en fin ”jobb” for resten av livet.*» (2.3.A). Andre begrunnelser disse fosterforeldrene oppga var at de ”hadde overskudd”. De forteller også at de visste det var behov for fosterhjem, og at de ikke ønsket flere biologiske barn. Fire av disse fem hadde ønsker vedrørende fosterbarnet, dette handlet om alder og kjønn, av hensyn til biologiske barn i familien. I Bufdirs undersøkelse kommer det frem at 86% av fosterforeldrene oppgir at ønsket om å hjelpe var viktigste motivasjonsfaktor for å bli fosterforeldre (Synovate 2011,36).

5.1.1 Motivasjon og begrunnelser

Ut fra det ovennevnte fremkommer at de tre hovedbegrunnelsene fører til ulike motivasjonsgrunnlag. Fosterforeldre med nettverks plassering preges av ansvarsfølelse for et barn de kjenner fra før. Den andre hovedbegrunnelsen er det å ønske seg et barn, eller et barn til, hvor målet er å skape familie med barn. Den tredje begrunnelsen er fosterforeldre som ønsker å bidra, de føler at de har overskudd og ønsker å gi noe av seg selv. Et spørsmål er om motivasjon og begrunnelser fører til ulike forventninger og påvirker samarbeidet mellom fosterforeldrene og barnevernet. Nettverksfosterforeldrenes forhold til biologisk familie blir naturlig nok ofte annerledes enn for nøytrale fosterforeldre. Et annet spørsmål er om de som ønsker å etablere familie helst ønsker å *eie* barnet. I så fall vil det være naturlig å tenke at det påvirker samarbeidsrelasjonene med både biologisk familie og barnevernet.

I denne sammenheng vil jeg trekke frem to forskere som har vært opptatt av motivasjon og begrunnelser hos fosterforeldre. Ulvik (2007, 169) skriver at fosterforeldre kan ha både bevisste og ubevisste intensjoner for fosterhjemsoppdraget, og at det tilligger barnevernet å bevisstgjøre fosterforeldrene ved å finne frem til motivasjonsmønstrene. Et annet forhold hun ser på er om motiv er riktig begrep å benytte når det gjelder fosterforeldrene, og hun knytter motivasjonsbegrepet opp mot begrepet *prosjekt*. Fosterhjemsoppdraget kan begrunnes med at fosterforeldrene av ulike årsaker ønsker å oppnå et definert mål. Prosjektbegrepet drøftes ved å se på ulike dikotomier og konstruksjoner. Det kan være et spørsmål om hvordan prosjektet blir formet og sett på, og hvilken plass fosterbarnet får i helheten. Kartlegging av motivasjon handler om flere dikotomier som må vurderes, eksempelvis penger/kjærlighet det man konsentrerer seg om, profesjonell/personlig omsorg og inkluderende/ekskluderende holdning til mennesker. Dette er begrepspar som spiller inn på både bevisste og ubevisste intensjoner (Ulvik 2007, 171). Et annet aspekt ved motiver og begrunnelser er forståelse og bakgrunn, og om dette kan påvirke forventninger og tåleevne hos fosterforeldrene.

Bunkholdt (2010) drøfter motivasjonsmønstre og skriver om to motivasjonsmønstre for fosterforeldre; ønske om å få barn men får ingen selv, og identifisering med egne erfaringer. Et vesentlig skille for motivasjon går mellom slike altruistiske og selvcentrerte årsaker. En annen faktor hun diskuterer er økonomiske motiver (Bunkholdt 2010, 61). Fosterforeldrene i denne studien legger vekt på ønsket om å bidra. Man kan også tenke seg andre årsaker som ikke er nevnt i fosterforeldrenes svar, grunner som ikke er like hederlig ansett. Kan motivasjon ha sammenheng med utfordringer med å få annet arbeid? Eller kan motivasjonen

være at den økonomiske kompensasjonen gjør at man kan leve litt annerledes, eller prioritere hverdagen på en ønsket måte? Blir slike begrunnelser skjult på grunn av holdninger om at det er et kulturelt tabu å blande kjærlighet og penger? (Ulvik 2007, 204). Men, som Bunkholdt skriver; ”Den økonomiske kompensasjonen for å være fosterfamilie i dag er av en størrelsesorden som gjør det svært vanskelig å tro at noen beriker seg på det!” (Bunkholdt 2010, 61). Dersom motivasjonsårsakene er av selvsentrert karakter kan en anta at det påvirker de forventninger og behov for oppfølging som fosterforeldrene har.

I denne studien gis ingen svar eller konklusjoner når det gjelder drøfting av begrunnelser. Et spørsmål i sammenheng med begrunnelsene til fosterforeldrene er om disse har betydning for de forventninger de har til det å bli fosterforeldre, og hvilke opplevelser de forteller om når et fosterbarn har flyttet inn hos dem. Derfor var det viktig å se på begrunnelsene fosterforeldrene ga, for å sette de erfaringer og opplevelser fosterforeldrene forteller om inn i en kontekst.

5.2 Passer dette for oss?

Hvilke erfaringer har fosterforeldre etter opplæring og vurderingsprosesser med barnevernet?

Vår historie er lang og komplisert. Da barnevernet startet prosessen for å flytte vårt barn hjemmefra, ble vi spurt om vi kunne tenke oss å være fosterforeldre. Vi var litt usikre, men bestemte oss for å gå PRIDE-kurset. I løpet av kurset ble vi sikre på at vi ville ta imot barnet hos oss. Det viste seg da at det lokale barnevernet likevel ikke ville bruke oss i denne saken. Vi har vel aldri fått noen begrunnelse som vi har forstått. Barnevernets behandling av både oss og barnet var under enhver kritikk – uredelig, og ubehagelig. Etter fire år i et annet fosterhjem, hvor barnet mistrivdes og aldri fant seg til rette, ble vi igjen kontakta av kommunens barnevern. Vi sa da bare ja på telefonen, og barnet flytta hjem til oss etter kort tid. Altså ingen prosess, men vi var heldigvis helt klare for oppgaven – 4 år etter PRIDE. (3.5.2).

Sitatet over beskriver noen av de mangesidige følelsene og opplevelsene en offentlig vurderingsprosess kan gi. Barnevernets behandling av denne familien har tydelig vært uheldig, og fosterforeldrene sitter tilbake med ubesvarte spørsmål og dårlig erfaring. De vurderinger som er gjort av barneverntjenesten er ikke formidlet slik at fosterforeldrene har forstått den første beslutningen om at de ikke ble godkjent som fosterhjem. Vurderingsperioden innebærer mange ulike prosesser; både statlig og kommunalt barnevern tar stilling til fosterforeldrene på ulike grunnlag. Fosterforeldrene blir utfordret til å reflektere over og vurdere både sin historie, sitt ståsted og hva de er klare for å påta seg av omsorgsoppgaver. Uten å kjenne mer til historien rundt sitatet ovenfor kan man tenke seg ulike årsaker til den

oppståtte situasjonen. Både kan det være vanskelig å formidle beslutninger av negativ karakter, og det kan være vanskelig å være mottaker av et budskap man ikke ønsker å få.

Fosterforeldreoppdraget har gjennom årene blitt endret; kompetansekrav og mer profesjonalisering har vist seg nødvendig for å ivareta omsorgsbehovet flere fosterbarn har. Fosterhjemsomsorg handler mer om behandling og terapi enn tidligere (Ulvik 2007, 189), der fosterforeldrerollen blir betraktet som innsatskrevende, kompetanse-, og kunnskapsbasert arbeid (ibid, 205). Bunkholdt (2010, 29) mener også at fosterforeldrerollen er på vei til å forandre seg, fordi fosterbarn har så store og sammensatte utfordringer at fosterforeldrenes oppgave endrer seg fra en foreldrerolle til en miljøterapeutrolle.

De ulike fasene kommende fosterforeldre går gjennom før de godkjennes som fosterhjem, er beskrevet i kapittel 2, Fosterforeldreoppdraget. I forbindelse med forberedelsesfase og vurderingsprosesser fremkommer et skille, både i denne og andre undersøkelser, mellom nettverksfosterforeldre og nøytrale fosterforeldre. I denne undersøkelsen er det fem nettverksfosterforeldre, fem nøytrale fosterforeldre og tre fosterforeldre som har hatt begge typer plassering. Ansatte i barneverntjenesten oppga at om lag en tredjedel av fosterbarna Bærum kommune har i fosterhjemsomsorg bor i nettverksfosterhjem, altså ca 33%. Dette antallet er høyere enn Bufdir fant i sin undersøkelse (2011), der 19% av fosterforeldrene kjente fosterbarnet fra før (Synovate 2011, 36). Bufdir sin undersøkelse samstemmer med Statistisk sentralbyrå, som oppgir at ca 21% av fosterbarna bodde i nettverksfosterhjem.⁷

13 av de 16 fosterfamiliene i denne studien har deltatt på PRIDE-kurs eller tilsvarende. En ulikhet som kom frem i forbindelse med forberedelsesfasen for de to fosterhjemstypene, var deltakelse på PRIDE-kurs. Blant nøytrale fosterforeldrene hadde alle familiene gått PRIDE eller tilsvarende kurs, mens det blant nettverksfosterhjemmene var tre fosterforeldre som ikke hadde gått PRIDE-kurs. Evalueringen ”Stolt av PRIDE” viser til stor forskjell mellom nettverksfosterhjem og nøytrale fosterhjem angående deltakelse på PRIDE-kurs, bare 12% av nettverksfosterhjemmene i den undersøkelsen hadde gjennomført PRIDE (Havik, Jakobsen og Moldestad 2007, 59). Dette stemmer overens med funnene i denne studien, og ut fra dette kan det se ut som om situasjonen er den samme i dag, nesten 10 år senere.

---

⁷ <http://www.ssb.no/barneverng/> (07.04.2013)

Nettverksfosterforeldre er en spesiell type fosterforeldre. Dette fremkommer både gjennom svarskjemaene fra disse fosterforeldrene, og holdningene til dem som ikke ønsket å delta i denne undersøkelsen; nettopp fordi de er nettverksfosterforeldre. Det fremkommer både gjennom begrunnelsene fosterforeldrene gir, og det at de blir rekruttert og vurdert uten å delta på PRIDE-kurs. Dette samstemmer med Havik, Jakobsen og Moldestads (2007, 24) evaluering, de finner at enkelte nettverksplasseringer preges av at fosterfamilien blir dårligere forberedt enn nøytrale fosterhjem. I henhold til forskriftene om fosterhjem (BLD Q-1072 B 2004) og retningslinjer for fosterhjems plassering hos biologiske foreldre (BLD Q-0835 2000), skal reglene for fosterhjems plassering gjelde også ved nettverksplasseringer. Svarene fosterforeldrene gir i undersøkelsen og samtale med ansatte i barneverntjenesten gir inntrykk av at dette ikke alltid er praksis. Et spørsmål blir da om hva mangel på opplæring og en annerledes vurderingsprosess fører til, og om nettverksfosterforeldrene har andre behov for oppfølging? Dette kommer jeg tilbake til i kapitlet "Så kom hverdagen!"

Forberedelsesfasen med opplæring og vurderingsprosesser er en tid for tanke og refleksjon for fosterforeldrene. Det er en periode med forberedelser og informasjon om hva oppdrag som fosterhjem går ut på, som skal bidra til bevisstgjøring av fosterforeldrerollen. I Bufdirs undersøkelse (2011) svarer 81% av fosterforeldrene at kurs, opplæring og forberedelse var de mest nyttige faktorene i vurderingsfasen. I den undersøkelsen kommer det frem at 159 av 160 fosterforeldre mente at bedre forberedelse kunne oppnås gjennom flere kurs. Andre viktige tiltak var deltakelse på fosterforeldresamling, få informasjon fra Fosterhjemstjenesten og å møte andre som ventet på fosterbarn (Synovate 2011, 39). 63% av fosterforeldrene var i den undersøkelsen var fornøyde med opplæringstilbudet de har fått (ibid, 51).

5.2.1 Vurderingsprosess med statlig barnevern

Når det gjelder vurderingsprosessen statlig barnevern foretar, er denne omfattende og griper dypt inn i fosterforeldrenes liv, som en av fosterforeldrene skriver; «*Hele livet vårt ble snakket om og vurdert.*» (3.1.13). I perioden med forberedelser hos statlig barnevern hadde fem av fosterhjemmene ikke kontakt med kommunalt barnevern, tre husket ikke om de hadde hatt kontakt med kommunalt barnevern. De øvrige hadde enten møter der kommunalt barnevern deltok, eller representanter fra kommunen deltok på deler av PRIDE-kurset. Flertallet av fosterforeldrene er fornøyde med prosessen og samarbeidet med statlig barnevern, «*(...) dette var mennesker som så mennesker*» (3.4.12). De forteller om opplevelse

av tillit og følelse av å bli tatt på alvor. Enkelte mente at prosessen opplevdes som intens, lang og slitsom ved at de ga mye av seg selv.

Fosterforeldrene ble spurt om hva de husker best fra PRIDE-kurset. De minnes best filmer de så, rollespill og samtaler. Temaer fosterforeldrene forteller om fra kurset som ga inntrykk var: sterke historier, det at barnet hadde bagasje å bære på, relasjon til biologisk familie, og samarbeid med ulike instanser. Som en av fosterforeldrene skriver: «*Sterke historier rundt omsorgssvikt av barn, samt følelsen av å bli kjent med meg selv på nytt*» (3.1.C). På spørsmål om hva fosterforeldrene mener PRIDE-kurset mangler, svarte flertallet at de var fornøyde. Noen ønsker flere fagtemaer og mer om hvordan det er å få et skadet barn i huset. Andre savner opplæring i psykologi og tilknytningsproblematikk. Flere opplever at fosterbarnet er mer skadet enn de er informert om på forhånd, og forberedt på. Det at fosterbarn har en ”bagasje” på grunn av sin forhistorie og at de har annerledes og større behov enn andre barn er et tema som fosterforeldrene er opptatt av. Da PRIDE-opplæringen ble evaluert i 2007 kom det frem at 83% av fosterforeldrene mente det beste med PRIDE var kontakten med andre som ønsket å bli fosterhjem (Havik, Jakobsen og Moldestad 2007, 74). I Haviks (2007, 59) undersøkelse hadde 35% av fosterforeldrene gjennomført PRIDE-kurs, og flertallet av disse mente kurset hadde vært nyttig (Havik, Jakobsen og Moldestad 2007, 60). Både annen forskning og undersøkelsen til denne studien viser at tilfredsheten blant fosterforeldrene etter gjennomført PRIDE-kurs er stor og at antallet fosterforeldre som gjennomfører kurset har økt.

5.2.2 Vurderingsprosess med kommunalt barnevern

Når man går videre til kontakten med kommunalt barnevern svarer 12 av fosterhjemmene at vurderingsprosessen med kommunen var bra. En fosterforelder mener prosessen gikk for fort, mens en annen opplever at de ikke har sett noe til kommunen. To fosterforeldre svarte at de har hatt både gode og dårlige erfaringer. Dette samstemmer med hva fosterforeldrene svarer når de blir bedt om å spesifisere erfaring i forhold til relasjoner og oppfølging. Forhold som kan være medvirkende til dette er eksempelvis kvalifikasjonene til saksbehandlere, størrelse på barnevernkontorer, samt hvilke rutiner, faglig fokus og prioriteringer de har. Det kommer i enkelte av beskrivelsene tydelig frem at kommuner, og de enkelte saksbehandlere, arbeider ulikt både i vurderingsprosessen og i oppfølging av fosterforeldrene.

Et annet skille i vurderingsprosessen kommer frem mellom nøytrale fosterforeldre og fosterforeldre som er rekruttert i barnets nettverk. Nettverksfosterforeldre skiller seg ut ved at de ikke har opplevelse av at de har deltatt i en vurderingsprosess;

«Det var ingen forutgående prosess for barnet ble ”hasteflyttet” til meg fra mors samboer etter at mor flyttet fra ham og barnet.» (3.5.3)

Fosterforeldrene forteller om erfaringer de mener har påvirket dem i fasen med å beslutte hvorvidt de skal bli fosterhjem eller ikke. Mest skriver de om hvordan hverdagen har blitt veldig annerledes enn de hadde forestilt seg, og også blitt forespeilet. Noen opplever å ha fått lite informasjon om fosterbarnet og dermed et svakere grunnlag for å vurdere om de vil påta seg oppgaven. Enkelte fosterforeldre synes det var mange mennesker å forholde seg til. Tre av fosterforeldrene, alle nøytrale fosterhjem, beskriver prosessen på følgende måte:

Også meget bra. Jeg følte her og at jeg ble tatt på alvor, ble sett og hørt. (3.5.12)

Vi fikk godkjenningen i den ene hånden og spørsmål i den andre. Kan dere tenke dere å bli fosterforeldre for nn. (...). (3.5.13)

Prosessen gikk veldig raskt de pushet med møter med barna siden de var midt oppi nemndssaken og ville ha et hjem klart til det. Det gikk veldig fort, litt for fort egentlig i forhold til tilpasning og muligheten til å si nei. Den var aldri tilstede. Det gjorde det vanskelig med jobb siden tidsrommet ble så kort. (3.5.A)

Erfaringene er således ulike, og en bekymring er at flere opplever at det har gått raskt. Er det slik at behovet for fosterhjem er så stort at barnevernet fremskynder og forhaster vurderinger og beslutninger? Eller kan det være at pågående rettsprosesser påvirker saksbehandlingen? I så fall vil det kunne forårsake de erfaringene fosterforeldrene forteller om når det gjelder at oppdraget har blitt annerledes enn forventet. Samtidig er det antagelig ikke mulig å forberede fosterforeldrene på alle eventualiteter, barnevernet kjenner ikke alltid til hele barnets historie. Det er heller ikke mulig å forutse fosterbarnets utfordringer og reaksjoner etter en flytting til fosterhjem. Som en av fosterforeldrene skriver om sine refleksjoner etter å ha blitt fosterhjem;

«Det er et helvete og ikke verdt det. Man kan ikke ha noen som helst forutsetning for å vite hva man går til i hvertfall ikke hvis man ikke har barn selv.» (7.3.A)

5.2.3 Nødvendig med to prosesser?

Gjennomføringen av de to ulike prosessene, generell godkjenning fra staten og matching i kommunen, oppleves varierende av fosterforeldrene. Det kommer frem at barnevernets samarbeidsrelasjon er avgjørende for hvordan fosterforeldrene forteller om prosessene. At menneskene de har møtt gjennom prosessen har påvirket dem blir også tydelig av svarene.

Flere fosterforeldre roser menneskene de har møtt i prosessene, mens andre forteller at de opplevde at det ble mange personer å forholde seg til. Svarene tyder på at graden av samarbeid mellom statlig og kommunalt barnevern påvirker informasjonen og forberedelsene fosterforeldrene får i denne fasen. Fosterforeldrenes svar viser at det er ulik praksis når det gjelder samarbeid mellom stat og kommune både i PRIDE-kursene og ved ulike møter fosterforeldrene har deltatt i. Fem av fosterforeldrene hadde i perioden med forberedelser og kurs hos staten ikke hatt kontakt med kommunalt barnevern, 3 husket ikke om de hadde hatt kontakt med kommunalt barnevern, mens 8 fosterforeldre hadde enten møter med, og/eller kommunalt barnevern deltok i forbindelse med PRIDE-kurset.

For at vurderingsperioden skal oppleves som sammenhengende og enhetlig kan det antas at et tett samarbeid mellom etatene er nødvendig. Med adskilte prosesser og mangel på samarbeid mellom stat og kommune kan fosterforeldre få følelse av å gjennomgå tilnærmet samme prosess to ganger. To parallelle prosesser kan føre til forvirring, eller det kan gi mulighet for mer utfyllende informasjon ved at temaer kan belyses ulikt av de ulike etatene. Dersom opplevelse av forvirring eller tvil oppstår, kan det tyde på at kommunalt og statlig barnevern ikke informerer eller samarbeider på en optimal måte for å gjøre den totale prosessen med å bli fosterhjem oversiktlig for fosterforeldrene. Livserfaringer vil kunne påvirke den enkelte fosterforelders opplevelse og forståelse av temaer og prosesser. Barnevernet ønsker å forberede kommende fosterforeldre best mulig gjennom PRIDE-opplæring og vurderingsprosessene. Er det mulig å forberede seg på en slik oppgave som fosterforeldreoppdraget medfører? Kanskje forberedelsesprosessens egentlige innhold bør være å forberede fosterforeldre på at de ikke er forberedt?

5.3 Så kom hverdagen!

Hvordan opplever fosterforeldre oppfølging og veiledning?

5.3.1 Oppfølging

Oppfølgingsansvaret for fosterhjem bestemmes av Barnevernloven § 4-22. Fosterforeldre skal følges opp som oppdragstakere, den fastlagte oppfølgingen foregår gjennom minimum fire årlige fosterhjembesøk. Saksbehandler i omsorgskommunen til fosterbarnet foretar disse besøkene og står for løpende informasjon og veiledning til fosterforeldrene. Ved behov kan kommunen søke Bufetat om faglig bistand og kurs til fosterfamiliene, som kommer i tillegg til saksbehandlerens oppfølging. På landsbasis fikk 45% av fosterforeldrene ekstra oppfølging på

grunn av barnas behov i 2012 (BLD prop. 106 L 2013, 68). I tillegg får fosterhjemmet besøk av tilsynsfører fra fosterhjems kommunen fire ganger i året.

I barnevernpanelets rapport (BLD 2011a, 38) blir det fremhevet at dersom fosterforeldre gis formell kompetanse og obligatorisk veiledning vil den faglige oppfølgingen av fosterbarn styrkes. Det anbefales også at den opplæring og oppfølging fosterforeldre får, skal gi formell kompetanse (ibid, 18). Både denne studien og undersøkelser som ble presentert i kapittel 3 viser at det er et gjennomgående tema at fosterforeldre er fornøyde med oppfølgingen de får. I Bufdirs (2011) undersøkelse er 60% av fosterforeldrene fornøyde med oppfølgingen de har fått etter at fosterbarn flyttet inn, samtidig svarte 358 av 400 fosterforeldre at de ønsket bedre oppfølging (Synovate 2011, 57). Tatt i betraktning de komplekse og omfattende utfordringer fosterbarn ofte har, og de utfordringene dette byr på for omsorgspersonene kan det se ut som om at det til stross for utfordringer er mye som fungerer i fosterhjemsomsorgen.

Av denne studiens 16 fosterforeldre svarer ti at de er fornøyde med oppfølgingen og at dagens oppfølging er tilstrekkelig. Det kommer det tydelig frem at det viktigste for fosterforeldrene er tett oppfølging og støtte. Tiltak som etterspørres av de seks andre fosterforeldrene er ønske om nettverksmøter, at barnevernet tar større ansvar for barnets rettigheter og å få en drøftingspartner. Eksempler på fosterforeldres svar vedrørende oppfølging;

Det å stå i ”trøkket” når du tar vare på et barn som ikke er ditt eget, og som du ikke vet alt om, er utrolig krevende. (7.3.2)

Vi har opplevd et barnevern som har tatt hele familien på alvor og vært ydmyk i forhold til både oss som voksne og våre biologiske barn, de har vært lydhør for det som vi har opplevd som problematisk og tatt oss på alvor. Men vi har som det vel har kommet tydelig frem også opplevd det stikk motsatte, det har vært svært belastende for både voksne og barn. Hadde vi bare hatt erfaring fra den andre plasseringen ville vi aldri anbefalt andre å gjøre dette... (7.3.1)

Det nederste sitatet viser erfaringen en fosterforelder som samarbeider med to forskjellige barneverntjenester har. Vedkommende har to helt ulike erfaringer, årsakene til dette kan være mange. Eksempelvis kan det handle om barneverntjenestens og/eller fosterforeldrens forventninger, eller kommunikasjonsutfordringer. Vesentlig blir eventuelle konsekvenser av hvordan fosterforeldrene fungerer i oppdraget når oppfølgingen oppleves som dårlig. Sitatet viser også det skillet som kommer frem i undersøkelsen om ulikhet i oppfølgingen fra kommunale barneverntjenester. Det kommer frem av svarskjemaene at fosterforeldrene som har oppdrag for Bærum kommune er mest fornøyde. Bakgrunnen for dette funnet er svarene

til de tre fosterforeldrene i pilotundersøkelsen, og fire av de tretten fosterforeldre i hovedundersøkelsen som har oppdrag fra flere kommuner, totalt syv av de 16 fosterforeldrene. Disse fosterforeldrene virker mer kritiske og gir informasjon om at de i ulik grad er mindre tilfreds med oppfølgingen fra andre kommuner enn de er med oppfølgingen fra Bærum. Ut fra undersøkelsens omfang kan det være tilfeldig, og det kan ha gitt et feil inntrykk. Denne studien gir ikke svar på dette, men viser til et område det kan være interessant å forske på ved å se på hvordan forskjellige kommuner følger opp fosterforeldre.

Samarbeidspartner, eller noe annet?

I faglitteratur anbefales de ansatte i barnevernet å vise en kollegial holdning overfor fosterforeldrene (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010; Bunkholdt 2010; Havik 2007, Midjo 1997; Ulvik 2007; Sundt 2011). Samarbeidsrelasjoner kan sees som vesentlige for at fosterforeldrene sitter med nettopp de erfaringene de forteller om. Midjo (1997, 129) skriver at det er ulik erfaring blant fosterforeldre når det gjelder i hvilken grad de blir anerkjent som samarbeidspartnere. Fosterforeldrene i denne studien ble spurt om de opplever å bli hørt, og ble oppfordret til å beskrive gode og dårlige erfaringer vedrørende dette. Svarene til fosterforeldrene viser at de føler seg godt fulgt opp (vedlegg 5). Dette samstemmer med Bufetats undersøkelse (2011), der 82% av fosterforeldrene oppga at de opplever at de har et godt forhold til kommunen/ barnevernet (Synovate 2011, 42). Havik (2007, 75) fant at 75% av fosterforeldrene mente de fikk tilstrekkelig oppfølging, og viser til en positiv utvikling fra 1994 ved at det 11 år tidligere var 69% som var fornøyde. De ulike funnene viser således at barneverntjenestens oppfølging av fosterforeldrene har hatt en positiv utvikling.

Selv om fosterforeldrene i denne studien i hovedsak er fornøyde, er erfaringene og opplevelsene de forteller om ulike. En av fosterforeldrene forteller;

(...) Vi er på mange måter under offentlig administrasjon i vårt private hjem. Dette bør saksbehandlere være klar over og således behandle oss med den største respekt. Det går an, og da er det fantastisk flott å være fosterhjem. Men i andre tilfellet holder vi ut på tross av, ikke på grunn av... (7.3.1)

At fosterforeldrene opplever å være del av et team kan bidra til å øke både kvalitet og den glede de har av å gi omsorg til fosterbarnet. Opplevelse av samarbeid, engasjement og kompetanse er viktig for fosterforeldrene, det å føle seg som *lagspiller* (Havik 2007, 154). Det å ha en kollegaposisjon kan føre til utfordringer i praksis, idet barneverntjenesten både er oppdragsgiver for, og har en kontrollfunksjon overfor fosterforeldrene. Barneverntjenesten har et lovpålagt mandat vedrørende flere parter rundt fosterbarnet, og sitter med

beslutningsmyndigheten. Avgjørelser som tas kan komme i konflikt med fosterforeldrenes meninger og ønsker, og det kan handle om å balansere ansvaret for de ulike partene, samt ivaretagelse av taushetsplikten. De ulike partenes forskjellige behov kan føre til at fosterforeldre ikke alltid opplever en kollegarelasjon som er symmetrisk; det er ikke alltid deres behov eller ønsker blir prioritert grunnet sakens helhet. Fosterforeldrene kan da få følelse av avmakt og å bli kontrollert. Det blir en opplevelse der barnevernet gjennom sin definisjonsmyndighet over relasjonen, får makt og autoritet til å definere og regulere relasjonen (Røkenes og Hanssen 2006, 237). Man kan se det som at fosterforeldrene er samarbeidspartnere, men på barnevernets premisser.

Hva har fosterforeldrene ønske om av oppfølging?

Behov og ønsker fosterforeldre skriver at de har når det gjelder oppfølging handler om flere ting; forhold rundt dem selv og fosterforeldrerollen, fosterfamiliens egne barn, konkrete utfordringer rundt fosterbarnet og relasjonen til fosterbarnets biologiske familie er de mest nevnte temaene. Utsagnene fra fosterforeldrene i denne studien om oppfølgingsbehovet samstemmer i hovedsak med det som kommer frem i andre studier. På sine egne vegne var fosterforeldrene opptatt av at det å være fosterforeldre er en stor belastning og en slitsom rolle, og at de mangler status og rettigheter. De er opptatt av sine egne følelser i rollen som omsorgsgiver til et fosterbarn. Det kan av svarene virke som om inkluderingen av fosterbarnet i familien, ut fra selvpplevelsen i fosterforeldrerollen, er ulik hos fosterforeldrene. Flere skriver om fosterbarnet som om det er deres eget barn, spesielt fosterforeldrene som oppga barnløshet/adopsjon som begrunnelse for å bli fosterhjem.

Hensynet til egne barn er et tema mange fosterforeldre er opptatt av. De opplever at deres biologiske barn har utfordringer knyttet til oppdraget som fosterhjem. Flere ønsker at biologiske barn i fosterhjemmet bør få egen veiledning. Dette er et tema også BLDs arbeidsgruppe var opptatt av, de mener biologiske barn i fosterhjemmet må få mer oppmerksomhet (BLD 2011b, 22). Tre av fosterforeldrene uttrykker seg slik:

At det ofte kan bli vanskelig for biologiske barn i familien. Det er ikke sikkert de og fosterbarnet vil like hverandre særlig godt. (7.3.7)

Belastningen på egne biologiske barn må belyses sterkere, både før plassering og underveis. Biologiske barn bør ha tilbud om egen oppfølging/veiledning. Det må også fremheves at det kan medføre sterk innflytelse fra og mye kontakt med biologisk familie. (7.3.C)

At de må ta med det faktum at det finnes biologiske barn som også skal håndtere dette, men alt ligger på fosterbarnet og hva som er best for det barnet. Men mye av dette er ikke gjennomførbart siden man også har andre egne barn å ta hensyn til. (4.6.9)

Forhold rundt fosterbarnets biologisk familie trekkes frem og legges vekt på av flere fosterforeldre. Blant annet handler det om hjelp til å gi informasjon til biologisk familie og oppfølging av samvær. Forslag til tiltak fra fosterforeldre for kommunikasjon og informasjon med fosterbarnets familie er bruk av nettverksmøter. Både kontakten fosterforeldrene har med barnets biologiske familie, og barnets møter med biologisk familie påvirker hverdagen i fosterhjemmet. Som to av fosterforeldrene skriver;

Det at man må forholde seg til barnets biologiske foreldre er en ytterlig belastning. Etter besøk hos mor er barnet alltid preget av det, ved uro og frekk adferd. (7.4.3)

Jeg synes forholdet vårt til barnets biologiske familier er veldig viktig. Hvis dette ikke hadde fungert godt, ville vi ha trengt barnevernets hjelp til å få det til. Jeg vet at mange fosterfamilier sliter med dette. Den ideelle barnevernstjenesten tror jeg kanskje burde være en ”familievernstjeneste”, som OGSÅ kunne formidle støttetiltak til de biologiske foreldrene. (7.4.2)

Når det gjelder oppfølging er fosterforeldrene opptatt av å ha noen å spørre om råd og veiledning, samt å få støtte og hjelp. Det temaet som flest fosterforeldre nevner handler om problematikken til fosterbarnet, de ønsker kunnskap om barnets diagnose(-r) og om tilknytningsteori. Flere fosterforeldre er også opptatt av fosterbarns rettigheter og oppfølging;

(...) Fosterbarnet kunne hatt en tettere oppfølging enn en tilsynsfører som innebærer kun 1 times møte 4 ganger i året. De bør ha et tilbud om gruppeveiledning på samme måte som fosterforeldre. (6.13.C)

Behovet for oppfølging kan deles i to ulike hovedgrupper. Den ene er de behovene som handler om etablering av kunnskap. Den andre typen oppfølging er av mer beredskapsmessig karakter, ofte akutt beredskap. Det handler om å få råd og hjelp i konkrete hendelser som gjerne haster, en av fosterforeldrene skriver; «Ja! Trengte veiledning midt på natten og ringte vakttelefonen! Veileder hadde glemt å slå over telefonen til vakten, så vi fikk veiledning fra en litt trøtt men sporty veileder!» (6.3.11). Fosterforeldrenes svar viser noe av spennvidden i behovene de opplever å ha. En periode kan det være nok at saksbehandler gjennomfører fosterhjemsbesøk og at fosterforeldrene får faglig utvikling i organiserte former. Andre perioder eller hendelser gjør at situasjonen oppleves som akutt og kritisk, da betyr tid på døgnet lite – behovet er å snakke med noen der, og da!

Et tema fosterforeldrene ikke nevner, men som ansatte i barneverntjenesten fortalte om, er behov både fosterbarnet og fosterforeldrene kan ha for skjerming overfor biologisk familie. Det at biologisk familie oppsøker fosterforeldrene på forskjellige måter er et problem. Andre utfordringer kan være fosterbarnets reaksjoner, både i forbindelse med samvær med biologiske familie og ved kontakt på telefon og Internett. Det er mulig dette er problematikk som fosterforeldrene i denne studien ikke er utsatt for, men her ligger det utfordringer som barneverntjenesten er opptatt av. Barneverntjenestens opplevelse av at dette er utfordringer samstemmer med Havik (2007, 103) sine funn, at i tillegg til forhold ved fosterbarnet var flest fosterforeldre opptatt av relasjon til biologiske foreldre.

Hvordan omtaler fosterforeldrene oppfølgingen de får?

Når det gjelder hvem fosterforeldrene opplever at de har oppfølging fra skriver 14 av 16 at det er kommunalt barnvern de i hovedsak har kontakt med. To fosterforeldre får regelmessig oppfølging fra statlig barnevern, en av disse opplever den kontakten som unødvendig. Det er tre fosterforeldre som ikke har kontakt med Fosterhjemstjenesten, og som ønsker slik kontakt. En av nettverksfosterforeldrene besvarer på en slik måte at det fremgår at hun ikke kjenner til Fosterhjemstjenesten, men svarer som om det er kommunal barneverntjeneste det spørres om. Ellers kommer det ikke frem noen forskjeller når det gjelder fosterhjemstipe eller begrunnelsen for å bli fosterforeldre.

Mer enn halvparten av fosterforeldrene har hatt kontakt med Fosterhjemstjenesten etter at fosterbarnet har flyttet inn. Omfanget av kontakten er varierende, noen ukentlig gjennom veiledningstilbud, mens andre bare har hatt en oppfølgingssamtale. Flertallet, spesielt gjenbruksfosterforeldre og nettverksfosterforeldre, skriver at de ikke har ønske om oppfølging fra Fosterhjemstjenesten. Årsaker som oppgis er at det ikke trengs og at de opplever at det er nok instanser involvert. Fosterforeldre som ønsker oppfølging fra Fosterhjemstjenesten skriver at dette handler om å ha en instans som backup i akutte situasjoner.

Enkelte fosterforeldre, spesielt de med flere plasseringer og lang erfaring som fosterhjem, opplever Fosterhjemstjenesten som sin *agent*, eller *ambassadør*. Det at Fosterhjemstjenesten ikke har den samme forpliktelse til å ta hensyn til fosterbarnet og den biologiske familien som kommunalt barnvern har, og at de ikke er fosterforeldrenes oppdragsgivere, oppleves tydelig av fosterforeldrene på en slik måte at det gis grunnlag for en annen type relasjon og tillit.

Fosterforeldre viser til at det har både positive og negative konsekvenser at Fosterhjemstjenesten gir oppfølging uten at veilederen har kunnskap om *hele barnevernsaken*. Samtidig oppleves det som positivt at veilederen konsentrerer seg om dem som fosterforeldre og deres rolle. Flere av fosterforeldrene kommer inn på barneverntjenestens rolle som koordinerende instans, et bindeledd for fosterfamilien mellom både fagmiljøene og overfor fosterbarnets biologiske familie. Andre svarer at kunnskapen om alle involverte er nødvendig for å følge dem opp som fosterforeldre.

Når det gjelder oppfølging fra kommunal barneverntjeneste oppgir alle fosterforeldrene at de blir kontaktet av ansatte i kommunal barneverntjeneste, men av noe ulikt omfang. Det fremgår at det er saksbehandler som kontakter dem, og i mindre grad fosterforeldrene selv som tar kontakt. Med få unntak gir fosterforeldrene i denne studien uttrykk for at de får tilstrekkelig oppfølging, men noen av svarene kan gi grunnlag for refleksjoner rundt hvilke opplevelser noen av fosterforeldrene har:

Ja og av og til tatt litt for bokstavelig. De har vært veldig bekymrede og intense i perioder siden vi også har hatt problemer med plasseringen (5.5.A)

Ja, men merker at de har en annen hverdag nå – travlere. Du opplever ofte at du ”forstyrres” de i den hektiske hverdagen. De blir ”glade” når alt er greit! (5.5.10).

Hadde vi trengt noe hadde vi sittet fint i det! Heldigvis vet vi hvem andre vi kan ringe, og er ikke redd for det. Det tror jeg hadde vært annerledes for en fosterforelder med annen fagbakgrunn når veiledningsavtalen går ut. (5.6.B).

Det er tydelig at erfaringene til fosterforeldrene er svært forskjellige, antagelig har de også ulike behov. I det første sitatet virker det som om ønsket er en drøftingspartner der det er rom for å drøfte. De to påfølgende sitatene kan medføre undring over følelsen fosterforeldre sitter med når de oppfatter sine egne behov så lite sett av barneverntjenesten. De opplever at hverdagen er mer stressende for dem som skal støtte og veilede, og det kan føre til at fosterforeldrene opplever sine problemer som mindre alvorlige, og seg selv mindre sett. At fosterforeldre finner egne løsninger, og tryggheten blir å støtte seg til disse, er neppe en situasjon barneverntjenesten er tjent med, eller ønsker. Det blir et spørsmål om hva slike erfaringer gjør med samarbeidsklimaet og fosterforeldrenes hverdag.

På spørsmål om fosterforeldrene opplever seg ivaretatt svarer 14 av de 16 fosterforeldrene bekreftende. De ble anmodet om å fortelle hva som er viktigst vedrørende ivaretagelse, og noen svarte slik:

Ja. Viktigst er at jeg blir hørt. (6.13.12)

Ja. Bli lyttet til, sett på som en ressurs, oppbacking på at man gjør en god jobb selv om man kanskje ikke alltid kan se det selv. Tiltak når man selv opplever å komme til kort og ikke helt se hva som kan eller bør gjøres. (6.13.A)

Jeg mener ikke det, da vi har måttet finne ut av – og fått mye til å skje på egenhånd. Kommunal barneverntjeneste burde vært mer i forkant generelt. (6.13.B)

Fosterforeldre fremhever at det er viktig at de blir sett og hørt. De er opptatt av tverretattlig samarbeid og at dette må fungere, samt at riktige tiltak blir iverksatt både når det gjelder dem som fosterforeldre, for fosterbarnet og for barnets biologisk familie. Flere ønsker at tiltak og tilbud må iverksettes tidlig, helst i forkant av at det oppstår problemer. Fosterforeldrene opplever det som slitsomt å måtte finne ut av ting selv. Videre kommer det frem av svarene at fosterforeldrene ser både kurstilbud, veiledning og bistand som måter å bli ivaretatt på.

De fleste fosterforeldrene gir uttrykk for å være fornøyde med oppfølgingen de får, og med kontakten de har med både statlig og kommunalt barnevern. Når fosterforeldrene forteller om negative opplevelser ser det ut som om bakgrunnen for disse handler om personlige egenskaper og mangel på kommunikasjon. Det kommer imidlertid frem at når fosterforeldre forteller om at den ene etaten ikke har innfridd fosterforeldrenes forventninger, så har den andre etaten ivaretatt dem. Dette viser at etatene supplerer hverandre, og at de ved behov kan utfylle hverandre når de samarbeider godt.

Har begrunnelse eller fosterhjemstype betydning for ønsker om oppfølging?

Når fosterforeldrenes ønsker om oppfølging sees ut fra begrunnelsen for å bli fosterhjem ser det ikke ut til å være noen sammenheng. Men når dataene sammenlignes med fosterhjemstype kommer det frem noen nyanser. Alle de nøytrale fosterforeldrene forholder seg til kommunal barneverntjeneste og gir uttrykk for at de er fornøyde med den oppfølgingen de får.

Fosterforeldrene med nettverks plasseringer er de i undersøkelsen som ønsker å få oppfølging fra Fosterhjemstjenesten. Hva som er bakgrunnen for at nettverksfosterforeldrene skiller seg ut når det gjelder ønsket om oppfølging kommer ikke frem av denne undersøkelsen. Havik (2007, 24) fremhever nettverks plasseringer som mer stabile, til tross for at disse fosterforeldrene ofte er dårligere forberedt og får mindre oppfølging enn nøytrale fosterhjem. Forskning viser også at fosterhjem fra nettverk ofte har lavere utdanning, dårligere helse, dårligere økonomi, dårligere boligstandard og er svakere sosialt stilt enn nøytrale

fosterforeldre (Havik 2007, 24 og Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 20). Det har også vist seg at nettverksfosterhjem får mindre økonomisk støtte og mindre veiledning enn nøytrale fosterhjem (ibid.). Forskningen gir således et paradoks: de som er dårligere stilt i utgangspunktet, og får mindre oppfølging er likevel de som betegnes som mest stabile. I denne studien skiller ikke nettverksfosterforeldrene seg fra de nøytrale fosterforeldrene når det gjelder tilbud om oppfølging, men de skiller seg ut ved at de ønsker oppfølging av statlig barnevern. Hva som er årsaken til dette gir ikke fosterforeldrenes svar grunnlag for å si noe om. Én mulig årsak kan være at statlig barnevern, som tidligere diskutert, kan oppleves som mer nøytrale fordi de ikke har ansvaret for den totale barnevernsaken og biologisk familie.

5.3.2 Veiledning

I denne studien benyttes begrepet veiledning gjennom følgende forståelse: *Det å hjelpe andre til å forstå og å finne løsninger på utfordringer*. Målet er at fosterforeldrene skal utvikle og bruke styrkene de har i seg selv. Man skal ta vare på, og videreutvikle, kompetanse i en prosess som tar utgangspunkt i hver enkelt fosterforelders forutsetninger (Gjems 2010, 16). Veiledning til fosterforeldre gis på ulike måter. Fra kommunal barneverntjeneste gis generell oppfølging med drøftinger og rådgivning, veiledning som er knyttet til det enkelte barn. Fra Bufetat kan det søkes om faglig bistand når fosterforeldre har særskilte utfordringer i sine oppdrag. Slik bistand kan eksempelvis gis gjennom Fosterhjemstjenesten og barnevernsentre. Statens ansvar etter barnvernloven er å veilede angående det å være fosterforeldre. Fosterforeldre kan også henvises til andre instanser for veiledning, eksempelvis psykolog.

Hensikten med veiledning er å redusere usikkerhet og å utvikle forståelse, kunnskap og ferdigheter (Gjems 2010, 16-21). Hva tenker fosterforeldrene om den veiledning de mottar og hvordan den er organisert? Fosterforeldrene ble spurt om hva de legger i begrepet veiledning, og svarene viser at forståelsen varierer. Ord som ble brukt for å forklare var; råd, opplæring, hjelp og støtte. En sammenfattet forståelse er; å bli hørt og hjulpet i vanskelige situasjoner, hjelp til å finne egne løsninger, og drøfting. Eller som en av fosterforeldrene skriver; «*At veileder stiller deg spørsmål og får deg til å finne en løsning som du selv eier.*» (4.1.11).

Mengde og tema... blir veiledningsbehovet dekket?

Fosterforeldrene ble spurt om de får den veiledningen de har behov for. 14,5 svarte ja, mens 1,5 svarer nei (vedlegg 5): en fosterforelder har plassering fra to forskjellige kommuner og mottar veiledning fra den ene, men ikke den andre. Alle fosterforeldrene gir uttrykk for at

veiledning er viktig, og de fleste har et veiledningstilbud som de er tilfredse med. Unntaket er en fosterforelder som etter eget ønske ikke mottar veiledning, dette er et nøytralt fosterhjem som har adopsjon som motivasjonsgrunnlag. Det er fem fosterforeldre som har veiledningstilbud gjennom BUP, enten vedrørende seg selv eller fosterbarnet. Seks fosterforeldre får veiledning fra Fosterhjemstjenesten eller barnevernsentre.

De temaer flest fosterforeldre i denne undersøkelsen ønsker veiledning om, er utfordringer når det gjelder å takle fosterbarnets atferd og biologiske barns utfordringer. I undersøkelsen til NOVA i 2010 mente fosterforeldrene at det viktigste var det å mestre rollen som fosterforeldre, samt atferd og utvikling hos fosterbarnet (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 67). I NOVAs (2006, 54) undersøkelse ønsket tre av fem hjelp til å mestre fosterforeldrerollen, mens 50% ønsket hjelp til å takle utfordringer ved barnet. Det at fosterforeldrene har ulike behov og ønsker, samtidig som mange er fornøyde med tilbudet de har, tyder på et tilrettelagt og differensiert veiledningstilbud. Fosterforeldrenes svar i denne undersøkelsen gir en forståelse av at forventningene til veiledning påvirkes av både tilbudene de har og egne behov.

I denne studien er 90% av fosterforeldrene fornøyde med veiledningen de mottar. Dette er betydelig større tilfredshet enn det som kommer frem i undersøkelsen Bufdir gjennomførte i 2011, der 59% av fosterforeldrene var tilfredse med veiledningen de fikk (Synovate 2011, 57). Dette samstemmer med NOVAs undersøkelse i 2010, der 60% av fosterforeldrene svarte at de hadde ”stor nytte” av veiledning, mens 37% svarte at de hadde ”noe nytte” (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010, 67). I rapporten ”Helgerud er en oase” svarte 97% av fosterforeldrene at veiledning var nyttig for dem (Ianke og Thorød 2006, 54), alle disse fosterforeldrene hadde forsterkede veiledningstilbud. I Haviks undersøkelse i 2005 fikk fosterforeldrene spørsmål om de får den veiledningen de har behov for, 33% av fosterforeldrene mente her at de fikk for lite veiledning (Havik 2007, 96).

Som tallene ovenfor viser var fosterforeldrene i undersøkelsen ”Helgerud er en oase!” svært fornøyde (97%) med veiledningstilbudet de hadde, og fosterforeldrene i denne studien er nesten like fornøyde (90%). Disse undersøkelsene retter seg i hovedsak mot de samme fosterforeldrene, ved at veiledningstilbudet på Helgerud ble overført til Fosterhjemstjenesten i Sandvika. Mange av fosterforeldrene som benyttet seg av Helgerud hadde oppdrag for Bærum barneverntjeneste, men undersøkelsene er utført med syv års mellomrom.

Svarene fra fosterforeldrene i denne studien tyder på at fosterforeldre som forholder seg til ulike kommuner er de som ikke er helt fornøyde. Det kan ut fra svarene, selvfølgelig tatt i betraktning omfanget av denne studien, se ut til at Bærum kommune gir sine fosterforeldre gode veiledningstilbud. Både ved sin egen oppfølging, og at de henviser fosterforeldre videre til andre instanser når det er behov for det. Om dette har bakgrunn i organisering gjennom en egen omsorgsavdeling, eller om denne barneverntjenesten og Fosterhjemstjenesten samarbeider på en slik måte at de utnytter hverandres kunnskap og kompetanse slik at fosterforeldrene blir godt ivaretatt, gir denne studien ikke svar på.

Veiledning - fra hvem og i hvilken form?

Fosterforeldrene i denne studien mottar veiledning i ulike former, som individuelt tiltak eller gjennom grupper. Fosterforeldrene er i hovedsak fornøyde med den veiledning de får og opplever at de har påvirkningsmuligheter på veiledningstilbudet. Det som trekkes frem som ønskede endringer er "kompetanse hos veileder", det å treffe andre fosterforeldre, og styrket samarbeid mellom instansene fosterforeldrene forholder seg til. Det er ikke noe skille mellom fosterforeldrenes begrunnelse eller fosterhjemstyper når det gjelder innspillene om veiledning i denne undersøkelsen. Dette samstemmer ikke med Havik (2007, 100) som fant at nettverksfosterforeldre er overrepresentert blant fosterhjem som ikke ønsker veiledning.

På spørsmål om hvem fosterforeldrene ønsker å motta veiledning fra kommer det frem at behovene er mangfoldige og varierende, samtidig er behovene situasjonsbestemte og tidsavhengige. Hovedinntrykket er likevel at fosterforeldrenes ønsker den løpende oppfølging fra saksbehandler i barneverntjenesten, gruppeveiledning fra Fosterhjemstjenesten og barnevernsentre, samt individuell veiledning fra fagpersonell med ulik kompetanse.

Dette varierer fra barn til barn i forhold til barnets fungering. Som på de andre spørsmålene har vi fått dekket behovet ved den første plasseringen via saksbehandler. Ellers mener vi at eksterne veiledere med ulik spisskompetanse via f.eks. BUP, PPT ol. kan være nyttig. (4.5.1)

En periode gikk vi i en gruppe ledet av fosterhjemstjenesten. Dette passet oss godt da. Men ellers er det jo fint å kunne snakke med den faste saksbehandleren. (4.5.2)

Fosterhjemstjenesten gir god veiledning har vi erfart og har ikke flere "hatter" i forhold til barnet. (4.5.11)

Ønskene er forskjellige, det er også tilbudene fosterforeldrene mottar. Det at veiledning ytes fra forskjellige instanser fører kanskje til at fosterforeldrene, til tross for ulike behov og krav, i hovedsak er fornøyde. To av fosterforeldrene forteller om et kurs for alle fosterfamiliene i kommunen som var nyttig, både i forhold til faglig tema, og det å møte andre fosterforeldre. En av fosterforeldrene mener en slik fagdag førte til en følelse av å bli satt pris på. Ønsket om slike tiltak samstemmer med NOVAs rapport, der det kommer frem at det fosterforeldrene ønsket mest var kurs og temadager (NOVA 2006, 54).

Seks av de 16 fosterforeldrene får veiledning gjennom gruppetilbud fra barnevernsentre, en veiledningsform som får positiv omtale av fosterforeldrene i denne undersøkelsen og studier presentert i kapittel 3. Det fremkommer i forskningen at tilbud om gruppeveiledning bør undersøkes videre, muligens gjennom en utvidelse av Trygg base tilbudet, eller i form av andre typer oppfølgingsgrupper. BLDs arbeidsgruppe (2011b, 21) mener det er viktig å gi alle nye fosterforeldre mulighet til å delta i veiledningsgrupper og at tilbudet bør være toårig. Veiledning i gruppe gir kombinasjon av faglig innhold og fellesskapsfølelse, noe flere fosterforeldre nevner som positivt og ønsket. Å møte andre som opplever tilsvarende situasjoner som en selv, ofte omtalt som likemannsprinsippet, kan for mange være like viktig som teoretisk kunnskap. Norsk Fosterhjemsforening⁸ er blant dem som fremhever likemannsarbeid som egnet for fosterforeldre. En alternativ modell som noenlunde tilsvarende fosterforeldrenes ønsker kan være den som helsestasjoner benytter i form av barselgrupper. Ut fra min forståelse av fosterforeldrenes svar kan dette være en aktuell modell å vurdere.

I motsetning til det ovennevnte finner Havik (2007, 100) at 96 % av fosterforeldrene ønsket individuell veiledning og bare 4% foretrakk gruppeveiledning. BLDs arbeidsgruppe (2011b, 23) foreslo i sin rapport at det må gis tilbud om individuell veiledning tilpasset barnets behov til alle fosterforeldre. En fordel med individuell veiledning er nettopp at veiledningen kan tilpasses den enkelte families behov (NOVA 2006, 67).

Alle fosterforeldre skal få generell veiledning fra sin saksbehandler i omsorgskommunen. Det er den individuelle veiledningen fra Fosterhjemstjenesten og barnevernsentre som er særskilt, og som ikke alle fosterforeldre får tilbud om. Spørsmålet er da hva som er forskjellene ved å motta veiledning fra de ulike instansene i barnevernet. Johnsen fant i sin undersøkelse at fosterforeldre som hadde ekstern veileder i hovedsak var mer fornøyde med veiledningen enn

---

⁸ <http://www.fosterhjemsforening.no/> (18.03.2013)

de som bare fikk veiledning fra saksbehandler (Norges barnevern 04/2010, 241). En mulig årsak kan være at eksterne veiledere engasjeres for å løse konkrete problemstillinger, mens saksbehandler har totalansvaret. Det kan føles friere for fosterforeldrene når veileder ikke også er oppdragsgiver (NOVA 2006, 67).

En utfordring ved at veiledningsansvaret deles mellom flere instanser kan være at instansene ikke er samkjørte, og føre til at veiledningene oppleves som tvetydige eller forvirrende. Ulike prioriteringer eller fagsyn og dårlig kommunikasjon mellom instansene kan føre til dilemmaer gjennom forskjellige innspill og råd. Det kan oppleves som positivt ved at veiledere vurderer fra ulike perspektiv. Forskjellige signaler kan fanges opp, og ulike muligheter, løsninger og utfordringer kan tydeliggjøres. Samtidig kan man oppleve ulemper ved at fosterforeldrene kan bli gitt ulike råd, noe som kan skape usikkerhet og frustrasjon. Det er vesentlig at instansene samarbeider og ikke sår splid, eller skaper utrygghet hos fosterforeldrene. En av informantene sier det slik:

Mulig at det var noe mer samarbeid, eller hvertfall kommunikasjon, mellom de ulike instansene. Det hender at ulike instansene gir ulike indikasjoner på hvilke retninger en skal ta. (4.6.12)

Det kommer frem i undersøkelsen at fosterforeldrenes primære behov for veiledning er todelt. En del handler om kunnskap. Konkrete områder som nevnes er; tilknytningsteori, innsikt i omsorgssviktede barns utfordringer og atferd, samt hensyn til biologiske barn i fosterhjemmet. Den andre delen av veiledningsbehovet er rettet mot mer akutte hendelser. Fosterforeldrene opplever det som viktig at de får kontakt raskt når de har behov for støtte og råd. Fosterforeldrenes svar viser at det oppleves som viktig å vite at veiledningsmulighetene er der, selv om de ikke benyttes - som et sikkerhetsnett.

Ut fra et forebyggende perspektiv handler veiledning om etablering av kunnskap og om å bidra til refleksjoner som fører til forståelse for fosterbarnet. Kunnskap handler om både teori, erfaringer og taus kunnskap, også omtalt som påstandskunnskap, fortrolighetskunnskap og ferdighetskunnskap (Levin 2004, 46-49). Når det gjelder fosterforeldreoppdraget er alle disse kunnskapskategoriene sentrale, ved at kunnskap både erverves og anvendes på ulike måter. Ett eksempel er at det ikke alltid er nødvendig for fosterforeldrene å bli veiledet av en som er fagutdannet, det flere ønsker er å snakke med ”likestilte”. Løsninger med likemannsarbeid kan betegnes som deling av erfaringsbasert kunnskap, og kan være en av mange måter å ivareta fosterforeldrenes ønsker og behov for oppfølging og veiledning på.

Ser man på samhandling i lys av systemisk tenkning, kan veiledning sees på som en dialogisk og prosessorientert praksis der sosialarbeiderrollen er å tilrettelegge for åpne samtaler med ulike perspektiver og refleksjoner. Bronfenbrenners modell (kapittel 3) viser til at samhandling på meso- og eksosystemnivå har betydning, og for fosterforeldrene er det viktig at instansene samarbeider slik at det blir et helhetlig og samordnet tilbud. Likevel kan man ikke forutsette at god samhandling, som oppnås på de ulike nivåene, får positiv innvirkning for andre systemer. Ulike behov gjennom omfang, tema og organisering av veiledningen skal tas hensyn til, og det blir viktig at både fosterforeldrene og veiledningsinstansene har felles forståelse av hva som er behovet og hensikten med veiledningen. For å kartlegge de ulike systemene og samhandlingen kan Bronfenbrenners modell benyttes for å gi oversikt.

5.4 Å forholde seg til både statlig og kommunalt barnevern

I vår situasjon har jo saksbehandler fått en veldig "byråkrat-rolle", en virkelig "saksbehandler" mens veileder er "barnevernsarbeideren" som vi kan prate med, drøfte osv. Samtidig er det ikke veilederen som er med på møter, så saksbehandleren sitter jo veldig utenfor. (6.11.B).

Fosterforeldrenes posisjon, og at samhandling og organisering kan være utfordrende, kommer tydelig frem i sitatet ovenfor. En *usynlig* saksbehandler i det kommunale barnevernet og *aktiv* veileder fra statlig barnevern kan få uheldige konsekvenser. Dersom en veileder som ikke kjenner saken gir råd som ikke kan innfris eller samstemmer med helheten i barnevernsaken kan det føre til både uenighet og komplikasjoner. Gautun (2009, 39) fant i sin studie "Det nye barnevernbyråkratiet" at det er et uklart ansvarsforhold mellom statlig og kommunalt barnevern, og at det fører til utfordringer. NOVAs undersøkelse "Helgerud er en oase!" (2006) fant at fosterforeldrene ønsket et styrket samarbeid mellom veileder og kommunalt barnevern (Janke og Thorød 2006, 54).

Ansvarsdelingen mellom stat og kommune (kapittel 2) oppleves både positivt og negativt av fosterforeldrene i denne undersøkelsen. De av fosterforeldrene som ønsker endring i veiledningstilbudet de mottar nå, har en holdning om at de vil flytte veiledningen fra kommune til stat. I Bufdirs (2011) undersøkelse svarer 15 av 160 fosterforeldre at de ønsker at ansvaret for oppfølging/veiledning av dem overføres fra kommunen til staten (Synovate 2011, 63). I Gautuns (2010, 15) oppfølgingsstudie i 2010 finner hun at 44% av informantene fra kommunalt barnevern og 30% fra statlig barnevern ønsker å endre todelingsystemet man

har i dag. Samarbeidsrelasjonen mellom statlig og kommunalt barnevern er vesentlig for fosterforeldrene, godt samarbeid mellom etatene påvirker fosterforeldrenes muligheter til å fungere godt i sine oppgaver (Havik 2007, 80).

Som tidligere omtalt forholder flere av fosterforeldrene seg til både statlig og kommunalt barnevern. Omfanget av kontakt, spesielt med statlig barnevern, har sammenheng med hvem som veileder fosterforeldrene, om fosterforeldrene deltar på kurs og hvem fosterforeldrene tar kontakt med når de har ulike behov. En fare ved ansvarsdelingen er at man risikerer pulverisering av ansvaret, og at temaer kan bli liggende ubehandlet. Ansvarsdelingen kan også føre til merarbeid, idet enkelte vurderinger gjøres flere ganger av ulike personer. Dette kan antagelig vurderes som kvalitet, eller sløsing, avhengig av hvilket perspektiv man har.

Blant fosterforeldrene i denne studien mente ni fosterforeldre at det var greit å forholde seg til både statlig og kommunalt barnevern, to synes det er frustrerende, to svarte ”vet ikke” og tre unnlot å svare på spørsmålet. For å kjenne til hvilket grunnlag fosterforeldrene svarte på, ble de spurt om de kjenner til hvordan ansvarsfordelingen mellom statlig og kommunalt barnevern vedrører dem. Ni fosterforeldre svarte ”nei” på om de kjenner ansvarsfordelingen, de øvrige syv svarte noe ulikt, de fleste av dem viste til at de kjenner til fordelingen men stort sett forholder seg til kommunen. De fosterforeldrene som kjente til ansvarsdelingen, men ikke synes det var greit, var fosterforeldre med plassering fra flere kommuner. Disse fosterforeldrene gir uttrykk for at de opplever ansvarsdelingen som uavklart og uoversiktlig.

Svarene til fosterforeldrene viser at det er forskjellige opplever av hvordan statlig og kommunalt barnevern samarbeider på i forhold til dem. Ulikhetene fremkommer også mellom forskjellige kommuner. Fordelingen av ansvar er i henhold til gjeldende lovverk og forskrifter, som beskrevet i kapittel 2, men det er likevel rom for vurderinger og tolkninger av regelverket. Dette kan antas å være bakgrunnen for at noen av fosterforeldrene ønsker at statlig barnevern skal ha ansvar for dem. Spesielt tydelig kommer dette frem der fosterforeldrene forholder seg til to forskjellige omsorgskommuner. Det som synes å være fosterforeldrenes ønske er å forholde seg til færre instanser, og kanskje bare én etat. Dette kan eventuelt også løses ved at fosterhjemskommunen er såkalt settekommune for omsorgskommunene, ved å overta saksbehandlingen for fosterbarnet og fosterforeldrene.

Fosterforeldrenes svar vedrørende opplevelse av hensiktsmessigheten i ansvarsfordelingen mellom stat og kommune er at fire opplever at det er fornuftig, fire mente det ikke var hensiktsmessig, mens tre ikke svarte, de øvrige fem hadde ingen formening. Hensikten med spørsmålet var å få oversikt over fosterforeldrenes utgangspunkt for å svare på de påfølgende spørsmålene, som handler om ansvarsfordelingen mellom stat og kommune. Opplever fosterforeldrene dette skillet? – og hva tenker de om det? Enkelte av fosterforeldrene ønsker å ha Fosterhjemstjenestens fokus på dem som fosterfamilie, uten at hensyn til fosterbarnet og biologisk familie blir styrende på den måten de opplever fra kommunalt barnevern.

Fosterforeldre som har hatt mange plasseringer og har lang erfaring som fosterhjem, mener den utvikling som har skjedd har vært positiv; «*JA. vi har fått et system som etter hvert er mer forutsigbart, med mer lik praksis med tanke på betingelser, overfor fosterhjemmene!*»

(6.11.11). Andre mener det blir et mer helhetlig barnevern dersom det ikke var et skille; «*Nei, dette bør slås sammen og barnet/saken bør overføres til den kommunen barnet er plassert i.*

Dette gir mer helhet og nærmere tilknytning.» (6.11.C). Denne fosterforeldereren mener ordningen bør omorganiseres på en slik måte at ansvaret bør ligge hos kommunalt barnevern i fosterhjemskommunen, og ikke omsorgskommunen slik dagens ordning er.

For fosterforeldrene er samarbeidsrelasjoner sentralt, både i relasjonene fosterforeldrene selv er aktive i, og i temaer der etatene samarbeider vedrørende dem. Det at de forholder seg til en tjeneste bestående av to forvaltningsnivåer, er fosterforeldrene i varierende grad bevisste på og opptatte av. Fosterforeldrenes fortellinger viser at samarbeidsrelasjonen mellom stat og kommune påvirker innholdet i både opplæring, vurderinger og oppfølging. Når samarbeidet fungerer ser det ut til at det todelte systemet oppleves som en styrke og sikkerhet av fosterforeldrene. Samarbeidsrelasjonene blir påvirket av den totale innflytelsen fra de personene som deltar i de ulike systemene, og samarbeidet påvirker både relasjonene og forholdet personene har til hverandre (Bronfenbrenner 1976, 125).

Samarbeidet mellom stat og kommune, på både ekso- og mesonivå, er viktig for fosterforeldrene. Kommunikasjon og samhandling mellom systemene kan virke inn på fosterforeldrenes opplevelse av trygghet og stabilitet. Når mikrosystemene er preget av samarbeid, tillit og gjensidighet, har dette betydning for trivsel, tilhørighet og utvikling. Ved manglende samarbeid kan det derimot ende med misforståelser og skape frustrasjon. Barnevernpanelets rapport (BLD 2011a, 23) mener dagens inndeling av barnevernet kan føre til konflikter, og at inndelingen kan svekke tilliten til kommunalt barnevern. Anbefalingen fra

Barnevernpanelet (ibid. 25) er at kommunalt barnevern skal tydeliggjøres og at statens rolle bør reduseres. Dette støttes av proposisjon 106 L (BLD 2013). Der foreslår departementet at staten avvikler enkelte av sine oppgaver som tilhører kommunenes ansvarsområde og ikke er lovfestede (ibid, 106). Departementet viser gjennomgående i proposisjonen til at det må oppnås en større klarhet i fordelingen av roller og ansvar i barnevernet (ibid, 123).

5.4.1 Har fosterforeldrene tillit til etatene?

11 av de 16 fosterforeldrene svarte at de har tillit til både statlig og kommunalt barnevern. To fosterforeldre skriver at de har variabel erfaring, mens to ikke svarte på spørsmålet. En av fosterforeldrene presiserer at tilliten ikke går til etatene, men til personene; menneskene som møter dem. Flere av fosterforeldrene forteller at de opplever at barneverntjenesten har mye å gjøre, og at dette påvirker tillitsforholdet. Momenter de trekker frem er at de opplever at det blir foretatt grundige vurderinger og at de blir henvist til nødvendige ressursinstanser ved behov. Andre forhold som tydelig påvirker tilliten er stabilitet når det gjelder saksbehandlere. At saksbehandlere skiftes ofte oppleves som negativt, flere fosterforeldre opplever det som slitsomt å etablere ny tillit og at nye personer skal bli kjent med både dem og fosterbarnet. Tre av fosterforeldrene fremhever at det kan være positivt å bytte saksbehandler fordi det er forskjell på relasjonen man får til saksbehandlere. En av dem beskriver det slik:

(...) forholdt vi oss til 8 eller 9 forskjellige saksbehandlere. Noen av disse opplevde vi som uprofesjonelle og arrogante. Da var vi glade for at de forsvant. Andre var veldig fine og ansvarlige, og det var veldig leit når de slutta. (...) (6.6.2)

Når det gjelder tilliten til barnevernet skriver flere av fosterforeldrene at tilliten har økt etter at de har begynt å samarbeide med etatene. Før de ble fosterforeldre var de reserverte og preget av medias fremstillinger, og det er endret gjennom erfaringene de nå har.

Ja! Fosterhjemstjenesten som vi har hatt med å gjøre har opptrådt på en ryddig og saklig måte som inngir tillit. Barnevernstjenesten har i de aller fleste tilfelle opptrådt på en måte som inngir tillit. Men noen saksbehandlere har vi opplevd har hatt flere agendaer og kanskje ikke hatt fokus på barnets beste!! (6.12.11)

Fosterforeldrenes svar viser at det er mange hensyn å ta. Det mest gjennomgående temaet i svarene er at fosterforeldrene opplever at det er mange personer å forholde seg til og at det er viktig å oppleve at man blir tatt på alvor. Sitatet ovenfor er hentet fra svarskjemaet til en fosterforelder som har erfaring fra flere plasseringer og ulike saksbehandlere. Vi følger nå svarene til samme informant vedrørende relasjoner. Om relasjonen til kommunal barneverntjeneste svarer vedkommende: «Ja, Veldig godt samarbeid! Det å oppleve å bli hørt og tatt på alvor er veldig positivt!» (6.7.11). Når samme fosterforelder bes om å beskrive

en episode forbundet med relasjonen skriver vedkommende: «*Ja, når barnevernstjenesten ikke tar deg på alvor eller lytter til deg! Samarbeidet er veldig personavhengig!*» (6.8.11). Ut fra svarene til både denne fosterforeldren og de øvrige informantene er det tydelig at relasjoner handler om faglighet, respekt og personlig kjemi. Egnethet i rollen er en egenskap som ut fra denne studien kan sees som vesentlig både for saksbehandlere og fosterforeldrene.

5.4.2 Hvem mener fosterforeldrene bør ha ansvar for å følge dem opp?

På spørsmål om hvem de mener skal ha ansvar for å følge dem opp svarte to fosterforeldre at det burde være kommunalt barnevern som har ansvaret. De øvrige fosterforeldrene hadde enten ikke formening om dette, eller de unnlot å svare på spørsmålet. På oppfølgingsspørsmål angående samarbeid mellom statlig og kommunalt barnevern hadde likevel mange av fosterforeldrene meninger. Dagens ordning trekkes frem som god, men at det bør være tettere kommunikasjon mellom statlig og kommunalt barnevern. Som ved spørsmålene om å forholde seg til både stat og kommune, trekker fosterforeldrene med erfaring fra flere plasseringer her frem at de opplever ulik praksis fra ulike statlige regioner og kommuner. Det avhenger også her av saksbehandlers egenskaper og kvalifikasjoner. Innspillene fra fosterforeldrene er preget av dagens ordning, men enkelte har forslag til endringer:

Kommunen bør vel kjenne barnet best og bør vel ha mest å si i forhold til barnet mens Fosterhjemstjenesten bør drive med kurs og opplæring. (6.14.1)

Barnevernet bør ha ansvar for alle funksjoner og Fosterhjemstjenesten bør inngå som en ressursinstans under barnevernet. Er det samlet er det lettere å få riktig hjelp/tilbakemelding tilpasset aktuell problemstilling. (6.14.C)

Fosterforeldrene gir inntrykk av at de forholder seg mest til kommunen og at det oppleves som greit. De opplever statlig barnevern mer som en ”backup” når ting blir vanskelig: en instans som står ”i bakgrunnen” som kan komme inn når det oppstår utfordrende situasjoner. Enkelte av fosterforeldrene ser Fosterhjemstjenesten som en ambassadør og støtte for seg selv, mens de opplever at barneverntjenesten har barnets perspektiv. Mens kommunalt barnevern både har barnets beste som fokus og hensynet til biologisk familie å balansere i sine vurderinger oppleves Fosterhjemstjenesten som *bare* fosterforeldrenes agent.

Veiledning og avlastning ønskes av de fleste fosterforeldrene, både for fosterbarnet, dem selv og deres biologiske barn. En problemstilling i lys av dette blir hvordan eventuelle hjelpetiltak påvirker hverdagen og helheten. Stigmatiseres livet av alle hjelperne som etterspørres, blir fosterhjemmet en familiær og normaliserende situasjon, eller blir fosterhjemmene ”mini-

institusjoner”. Satt på spissen kan man spørre hvorvidt fosterhjemmet bør være et hjem for fosterbarnet, eller en arbeidsplass for fosterforeldrene (BLD 2013 prop. 106 L, 72). Hva gjør eventuelt det med tilhørighet og stabilitet? Både når det gjelder veiledning og oppfølging generelt kommer det frem ulike behov, både vedrørende temaer og de ulike partene. Det viser at det er viktig at de som følger opp og veileder har forståelse for de behovene de skal imøtekomme. Oppfølgingen må være mangesidig og fleksibel, fordi både temaer og behov er komplekse og mangfoldige. Det handler om både etablering av grunnleggende kunnskaper og trygghet, og om å forholde seg til raske endringer og akutte behov.

6. Oppsummering og implikasjoner for videre forskning

Jeg vil i det følgende sammenfatte og oppsummere resultater og implikasjoner for videre forskning som har kommet frem i denne studien.

Vi ble fosterhjem fordi..., Hva motiverer mennesker til å bli fosterforeldre? Under denne overskriften fant jeg å kunne dele fosterforeldrene i tre grupper ut fra hovedbegrunnelsen de oppgir for å bli fosterhjem; nettverks plasseringer der ønsket er å hjelpe et barn de allerede kjenner, barnløshet og ønske om ett barn til i familien, og fosterforeldre som ønsker å bidra overfor barn som har behov for et hjem. Et spørsmål basert på disse begrunnelsene er om, og eventuelt hva, de ulike utgangspunktene gjør med kapasiteten til å møte utfordringene fosterbarn ofte gir sine omsorgspersoner? Det gir ikke denne studien svar på, men det er et tema som kan være interessant å utdype. Et funn ut fra begrunnelsene fosterforeldrene ga, var de familiene som valgte å bli fosterforeldre ut fra en vurdering opp mot adopsjon og reproduksjonsteknologi. Dette kan se ut til å være en økende gruppe av fosterforeldre, og det blir et spørsmål om et slikt utgangspunkt påvirker fosterforeldrenes holdning og fungering i fosterforeldreoppdraget. Ut fra ønsker om å *eie* et barn, og hva det kan gjøre med samarbeidsrelasjonene, kan det være et spørsmål om begrunnelser blir utforsket og om barnevernet tydeliggjør fosterforeldreoppdragets innhold tilstrekkelig. Denne studien gir ikke svar på dette, men er en problemstilling det kan være interessant å følge videre.

Passer dette for oss? Hvilke erfaringer har fosterforeldre etter forberedelsesfase, opplæring og vurderingsprosesser med statlig og kommunalt barnevern? Hovedinntrykket er at fosterforeldrene er fornøyde, og de fleste sitter igjen med positive erfaringer etter fasen med å vurdere om de skulle bli fosterhjem. Enkelte av fosterforeldrene opplevde det å forholde seg til en tjeneste bestående av to forvaltningsnivåer som utydelig og forvirrende i vurderingsfasen. Et skille som kom mer frem i denne studien i forbindelse med opplæring og vurdering, er mellom nettverksfosterforeldre og nøytrale fosterforeldre. Svarene til fosterforeldre som er rekruttert fra barnets nettverk viser at vurderingsprosessen for disse familiene har hatt en annen form, og et annet innhold, enn for nøytrale fosterforeldre. Ikke bare begrunnelsene, men også opplæringsfasen og vurderingsprosessene er ofte annerledes for nettverksfosterforeldrene. Det kommer frem at enkelte nettverksfosterforeldre i ettertid synes oppgaven som fosterhjem har vært mer utfordrende enn de var forberedt på. De forteller at det har vært vanskeligere enn forventet å bli fosterforeldre, og at ting ikke har blitt som forventet. Her skiller nettverksfosterforeldrene seg fra de nøytrale fosterforeldrene, som har mer positive utsagn. Det kan se ut som om nøytrale fosterforeldre har vært mer realistiske i forhold til oppgaven. Dette kan sees i forbindelse med vurderingsprosessen de hadde i forkant av at de ble fosterhjem. Er det slik at forvaltningsreglene og kravene til fosterforeldrene ikke følges når det gjelder nettverksfosterhjemmene? Denne studien gir signaler om at det kan være slik, og det kan se ut som om dette er en problemstilling barnevernet bør ha fokus på. Det syn nettverksfosterforeldre har på egen rolle kan være materiale for en ny studie.

Så kom hverdagen! Hvordan opplever fosterforeldrene oppfølging og veiledning? Det kommer i denne studien frem en stor spennvidde i behovene fosterforeldrene opplever å ha når det gjelder oppfølging; fra generell oppfølging som kan planlegges, til kritiske behov som oppstår akutt. I hovedsak forholder fosterforeldrene seg til kommunalt barnevern, men flere av fosterforeldrene ønsker at det statlige barnevernet skal ha ansvaret for dem. Bakgrunnen for dette er kommunalt barneverns funksjon med mange roller, både å ivareta fosterforeldre, fosterbarnet og barnets biologiske familie. Samtidig ser fosterforeldrene at kunnskapen om alle involverte er nødvendig for å følge dem opp på nødvendig måte. Ett funn i denne sammenhengen var at spesielt nettverksfosterforeldrene ønsket at oppfølgingen av dem skulle ivaretas av statlig barnevern. Et annet funn vedrørende oppfølging er at fosterforeldrene som er gjenbruksfosterhjem og har hatt oppdrag for flere kommuner har erfart at vurderingsprosessene og oppfølging gjennomføres og oppleves ulikt. Dette handler om både den praktiske gjennomføringen og mer personlige egenskaper hos dem fosterforeldrene møter.

Forhold rundt veiledning ble i spørreskjemaet tematisert separat fra selve oppfølgingen av fosterforeldrene. De fleste fosterforeldrene i denne studien får tilfredsstillende veiledning, og flere opplever at de har mulighet til å påvirke tilbudet etter eget behov og ønske. Når det gjelder veiledning ønsker flertallet av fosterforeldrene i denne studien utarbeiding av gruppetilbud der det gis kunnskapsbasert veiledning kombinert med fellesskap med andre fosterforeldre. Eksempler på dette er ønske om etablering av likemannsordninger, fadderordning eller lignende. Et annet funn i forbindelse med veiledning er at flere fosterforeldre ønsker at veiledning skal bistås av en annen person enn saksbehandler. En som er der bare for dem. Disse fosterforeldrene ønsker en uavhengig part som er bare deres *agent*, som ikke representerer *barnevernsaken*. Det kommer tydelig frem i undersøkelsen at det er mange hensyn å ta, behovene er uforutsigbare og vekslende. Oppfølging og veiledning må være mangesidig og fleksibel, siden temaer og behov er komplekse og mangfoldige.

Nettverksfosterforeldre er tematisert både vedrørende forberedelsesfase og oppfølging, og forskningen gir et paradoks når det gjelder disse fosterforeldrene. Nettverksfosterforeldre omtales i forskningen som dårlig stilt, og de får mindre oppfølging. Til tross for disse forhold betegnes nettverksfosterforeldre som de mest stabile fosterhjemmene. I denne studien skiller nettverksfosterforeldrene seg ikke fra de nøytrale fosterforeldrene når det gjelder tilbud om oppfølging, men de skiller seg ut på det faktum at de ønsker oppfølging av statlig barnevern. Hva som er årsaken til dette gir ikke studien grunnlag for å si noe om. En mulig årsak kan være at statlig barnevern, kan oppleves som mer nøytrale fordi de ikke har ansvaret for den totale barnevernsaken og biologisk familie.

7. Avslutning

Hvordan opplever fosterforeldre det å være oppdragstakere i barnevernet, i spennet mellom statlig og kommunalt barnevern? Svaret på dette spørsmålet avhenger av hvilken fosterforelder man lytter til. Erfaringene er ulike, og fosterforeldrene legger forskjellig betydning i begreper og forståelser. Ut fra et fenomenologisk perspektiv blir hver enkelt fosterforelders opplevelse unik, og sann for ham eller henne. Det kommer likevel frem noen fellestrekk i svarskjemaene. Hovedinntrykket av fosterforeldrenes svar er at det viktigste for dem er at barnevernet har fokus på ivaretagelse og oppfølging av dem. Fosterforeldrenes svar gir

uttrykk for at deres opplevelse er at de to forvaltningsnivåene kan være tjent med å fremstå som en mer samlet og samarbeidende tjeneste. Dette gjelder både vedrørende opplæring, vurderingsprosesser og oppfølging. Forbedringspunkter er at det må oppnås mer enhetlig arbeid og oppfølging av fosterhjemmene, at det ikke oppstår store ulikheter mellom statlig og kommunalt barnevern, og mellom ulike kommuner.

Både barneverntjenesten og Fosterhjemstjenesten forteller i møtene jeg hadde med dem om usikkerhet vedrørende veiledningstilbudet for fosterforeldre, de ventet på proposisjonen med forslag til ny barnevernlov. Fosterhjemstjenesten antok at veiledningstilbud de hadde høsten 2012 blir sterkt redusert i 2013. Det kan bli en stor utfordring i og med at de ansatte i kommunalt barnevern fortalte at de opplever å ha for liten kapasitet i forhold til de oppgavene de allerede har. Ut fra fosterforeldrenes svar kan det se ut som om de ikke er kjent med at det kan bli endringer i veiledningstilbudet. De forslagene som har kommet fra departementet og arbeidsgruppene, i rapporter og proposisjon 106 L (BLD 2013), kan føre til at statlig barnevern avslutter deler av sitt nåværende tilbud til fosterforeldre. Dette er en utvikling mange av fosterforeldrene i denne studien ikke ønsker. Den største utfordringen barnevernet antagelig har i denne saken, er at eventuelle endringer i barnevernloven må ivareta fosterforeldrenes tilbud, det må med andre ord unngås at staten avviker sine tilbud til fosterforeldrene uten at kommunene er klare til å overta.

Resultatene i denne studien viser at det finnes både ulike og sammensatte årsaker til de erfaringene fosterforeldrene forteller om. Ett moment er at det er mange involverte parter, og et annet er at utfordringene er komplekse og sammensatte. I tillegg endres behovene mye og de kan oppstå over tid eller akutt. Hver enkelt fosterfamilie har behov for et differensiert tilbud og *skreddersøm* i forhold til sine behov.

Å forholde seg til både stat og kommune, oftest gjennom henholdsvis saksbehandler og veileder oppleves ulikt blant fosterforeldrene. Noen mangler slik erfaring, de skriver at de forholder seg kun til kommunalt barnevern. Andre svarer at de helst forholder seg til statlig barnevern. Ulikhet mellom prioritering av oppfølgingen av fosterforeldrene fra barneverntjenesten blir synliggjort i fosterforeldrenes besvarelser. Det ser likevel ut som om flertallet er tryggere når det gjelder ”tre-parts ordningen” i fasen med oppfølging enn de ga uttrykk for i forbindelse med opplæring og vurderingsprosessene. Et fellestrekk er at flere av fosterforeldrene mener det burde være mer felles og samlet arbeid overfor dem fra statlig og

kommunalt barnevern. Noen foretrekker oppfølging av staten, andre av kommunen. Det kan se ut til som om det viktigste ikke er hvem som har ansvaret, men at de ønsker å forholde seg til én instans. Et annet funn er at fosterforeldrene ser det som en fordel å ha en veileder som ikke har ansvaret for fosterbarnets totale barnevernsak, men har oppmerksomheten eksklusivt rettet mot dem som fosterforeldre.

Når det gjelder fosterforeldrenes ønsker om oppfølging kommer det frem at utfordringer vedrørende fosterbarnets sees som viktigst. Fosterbarnets reaksjoner og relasjon til sin biologiske familie oppleves også av enkelte som utfordrende. Andre temaer fosterforeldrene var opptatt av å få oppfølging på, var sine egne reaksjoner og deres biologiske barns utfordringer når det gjelder å være fosterfamilie. Fosterforeldrene er opptatt av samarbeid med fosterbarnets biologiske familie, spesielt angående informasjon og samvær.

I denne studien var ikke målet å gå inn i debatten om hvem som skal bistå fosterforeldrene med veiledningstjenester. Det foregår en debatt rundt dette temaet blant annet i forbindelse med forslag til lovendringer, og det er viktig at dette utredes nøye. Ønsket med denne studien har vært å få frem fosterforeldrenes egne erfaringer og ønsker. Jeg mener at ved å vise frem fosterforeldrenes livsverden; deres erfaringer og opplevelser som er skapt i samhandling med fosterbarna, egne barn, statlig og kommunalt barnevern, har jeg svart på spørsmålene jeg stilte innledningsvis. Mitt ønske har vært at fosterforeldrenes erfaringer og opplevelser skal komme tydelig frem. Som fagperson og forsker håper jeg at jeg har bidratt til å sette søkelyset på fosterhjemsomsorg gjennom fosterforeldrenes erfaringer, et felt i barnevernfaget jeg opplever som interessant og viktig. Ved å samarbeide med både statlig og kommunalt barnevern, men å ha fosterforeldrenes stemme som det fremtredende, blir det spennende å se om studien kan bidra til styrking og utbedring av prosessene og relasjonene fosterforeldrene deltar i.

*«Vi ble forberedt på det meste men likevel ikke forberedt nok hvis det er mulig.»
(3.2.A).*

Litteraturliste

- Backe-Hansen, Elisabeth. 1993. *Fosterhjemsarbeid*. Temahefte nr. 4 1993. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter
- Backe-Hansen, Elisabeth. 2009. *Fosterhjem for barns behov (FFBB). Prosjektbeskrivelse*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) <http://www.nova.no/id/20688>. Lastet ned 28.03.2013
- Backe-Hansen, Elisabeth, Tine Egelund og Toril Havik. 2010. *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- BLD. FOR 2003-12-18 nr 1659: *Forskrift om fosterhjem*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BLD. 2011a. *Barnevernpanelets rapport*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BLD. 2011b. *Tiltak for å styrke arbeidet med kommunale fosterhjem*. Rapport 1. september 2011 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BLD. Q-0835. 2000. *Retningslinjer for fosterhjemsplassering hos biologiske foreldre*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BLD. Q-1072 B. 2004. *Retningslinjer for fosterhjem*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BLD. Q-1102 B. 2006. *Rutinehåndbok for kommunens arbeid med fosterhjem*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BLD. Q-06/2007. *Oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- BUFDIR. Siste Skrik. Synovate. 2010. *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*. Barne, ungdoms- og familiedirektoratet
- Bronfenbrenner, Urie. 1976. *Ökologiske Sozialisationsforschung*. Ernst Klett. Stuttgart. Oversatt av Fink, Hans Chr. *Oppvekst og miljø*. Copenhagen: Gyldendalske Boghandel
- Bronfenbrenner, Urie. 1979. *The ecology of human development- experiments by nature and design*. United states of America: Harvard University press
- Bronfenbrenner, Urie. 2005. *Making Human Beings Human – Bioecological Perspectives on Human Development*. United states of America: Sage Publications Inc.
- Bunkholdt, Vigids. 2010. *Fosterhjemsarbeid. Fra Rekruttering til tilbakeføring*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

- Bø, Inge. 2004. *Barnet og de andre*. Oslo: Universitetsforlaget
- Fellesorganisasjonen. 2010. *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere*
- Fossåskaret, Erik. 1997. *Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse*. I Fossåskaret, E., Fuglestad, O. L. & Aase T. H. (1997) *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gadamer, Hans-Georg. 1999. *Forståelsens historisitet som det hermeneutiske problem*. I J. Guldahl og M. Møller (red.). *Hermeneutikk. En antologi om forståelse*. København: Dansk Gyldendal
- Gautun, Heidi. 2009. "Det nye barnevernbyråkratiet", en studie av samarbeidet mellom kommune og stat innen barnevernet. Fafo (Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning) rapport 2009:41
- Gautun, Heidi. 2010. "Det nye barnevernbyråkratiet II", en kartlegging av samarbeid mellom kommune og stat innen barnevernet. Fafo (Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning) rapport 201:27
- Gjems, Liv. 2001. *Veiledning i profesjonsgrupper. Et systemteoretisk perspektiv på veiledning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2006. *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Haus, Inger. 2005. *PRIDE Et utvelgelses- og opplæringsprogram for fosterforeldre*. I Schjelderup, Liv, Cecilie Omre og Edgar Marthinsen. 2005. *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget
- Havik, Toril. 2007. *Slik fosterforeldre ser det – II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet
- Havik, Toril, Reidar Jakobsen og Bente Moldestad. 2007. *Stolt av PRIDE. En evaluering av PRIDE-grunnopplæring*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet Nr. 2 2007
- Holme, Idar Magne og Solvang, Bernt Krohn. 1998. *Metodevalg og metodebruk*. Otta: Tano Aschehoug
- Ianke, Pia og Anne Brita Thorød. 2006. NOVA rapport 13/06. "Helgerud er en oase!", en evaluering av Fosterhjemstjenesten i Akershus/Helgerud ressurscenter for fosterhjem. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Johnsen, Gunhild. 2009. I Norges barnevern 04/2010. *Veiledning av fosterforeldre – til beste kun for barnet?* ISSN Print: 0800-1014

- Kjellevoid, Alice. 1997. Fosterforeldre mellom privat og offentlig rett. I Alice Kjellevoid, Eva Hærem, Turid Midjo og Elisabeth Willumsen. 1997. Samarbeid for barnets beste. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal norsk forlag AS
- Levin, Irene. 2004. Hva er sosialt arbeid. Oslo: Universitetsforlaget
- Midjo, Turid. 1997. Barnet, barneomsorgen og barnevernet. I Alice Kjellevoid, Eva Hærem, Turid Midjo og Elisabeth Willumsen. 1997. Samarbeid for barnets beste. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS
- Moran, Dermot. 2000. *Introduction to Phenomenology*. London: Routledge. I kompendium, HIOA maser i sosialt arbeid – Vitenskapsteori høst 2011.
- Norges Lover. LOV 1992-07-17 nr 100: *Lov om barneverntjenester* (barnevernloven, bvl)
- Norges Lover. LOV-1997-02-28-19 nr 19. *Lov om folketrygd* (folketrygdloven, ftrl).
- NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Prop. 106 L. 2012-2013. Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). *Endringer i barnevernloven*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Repstad, Pål. 1998. Mellom nærhet og distanse. Oslo: Universitetsforlaget.
- Riksrevisjonen. 2011-2012. Dokument 3:15. *Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler*.
- Ringdal, Kristen. 2007. *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Ryen, Anne. 2002. *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Røkenes, Odd Harald og Per-Halvard Hanssen. 2006. *Bære eller bryte*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sampson, Kristin. 2008. *Eksistensialistisk/fenomenologisk tilnærming*. I Mortensen, Ellen m.fl. 2008. *Kjønnteori*. Oslo: Gyldendal
- Sundt, Hege (red.). 2011. *Fosterhjemshåndboka*. Oslo; Kommuneforlaget AS
- Svenaesus, Fredrik 2003. *Fenomenologi: med livsvärden som grund*. I *Sjukdomens mening*. Stockholm: Bokförlaget Natur og kultur. I kompendium, HIOA maser i sosialt arbeid – Vitenskapsteori høst 2011.

- Synovate. 2010. *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*. For BUFDIR. Siste Skrik. Barne, ungdoms- og familiedirektoratet
- Tjora, Aksel. 2010. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2007. *Seinmoderne fosterfamilier: En kulturpsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger*. Oslo: UniPub Forlag
- Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Østvik, Anne-Berit. 2011. I *Fosterhjemskontakt* Nr. 1/13. *Veiledning av fosterforeldre. Veilederrollens flertydighet og fosterforeldrenes autonomi*. Oslo: Norsk fosterhjemsforening
- Aagre, Willy 2003. *Ungdomskunnskap*. Bergen: Fagbokforlaget

Vedlegg 1 – Godkjenning fra NSD av 21. september 2012

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Anne Jansen
Institutt for sosialfag
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 21.09.2012

Vår ref:31497 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.09.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

31497	<i>Hvordan opplever fosterforeldre det å stå mellom statlig og kommunalt barnevern</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Anne Jansen</i>
Student	<i>Kari Elisabeth Steen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

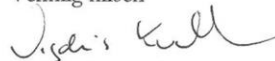
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Anne-Mette Somby

Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Kari Elisabeth Steen, Gamle Drammensvei 61 B, 1369 STABEKK

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uio.no

Utvalget skal rekrutteres via barnevernstjenesten. Personvernombudet legger derfor til grunn at prosjektet er klarert av barnevernet, og minner samtidig om at studenten ikke bør få utlevert adresselister for utsending av invitasjoner per e-post. Utsendingen av invitasjon bør skje fra den aktuelle barnevernstjenesten.

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Det skal registreres alder og kjønn på fosterbarn og eventuelle biologiske barn. Spørreskjemaet har for øvrig ingen konkrete spørsmål om fosterbarnet, og ombudet kan derfor ikke se at opplysningene som registreres er opplysninger om 3. person.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 01.07.2013 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres/slettes.

Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller kategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Personvernombudet minner om at elektronisk kommunikasjon til og fra deltakerne må slettes innen prosjektslutt.

Vedlegg 2 – Spørreskjema

Spørreskjema

Intervjuspørsmålene står i tabellene nedenfor, spørsmålet i venstre boks og svarene føres inn i høyre boks. Boksene vil utvides når det skrives tekst inn i feltet. I spørsmålsstillingene antas det at det er en person som svarer på undersøkelsen. Dersom begge fosterforeldrene, der det er to, ønsker å svare bes det om at dere svarer i samme skjema.

Av hensyn til beskyttelse av identitet bes det om at du ikke benytter navn på personer, bruk heller etater, roller eller titler i svarene.

1. Faktaopplysninger

Fosterforelder 1:		Fosterforelder 2:	
Kjønn:		Kjønn:	
Alder:		Alder:	
Utdanning/Yrke:		Utdanning/Yrke:	
Felles:			
Bosted (kommune)			
Biologiske barn	Antall:		Alder:
Fosterbarn	Antall:		Alder:
Antall år som fosterhjem	Nåværende plassering		Eventuelle tidligere plasseringer
Kjente du fosterbarnet før dere ble fosterhjem for det? (ja/nei)			
Gjennomført PRIDE kurs? (ja/nei)			Evt. når:
Eventuelle andre relevante kurs			

2. Motivasjon og rekruttering

1.	Hvordan oppsto tanken om å bli fosterhjem?	
2.	Kan du fortelle litt om hvorfor du ønsket å bli fosterforeldre?	
3.	Hvordan tok du kontakt, og med hvilken instans?	
4.	Hvilke forventninger hadde du til det å bli fosterhjem?	
5.	Hadde du ønsker eller krav i forhold til barnet dere skulle være fosterhjem for?	

3. Forberedelsesfase, kursing og vurderingsprosess

1.	Hva husker du best fra PRIDE kurset, eventuelt annen forberedelse du deltok på?	
2.	Hvis du gikk PRIDE kurs, er det noe du mener kurset manglet?	
3.	Deltok kommunalt barnevern i møter eller kurs du var på før du ble godkjent som fosterhjem av Fosterhjemstjenesten? - Om nei, mener du kommunen burde deltatt og på hvilken måte? - Om ja, hva deltok kommunen på og hvordan innvirket dette på deg?	
4.	Hvordan opplevde du prosessen med Fosterhjemstjenesten frem til rapport var ferdig?	
5.	Hvordan opplevde du prosessen med kommunalt barnevern, frem til et fosterbarn flyttet inn?	

4. Veiledning

1.	Hva legger du i begrepet veiledning?	
2.	Hva slags veiledning mottar du?	
3.	Når du møter utfordringer i forhold til fosterbarnet, hvem tar du kontakt med?	
4.	Får du den veiledningen du har behov for?	
5.	Hvem ønsker du å motta veiledning fra?	
6.	Om du kunne påvirke veiledningstilbudet, hva skulle eventuelt være annerledes?	

5. Oppfølging

1.	Har du hatt kontakt med Fosterhjemstjenesten etter fosterbarnet flyttet inn? Hvis ja, hvem tok kontakt og hvorfor?	
2.	Ønsker du kontakt med eller oppfølging fra Fosterhjemstjenesten?	

3.	Tar kommunalt barnevern kontakt med deg? Hvis ja, er kontakten regelmessig? Omtrent hvor ofte kontaktes du?	
4.	Omtrent hvor ofte tar du kontakt med kommunalt barnevern? Hva slags spørsmål har du da?	
5.	Føler du at du blir hørt når du tar kontakt med barnevernet?	
6.	Får du tilstrekkelig oppfølging?	
7.	Er det temaer du ikke snakker med barnevernet om?	
8.	Hva slags type kontakt og oppfølging ønsker du fra barnevernet?	

6. Relasjoner

1.	Hva slags relasjon har du til Fosterhjemstjenesten nå?	
2.	Har du opplevd bytte av saksbehandler hos Fosterhjemstjenesten? Hvis ja, hvordan opplevdes det?	
3.	Har du positive erfaringer i forhold til Fosterhjemstjenesten? Hvis ja, kan du beskrive en episode?	
4.	Har du negative erfaringer i forhold til Fosterhjemstjenesten? Hvis ja, kan du beskrive en episode?	
5.	Hva slags relasjon har du til kommunal barneverntjeneste?	
6.	Har du opplevd bytte av saksbehandler hos kommunal barneverntjeneste? Hvis ja, hvordan opplevdes det?	
7.	Har du positive erfaringer i forhold til kommunal barneverntjeneste? Hvis ja, kan du beskrive en episode.	
8.	Har du negative erfaringer i forhold til kommunal barneverntjeneste? Hvis ja, kan du beskrive en episode.	
9.	Kjenner du til ansvarsfordelingen mellom stat og kommune for deg som fosterforelder?	

	Hvis ja, hva mener du om denne fordelingen?	
10.	Hvordan er det å forholde seg til begge etatene?	
11.	Opplever du ansvarsfordeling mellom Fosterhjemstjenesten og barneverntjenesten som hensiktsmessig?	
12.	Har du tillit til etatene? Kan du fortelle om på hvilken måte tilliten oppleves til henholdsvis Fosterhjemstjeneste og barneverntjeneste?	
13.	Bli du ivaretatt på en god og trygg måte? - hva oppleves som det viktigste i forhold til oppfølgingen? - hva kunne vært annerledes?	
14.	Har du noen formening om hvilke etater som bør ha ansvar for hvilke funksjoner i forhold til fosterhjem?	
15.	Mener du at det burde vært mer samarbeid mellom statlig og kommunalt barnevern? Hvis ja, på hvilken måte?	

7. Avslutning

1.	De erfaringene du sitter med nå, stemmer de overens med de forventningene du hadde til å bli fosterforelder? Utdyp gjerne.	
2.	Har du forslag til gode måter å rekruttere fosterhjem på?	
3.	Er det noe annet du ønsker å fortelle som du tenker det er viktig å belyse vedrørende rollen som fosterforeldre?	
4.	Er det andre forhold du opplever som fosterforelder som ikke har blitt belyst i denne undersøkelsen som du ønsker å fremheve? Hvis ja, hva?	
5.	Kan du angi omtrent hvor lang tid du har brukt på å besvare denne undersøkelsen?	

Tusen takk for at du tok deg tid til å svare på spørsmålene.

Vedlegg 3 – Informasjonsbrev

Kari Elisabeth Steen

Gamle Drammensvei 61 B
1369 Stabekk

E-post: s141004@stud.hioa.no / kari@stabekk.com – tlf. 958 14 873

Til fosterforeldre for Bærum kommune

Stabekk, 26. September 2012

Informasjon i forbindelse med spørreundersøkelse for masteroppgave om fosterforeldre og deres relasjon til statlig og kommunalt barnevern.

Som student ved master i sosialt arbeid har jeg nå kommet frem til den avsluttende oppgaven ved studiet. Masteroppgaven skal handle om fosterforeldres erfaringer og opplevelser. Arbeidstittelen for oppgaven er; «*Hvordan opplever fosterforeldre det å stå mellom statlig og kommunalt barnevern?*».

De senere årene har det vært rettet oppmerksomhet rundt fosterhjemsomsorg i Norge. Dette omhandler blant annet den organisering barnevernet har, oppfølgingen fosterforeldrene får fra statlig og kommunalt barnevern og om ansvarsfordelingen mellom etatene er hensiktsmessig. Mitt mål med studien i forbindelse med undersøkelsen og oppgaven er å få frem erfaringer fosterforeldre har. Hvordan ser dere på prosessen med å bli fosterforeldre? Fra beslutningen om å bli fosterhjem, perioden med kurs, møter og egne prosesser underveis, videre matching-prosessen i forhold til et konkret fosterbarn og perioden som oppdragstakere og fosterhjem.

Det er viktig å vite at;

- Det er frivillig å delta i studien.
- Opplysninger behandles konfidensielt, og ingen enkeltpersoner eller familier vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven.
- Innhentede opplysninger blir slettet når oppgaven er ferdig.
- Informasjon dere gir, vil ikke bli gitt videre til andre.
- I analyseprosessen blir all informasjon anonymisert.
- Det er mulig å trekke seg fra prosjektet underveis uten å måtte begrunne hvorfor.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, innunder Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Undersøkelsen rettes til fosterhjem som har oppdrag for Bærum kommune, etter avtale med Bærum barneverntjeneste. Spørreskjemaet er utarbeidet av meg, etter samarbeid med Fosterhjemstjenesten i Sandvika og omsorgsavdelingen i Bærum barneverntjeneste. Årsaken til dette samarbeidet er å få en relevant undersøkelse.

Jeg er barnevernpedagog og har erfaring som ansatt i kommunalt barnevern, jeg har deltatt på PRIDE-kurs og har samarbeidet med statlig barnevern. Studien skal ferdigstilles i mai 2013, og veileder for oppgaven er førsteamanuensis Anne Jansen.

Jeg håper du/dere ønsker å bidra til denne undersøkelsen og gir meg anledning til å belyse den viktige oppgaven fosterforeldre har, og hvordan dere opplever at det offentlige bidrar i forhold til dere. Når oppgaven er ferdig vil den bli offentliggjort på internettssidene til Høgskolen i Oslo og Akershus.

Dersom du har spørsmål kan jeg kontaktes på e-postadressen som er oppført nedenfor. Intervjuspørsmålene følger i vedlagte «spørreskjema», og svar fylles direkte inn i skjemaet. Skjemaet bør lagres på din datamaskin før det oversendes som vedlegg per e-post til meg.

Vennlig hilsen

Kari Elisabeth Steen

Vedlegg 4 – E-post fra barneverntjenesten til fosterforeldrene

Fra: barneverntjenesten Ny kontakt
Til: s141004@stud.hioa.no
Tittel: Invitasjon til å delta i intervjustudie om opplevelsen og erfaringer fosterforeldre hr ved å forholde seg til barnevernet
Dato: 2012-10-01 12:34

Du/dere kontaktes som fosterhjem med oppdrag for barneverntjenesten i Bærum kommune. En student ved master i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo og Akershus skal gjennomføre undersøkelse og skrive masteroppgave om den rollen dere har som fosterforeldre.

Det er dere som innehar kompetanse om hvordan det oppleves å være fosterforeldre. Målet for prosjektet er å få kunnskap om deres opplevelser og gjøre denne kunnskapen tilgjengelig for andre gjennom masteroppgaven. Derfor forespørres du om å delta i undersøkelsen ved å fylle ut og returnere vedlagte spørreskjema. Spørsmålene handler om de erfaringer dere har i rollen som fosterforeldre med å forholde dere til både statlig og kommunalt barnevern. Deres erfaringer som fosterforeldre med kontakt med etatene og måten dere opplever å bli fulgt opp på er viktige.

Informasjon om prosjektet finner du i vedlagte informasjonsbrev.

Vil du delta i undersøkelsen, som er anonym, svarer du gjennom det vedlagte spørreskjemaet. Ønskes ytterligere informasjon kan du ta kontakt med Kari Elisabeth Steen på e-post s141004@stud.hioa.no.

Frist for innsending av svarskjema og deltagelse i undersøkelsen er 20. oktober 2012. Utfylt skjema sendes til E-post: s141004@stud.hioa.no

Med hilsen
Bærum barneverntjeneste
Omsorgsavdelingen v/Tove Larsen

Vedlegg:
- informasjonsbrev
- spørreskjema

Vedlegg 5 – Svar fra spørreskjemaene

1. Faktaopplysninger

Sv ar	Fosterforeldrene			Biologiske barn		Fosterbarn		Antall år som fosterhjem		Bakgrunn			
	Hun	Han		Ant all:	Alder:	Ant all:	Alder:	Nåvæ nde plass.	Tidlige re plass.	Nettverks plassering	Gått PRI DE	År	Andre kurs
	Alde r	Alde r	Bosted										
1	54	52	Tettsted	3	24, 27, 30	2	13, 18	15 og 3,5	2 barn i 3mnd	Nei + Ja	Ja	1997	
2	58	62	Tettsted	3	19, 28, 31	1	17	5,5		Ja	Ja	2003	
3	63		Tettsted	2	31, 33	1	12	2,5	Nei	Ja	Nei		Ja
4	34		Tettsted	2	7, 8	1	7	6,2	0	Ja	Nei		
5	34	40	Landlig	1	7	4	12, 21, 25, 27	1	3	Ja (siste)	Nei		Grunn kurs
6	43		Landlig	3		1		6			Ja		Ja
7	50	52	By	0		1		2,5		Nei	Ja	2008	
8	44	40	Tettsted	0		1	4	2		Nei	Ja	2010	
9	45	45	Tettsted	1	13	1	9	3	0	Nei	Ja	2009	Nei
10	49	50	Landlig	1	22	1	12	8		Nei	Ja	2003	Mange
11	52	52	Landlig	3	19, 26, 31	3	9, 12, 14	2x11 og 1x4	3	2 ja 4 nei	Nei		Ja flere
12	40		Tettsted	0		1	1,5	0,5		Nei	Ja	2011	
13	49	51	Landlig	4	17, 22, 26, 31	2	12, 16	2,5	10 år	Nei	Inten sivt		
A	37	33	Landlig	1	0	2	6, 3	1,25	0	Nei	Ja	2010	Ja
B	28	29	By	0		1	5	2		Ja	Nei		
C	48	50	Tettsted	1	20	1	16	12		Nei	Ja	1999	

4. Veiledning

På spørsmål om fosterforeldrene får den veiledningen de har behov for, svarer 14,5 ja, 1,5 nei. I forhold til å kunne påvirke veiledningstilbudet gir 7 fosterforeldrene tilbakemeldinger om at de er fornøyde og føler de har mulighet til å påvirke veiledningen de mottar.

Svarkategorier:	Blank	Får ikke veiledning	BUP	Kommunalt barnevern	Fosterhjem s-tjenesten og Bufetat	Kom.bvtj Fosterhj.tj. og/eller BUP
Tema i spørsmål:						
Hvem mottas veiledning fra		1,5	2	3,5	6	3
Hvem ønskes veiledning fra	3		2	1	7	3
Hvem er det naturligst å kontakte ved utfordringer	1			9	2	4

5. Oppfølging

Spørsmålene i denne delen av skjemaet retter seg mot den oppfølging fosterforeldrene opplever at de har fått, fra både statlig og kommunalt barnevern.

Tema i spørsmål:	Svarkategorier:			Ja	Nei	Uklar	
Har de hatt kontakt med Fosterhjems tjenesten etter at fosterbarnet flyttet inn?	10	6					
Ønsker de kontakt med eller oppfølging fra Fosterhjems tjenesten?	5	9	2				
Tar kommunalt barnevern kontakt med deg? - ca antall ganger per år.	16	0				Antall ganger /år	Antall svar
						Sjelden	5
						2	1
						4	2
						5-6	3
						12+	2
						Etter behov	3
Føler du at du blir hørt når du tar kontakt med barnevernet?	13,5	0,5	2				
Får du tilstrekkelig oppfølging?	13,5	1,5	1				
Er det temaer du ikke snakker med barnevernet om?	1,5	14,5					
Hva slags type kontakt og oppfølging ønsker du fra barnevernet?						Kontakt type	Antall svar
						Som det er	11
						Drøftingspartner	2
						Jevnlige besøk	2
						Annet	1

6. Relasjoner

	Ingen	God	Dårlig	Både god og dårlig	Kurs tilbud	Nei	Ja	Blank	Bortfaller
Hva slags relasjon har du til Fosterhjemstjenesten nå?	12	2			1				1 *a
Har du opplevd bytte av saksbehandler hos Fosterhjemstjenesten?						13	2		1 *a
Hva slags relasjon har du til kommunal barneverntjeneste?		13	1	2 *b					
Har du opplevd bytte av saksbehandler hos kommunal barneverntjeneste?						3	13		
Har du positive erfaringer i forhold til kommunal barneverntjeneste?						1	14	1	

*a - Det fremkommer av svaret at det henvises til kommunal barneverntjeneste.

*b - Ett fosterhjem svarer både god og dårlig – det har plassering to forskjellige kommuner. Det spesifiseres at relasjonen til Bærum bvtj er god.

	Blank	Vet ikke	Frustrerende	Variabel	Person avh.	Greit	Ja	Nei	Bør styrkes
Kjenner du til ansvarsfordelingen mellom stat og kommune	1	1					5	9	
Hvordan er det å forholde seg til begge etatene?	3	3	2			9			
Opplever du ansvarsfordeling mellom Fosterhjemstjenesten og barneverntjenesten som hensiktsmessig?	3	6					4	3	
Har du tillit til etatene?	2			2	1		11		
Bli du ivaretatt på en god og trygg måte?				1			14	1	
Har du formeninger om hvilke etater som bør ha ansvar i forhold til fosterhjem?	4						2	10	
Mener du at det burde vært mer samarbeid mellom statlig og kommunalt barnevern?		10					2	1	3

7. Avslutning

	Blank	Ja	Nei	Både ja og nei
De erfaringene du sitter med nå, stemmer de overens med de forventningene du hadde til å bli fosterforelder?		6,5	7,5	2
Har du forslag til gode måter å rekruttere fosterhjem på?		13	3	
Er det noe annet du ønsker å fortelle som du tenker det er viktig å belyse vedrørende rollen som fosterforeldre?		10	2	4
Er det andre forhold du opplever som fosterforelder som ikke har blitt belyst i denne undersøkelsen som du ønsker å fremheve?	4	8	4	